

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΕΞΑΜΗΝΟ: ΠΒ΄

«ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΝΔΡΟΓΥΝΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΙΣ
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΑΛΛΟ
ΦΥΛΟ»

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΤΖΑΜΑΛΟΥΚΑ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ: ΓΑΛΑΤΗ ΓΑΡΥΦΑΛΛΙΑ
ΚΟΣΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2005

*Για την εκπόνηση της πτυχιακής μας εργασίας,θα θέλαμε να
ευχαριστήσουμε για την πολύτιμη βοήθεια που μας προσέφεραν:
Την εποπτεύουσα καθηγήτρια μας Κα Τζαμαλούκα Γεωργία
Το κέντρο για θέματα ισότητας γυναικών (ΚΕΘΙ)
Το κέντρο κακοποιημένης γυναίκας (Γενική Γραμματεία Ισότητας , Αθήνα)
Και τέλος, το κέντρο στήριξης οικογένειας Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών
(ΚΕΣΟ)*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Θεωρητικό μέρος

Σελ:

1.	Εισαγωγή	6-7
2.	Ταυτότητα και φύλο	8-11
3.	Δυναμικά-«Ανδρόγυνα» χαρακτηριστικά	
3.1	Τα «ανδρόγυνα» χαρακτηριστικά και η σχέση τους με την ψυχική υγεία και ευεξία	14-18
4.	Ιστορική αναδρομή : Η θέση της γυναίκας παλιότερα και σήμερα στην Ελλάδα	19-21
4.1	Η σύγχρονη πραγματικότητα	22-23
5.	Η κακοποίηση της γυναίκας	24-26
6.	Μορφές κακοποίησης	27
6.1	Σωματική κακοποίηση	27-28
6.2	Σεξουαλική κακοποίηση	28-29
6.3	Ψυχολογική κακοποίηση	30
6.4	Τεχνικές καταναγκασμού στις σχέσεις Κακοποίησης.	31-33
6.5	Οικογενειακές συγκρούσεις	33-34
7.	Χαρακτηριστικά θύματος	35-37
7.1	Χαρακτηριστικά θύτη	38-40
8.	Νέα μοντέλα συμπεριφοράς γυναικών	41-42

B. Ερευνητικό μέρος

1.	Αντικείμενο	43
2.	Υπόθεση εργασίας	43
3.	Υλικό και Μέθοδοι	44
3.1	Σχεδιασμός δείγματος	44
3.2	Μέθοδοι συλλογής πληροφοριών	45
3.3	Ερωτηματολόγιο και μετρήσεις	45
3.3.1	Κοινωνικοδημογραφικές και κοινωνικό-οικονομικές μεταβλητές	45
3.3.2	Εντοπισμός ανδρόγυνων χαρακτηριστικών	46-47

3.3.3	Συμπεριφορές κακοποίησης (Σωματικής, Σεξουαλικής, Συναισθηματικής και Ψυχολογικής κακοποίησης)	47-48
3.3.4	Αξιοπιστία μέτρησης των οργάνων	48
3.4	Στατιστική ανάλυση	48-49
4.	Αποτελέσματα έρευνας	50
4.1	Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά	50-51
4.2	Συχνότητες αυτό-αναφορών ανδρόγυνων χαρακτηριστικών	51-52
4.3	Συχνότητες αυτό-αναφορών Σωματικής, Σεξουαλικής, Συναισθηματικής και Ψυχολογικής κακοποίησης	53-55
5.	Συζήτηση	60-63
5.1	Περιορισμοί της έρευνας	64
6.	Η χρησιμότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας στην Κοινωνική Εργασία	65-66
7.	Προτάσεις για την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών και ισχύουσα νομοθεσία	67-73
Δ.	Βιβλιογραφικές αναφορές	74-78
Ε.	Παράρτημα	79-86

1. Εισαγωγή

Το φαινόμενο της βίας κατα των γυναικών έχει αναγνωριστεί ως σύνθετο κοινωνικό πρόβλημα με παγκόσμια διάσταση. Είναι ουσιαστικά μια εκδήλωση της άνισης σχέσης δύναμης μεταξύ ανδρών και γυναικών. Όπως αναφέρει σε έκθεσή του το Κέντρο Στήριξης Οικογένειας (Κ.Ε.Σ.Ο, 2004), ...«Αποτελεί βασικό κοινωνικό σχηματισμό υποταγής των γυναικών και συνιστά καταπάτηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους».

Δεν κάνει διακρίσεις ταξικής θέσης, μορφωτικού ή οικονομικού επιπέδου και δεν είναι μόνο σωματική η βία που υφίστανται οι γυναίκες . Η προσβολή, η ύβρις, η σεξουαλική παρενόχληση, κάθε πράξη που στοχεύει στην επιβολή ελέγχου και η οποία καταρρακώνει την ψυχική υγεία μιας γυναίκας, συνιστά βία .

Στην παρούσα εργασία θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο φαινόμενο αυτό και πιο συγκεκριμένα χωρίζεται σε τρία μέρη : Α. Θεωρητικό, Β. Ερευνητικό, Γ. Παράρτημα .

Αναλυτικότερα, η εργασία αρχικά περιλαμβάνει το θεωρητικό μέρος, το οποίο αποτελείται από 8 κεφάλαια .Ξεκινώντας και μετά το εισαγωγικό μέρος ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο που είναι σχετικό με αναφορές στην ταυτότητα και το φύλο, στο πως δηλαδή ένα παιδί διαμορφώνει την συμπεριφορά του φύλου του με βάση κάποιες στερεότυπες συμπεριφορές από τις οποίες όταν παρεκκλίνει, θεωρείται ότι βρίσκεται εκτός φυσιολογικών και κοινωνικά αποδεκτών ορίων.

Ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο όπου και γίνεται αναφορά στα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά και τον ορισμό τους, καθώς και τη συσχέτιση τους με την ψυχική υγεία, την ευεξία και την δημιουργικότητα .

Μετά το τρίτο κεφάλαιο ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή για την θέση της γυναίκας στην παλιά και στην σύγχρονη πραγματικότητα, αποτελώντας μια μικρή εισαγωγή για την ανάλυση του φαινομένου της κακοποίησης των γυναικών.

Αμέσως μετά παρατίθεται εκτενέστερη αναφορά στην κακοποίηση των γυναικών, δίνεται ένας ορισμός, αναλύεται ο κύκλος της βίας στα πλαίσια των συντροφικών σχέσεων. Επίσης, σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται λόγος για τους τρόπους αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου, τους φορείς που παρέχουν υποστήριξη σε αυτές τις γυναίκες, καθώς και για το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναφέρονται αναλυτικά οι μορφές κακοποίησης, δηλαδή η σωματική, η σεξουαλική, η ψυχολογική, οι τεχνικές καταναγκασμού στις συντροφικές σχέσεις, οι οικογενειακές συγκρούσεις και τέλος γίνεται μία αναφορά στην ψυχολογική υποστήριξη που έχουν ανάγκη οι κακοποιημένες γυναίκες.

Το έβδομο κεφάλαιο αναφέρεται στα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν οι γυναίκες-θύματα κακοποίησης. Αναλύονται χαρακτηριστικά όπως η εξάρτηση του θύματος από τον θύτη, η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η

μειωμένη αυτοπεποίθηση της γυναίκας που κακοποιείται. Επίσης, αναλύονται τα χαρακτηριστικά του θύτη. Αναφέρεται μεταξύ άλλων, ότι η συμπεριφορά αυτή του θύτη απέναντι στο θύμα, είναι αποτέλεσμα παιδικών βιωμάτων. Ο θύτης, δηλαδή, έχει ζήσει σε ένα βίαιο περιβάλλον κατά την παιδική του ηλικία και υιοθετεί μια ανάλογη συμπεριφορά ως ενήλικας.

Στο όγδοο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους ,αναφέρονται διάφορες προτάσεις για την πρόληψη της βίας και ορισμένα στοιχεία που αφορούν την ισχύουσα νομοθεσία σε περιπτώσεις βίας μέσα σε μία συντροφική σχέση. Επιπλέον πριν προχωρήσουμε στο ερευνητικό μέρος της εργασίας γίνεται μια αναφορά για τα νέα μοντέλα συμπεριφοράς γυναικών που παρατηρούνται στην εποχή μας.

Ακολουθεί το δεύτερο μέρος της εργασίας, το ερευνητικό, στο οποίο, παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας που έχουμε πραγματοποιήσει. Αρχικά αναλύεται η μεθοδολογία, με βάση την οποία έγινε η έρευνα (δείγμα, πεδίο έρευνας, μέσο έρευνας:ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλίμακας Likert, ανάλυση έρευνας με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS που χρησιμοποιήθηκε για τις αναλύσεις της έρευνας μας).

Το τελευταίο κεφάλαιο του ερευνητικού μέρους, θα περιλαμβάνει τα γενικά συμπεράσματα που απορρέουν από την έρευνα που εκπονήσαμε.

Κλείνοντας την εργασία μας, παραθέτουμε στο παράρτημά μας, όλες τις πηγές πληροφοριών από όπου και αντλήσαμε τις γνώσεις και τις αναφορές για την συγγραφή της, καθώς και τους πίνακες με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας.

2. Ταυτότητα και φύλο - διαφοροποίηση του ρόλου του φύλου

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στον διαχωρισμό της ανδρικής με την γυναικεία προσωπικότητα, η διαμόρφωσή της, δηλαδή, ανάλογα με το φύλο και σύμφωνα με στερεοτυπικά στοιχεία της κοινωνίας.

Το φύλο θεωρείται ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και των διαπροσωπικών σχέσεων καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Η έννοια του βιολογικού ρόλου του φύλου, αναφέρεται στην ερωτική ορμή και τα ερωτικά ενδιαφέροντα, την ώθηση, δηλαδή του ατόμου να δείχνει τις επιθυμίες του και να έχει ετοιμότητα αποδοχής ερωτογενών ερεθισμών (Παρασκευόπουλος Ι., 1990).

Ο πρώτος που επεσήμανε την σημασία αυτής της ερωτικής βιολογικής ορμής για την παιδική ηλικία, ήταν ο Freud, ο οποίος υποστηρίζει πως κατά την βρεφική ηλικία το άτομο διανύει το ναρκισσιστικό στάδιο, φάση στην οποία εξασφαλίζει ερωτική ικανοποίηση από το ίδιο του το σώμα. Το επόμενο στάδιο ανάπτυξης της προσωπικότητας, είναι το φαλλικό, κατά το οποίο το άτομο αρχίζει να ανακαλύπτει τα γεννητικά του όργανα και να διακατέχεται από μια έντονη ερωτική ορμή για αιμομικτική σεξουαλική ένωση με τον γονέα του αντίθετου φύλου (Οιδιπόδειο σύμπλεγμα για το αγόρι και σύμπλεγμα της Ηλέκτρας για το κορίτσι αντίστοιχα). Στο τέλος της προσχολικής ηλικίας γίνεται η ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου και αρχίζει η περίοδος της λανθάνουσας σεξουαλικότητας, κατά την οποία κυριαρχούν τα ομόφυλα ενδιαφέροντα και συναναστροφές. Η περίοδος αυτή θα διακοπεί περίπου στο 11^ο έτος, με την εμφάνιση της ήβης και την εγκαθίδρυση της ετερόφυλης σεξουαλικότητας (Παρασκευόπουλος Ι., 1990).

Ο Freud, με αυτή του την διαπίστωση, προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, καθώς τα λεγόμενά του θεωρήθηκαν κηρύματα νοσηρής φαντασίας, γιατί όλοι γνώριζαν πως τα παιδιά ήταν «αθώα» και «αγνά», ώστε να μην είναι δυνατόν να έχουν τέτοιες «αμαρτωλές» τάσεις. Σε μια έρευνα του Sears (1957), διαπιστώθηκε ότι το 50% των μητέρων, τις οποίες μελέτησαν, ανέφεραν ότι τα παιδιά τους είχαν εκδηλώσει κάποιες μορφές ερωτικής συμπεριφοράς.

Η έκταση της ερωτικής συμπεριφοράς που εκδηλώνει το παιδί, ποικίλλει από κοινωνία σε κοινωνία. Ορισμένες κοινωνικές ομάδες επιτρέπουν μεγαλύτερη ελευθερία ερωτικής έκφρασης και εντονότερη ενασχόληση, πειραματισμό και χειρισμό των γεννητικών οργάνων, ενώ άλλες είναι αυστηρές και περιοριστικές.

Ο Παρασκευόπουλος (1990) σημειώνει ότι στον άνθρωπο, ο ρόλος που τελικά διαδραματίζουν οι πρώιμες ερωτροπικές εκδηλώσεις στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού εξαρτάται από την συμπεριφορά των γονιών. Οι αντιδράσεις των γονέων σε αυτές τις μορφές εκδήλωσης του παιδιού (ερωτικές) είναι συνήθως αρνητικές. Προσποιούνται ότι δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, ή προσπαθούν να χρησιμοποιούν περισπασμούς, π.χ. δίνουν στο παιδί ένα παιχνίδι για να απασχοληθεί.

Οι γονείς που δείχνουν έντονο άγχος για την σεξουαλική συμπεριφορά του παιδιού, περιπλέκουν περισσότερο τα πράγματα. Με τις έντονες θυμικές τους

αντιδράσεις, καταδικάζουν το παιδί να συνδέσει τα μέλη αυτά του σώματός του (περιοχή γεννητικών οργάνων) με φόβο, άγχος, ντροπή και ενοχή, γεγονός που αργότερα μπορεί να δημιουργήσει δυσκολίες στην όλη ψυχοσεξουαλική συμπεριφορά του ατόμου (Παρασκευόπουλος Ι., 1990).

Σχετικά με την έννοια του κοινωνικού ρόλου του φύλου, γίνεται ευρύτερη αναφορά, καθώς είναι άμεσα συνδεδεμένη με τους τρόπους συμπεριφοράς που υιοθετεί ο καθένας από εμάς. Ο κοινωνικός ρόλος του φύλου αναφέρεται σε πρότυπα συμπεριφοράς που θεωρούνται από την εκάστοτε κοινωνική ομάδα ως αποδεκτά ή όχι αποδεκτά για κάθε φύλο. Εμπεριέχει εκείνες τις μορφές συμπεριφοράς που έχουν κοινωνικά καθοριστεί ως οι πλέον «αρμόζουσες» για τα δύο φύλα. Ο κάθε άνθρωπος σχετίζεται με τον ρόλο του φύλου του, με πολλούς τρόπους, όπως π.χ. μέσω της ταύτισής του με τον ρόλο του άντρα ή της γυναίκας στην καθημερινή ζωή, ή ανάλογα με τις προτιμήσεις που έχει για το αντίθετο φύλο κλπ.

Αξίζει επίσης, σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε –πολύ συνοπτικά- τις θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί σχετικά με την διαμόρφωση του ρόλου του φύλου. Η Ψυχαναλυτική θεωρία, με τον Freud να υποστηρίζει πως το παιδί αποκτά την ταυτότητα του φύλου, μέσω της ταύτισής του με τον γονέα του ίδιου φύλου. Η θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης των Sears, Bandura και Mischel, (Παρασκευόπουλος, 1990) σύμφωνα με την οποία ο παράγοντας που συμβάλλει στην διαμόρφωση του ρόλου του φύλου είναι η μίμηση προτύπων και η ενίσχυση. Το άτομο ως παιδί, δηλαδή, υιοθετεί συμπεριφορές από το άμεσο περιβάλλον του και ενισχύεται προς αυτή ή την άλλη κατεύθυνση από το εκάστοτε περιβάλλον.

Όπως αναφέρει η Τζαμαλούκα, (Τζαμαλούκα Γ., 2003⁽¹⁾), σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία, ο ανδρισμός συνδέεται με τις ιδιότητες του ισχυρού, ενώ η θηλυκότητα αντίθετα με το συναίσθημα και την παθητικότητα. Αυτές οι αναπαραστάσεις είναι αποτέλεσμα σχέσεων δύναμης που διαμορφώθηκαν ανάμεσα στα δύο φύλα κατά το παρελθόν και νομιμοποιούν μέχρι και σήμερα την ανδρική κυριαρχία. Μέσω της κοινωνικοποίησης οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, θεωρούνται φυσιολογικές, με αποτέλεσμα την αναπαραγωγή σχέσεων κυρίαρχου – κυριαρχούμενου.

Οι σχέσεις των δύο φύλων, περιγράφονται –τόσο από τους ενήλικες, όσο και από τα παιδιά- με βάση τα κοινωνικά στερεότυπα, τα οποία επηρεάζουν τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε, ερμηνεύουμε και αντιδρούμε απέναντι σε ορισμένες καταστάσεις.

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα που αποδεικνύει τα παραπάνω, είναι μια έρευνα του Condry (1976), κατά την οποία ζητήθηκε από δύο διαφορετικές ομάδες φοιτητών να κρίνουν το είδος μιας συναισθηματικής αντίδρασης ενός 9μηνου βρέφους. Στην μια ομάδα φοιτητών, δηλώθηκε πως το βρέφος ήταν αρσενικού φύλου, ενώ στην άλλη ότι το βρέφος είναι θηλυκού φύλου.

Το αποτέλεσμα είναι πως οι φοιτητές στους οποίους δηλώθηκε πως το βρέφος ήταν αρσενικό, χαρακτήρισαν την αντίδρασή του ως θυμό, ενώ οι φοιτητές της ομάδας που πίστευαν πως το βρέφος ήταν γένους θηλυκού, χαρακτήρισαν την αντίδρασή του ως φόβο.

Είναι εύκολο λοιπόν, να συμπεράνει κανείς πως τα προαναφερόμενα κοινωνικά στερεότυπα, επηρεάζουν την συμπεριφορά μας. «Προστατεύοντας» υποτίθεται, έτσι την γυναίκα, λόγω της «αδύναμης» φύσης της, ενισχύουμε την εξάρτηση και την παθητική συμπεριφορά της από το «ισχυρό» φύλο. Ανάλογα με το φύλο τους, τα παιδιά προσεγγίζονται-μέσω της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης, που δεν είναι άλλη από το παιχνίδι- με διαφορετικό τρόπο από τους γονείς με βάση κάποια συγκεκριμένα στερεότυπα. Κατά αυτό τον τρόπο αναμένονται διαφορετικές συμπεριφορές από τους ενήλικους πλέον άνδρες και γυναίκες. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι το τελικό «προϊόν» της ανάπτυξης του ρόλου του φύλου, είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων.

Όσον αφορά την ταυτότητα του φύλου είναι σημαντικό να σταθούμε λίγο στη θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας. Η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει ότι η ταυτότητα «αποτελείται από τις όψεις της αυτοεικόνας ενός ατόμου, που προέρχονται από τις κοινωνικές κατηγορίες στις οποίες το άτομο αυτό θεωρεί ότι ανήκει». Δηλαδή, όταν ζητηθεί από κάποιο άτομο να περιγράψει τον εαυτό του, αυτό αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα στις κοινωνικές ομάδες ή κατηγορίες στις οποίες θεωρεί πως είναι μέρος τους. Σύμφωνα με τον Bandura, οι άνθρωποι επηρεάζονται αρκετά από τα σύνολα στα οποία ανήκουν, υιοθετούν ποικίλα στοιχεία από άτομα που τους μοιάζουν είτε στην ηλικία, είτε στο μορφωτικό-επαγγελματικό –οικονομικό επίπεδο, είτε στο φύλο. Έτσι λοιπόν και η ταυτότητα του ατόμου διαμορφώνεται ανάλογα με ποια στοιχεία αφομοιώνει μέσα από την ομάδα στην οποία ανήκει.

Εκτός από τις δυσκολίες που αναφέρθηκαν παραπάνω για την δόμηση της γυναικείας ταυτότητας υπάρχουν εξίσου δυσκολίες και για την δόμηση της ανδρικής, ταυτότητας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Money (1957) «είναι ευκολότερο να φτιάξει κανείς μια γυναίκα, παρά έναν άντρα». Η εξέλιξη της ανδρικής προσωπικότητας, προσδιορίζεται ως «ένας δρόμος μετ'εμποδίων», καθώς πολλά αγόρια ορίζουν την αρρενωπότητα ως αυτό που απλώς δεν είναι θηλυκό.

Η Badinter (1992) έρχεται να ενισχύσει την παραπάνω άποψη, τονίζοντας ότι «από την στιγμή που θα συλληφθεί το αρσενικό έμβρυο, αγωνίζεται να μην είναι θηλυκό».

Σε μία έρευνα (Agustin E.& Conzalez C., 1999) που πραγματοποιήθηκε με σκοπό να εξεταστεί πως επηρεάζουν οι στερεοτυπικοί ρόλοι των φύλων τις κοινωνικές ταυτότητες των ατόμων, ζητήθηκε αρχικά σε μία ομάδα γυναικών και σε μια ομάδα αντρών να περιγράψουν τον εαυτό τους και έπειτα να πουν πως τον φαντάζονται μέσα στην ιδιωτική τους ζωή (στην προσωπική τους σχέση) και μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο τους (στον επαγγελματικό τομέα). Ενώ περιέγραψαν και οι δύο ομάδες τον εαυτό τους με στερεοτυπικά γυναικεία χαρακτηριστικά οι γυναίκες και με στερεοτυπικά αντρικά χαρακτηριστικά οι άντρες, η εικόνα που φαντάζονταν για τον εαυτό τους οι άντρες στο κοινωνικό τους πλαίσιο περιελάμβανε περισσότερα αντρικά στοιχεία και στην ιδιωτική τους ζωή περισσότερα γυναικεία. Αυτό δείχνει πόσο πολύ επηρεάζεται η δημόσια ταυτότητα του φύλου μέσα από την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει. Το αντρικό φύλο στην συγκεκριμένη περίπτωση ήθελε να δείχνει

έντονα τον «αρσενικό» του τύπο μέσα στο κοινωνικό του πλαίσιο, ενώ στον ιδιωτικό χώρο υπήρχε μια διαφοροποίηση με περισσότερα θηλυκά στοιχεία.

Ένα μεγάλο ποσοστό του αντρικού πληθυσμού διακατέχεται από έναν ισχυρό φόβο μήπως παρεξηγηθεί αν δείξει την αδυναμία του και θεωρηθεί «θηλυπρεπής», κάτι που όπως προαναφέρθηκε, παλεύει μια ζωή να αποφύγει. Αιτία αυτής της συμπεριφοράς, είναι τα στερεότυπα που αναφέρθηκαν στις αρχές αυτού του κεφαλαίου, σύμφωνα με τα οποία ο άνδρας είναι ο ισχυρός και ανεξάρτητος (κυρίαρχος) ενώ η γυναίκα εκείνη που χρειάζεται διαρκώς προστασία, καθώς θεωρείται κάτι εύθραυστο (κυριαρχούμενος).

Από την άλλη, η γυναίκα, μαθαίνει από μικρή να υιοθετεί μια εξαρτημένη και παθητική στάση, αφήνοντας τους άλλους να την προστατεύουν και εμμέσως να την εξουσιάζουν.

Σύμφωνα με το Sex-gender System (βιολογικό φύλο –κοινωνικό φύλο) το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον ενθαρρύνει τον ανδρισμό και την ανεξαρτησία του αγοριού, ενώ η ταύτιση της κόρης με την μητέρα εμπεριέχει αναγκαστικά κάποια στοιχεία κοινωνικής καταπίεσης και υποτίμησης του φύλου της.

Κλείνοντας θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι παρόλα αυτά, με την σημερινή διαμόρφωση της αγοράς εργασίας και με την κοινωνική κίνηση του φεμινιστικού κινήματος, το οποίο διεκδικεί την ισότητα σε ευκαιρίες τόσο για τους άνδρες, όσο και για τις γυναίκες, εμφανίζεται η έννοια του «ανδρόγυνου».

Με τον όρο αυτό, εννοούμε την ευελιξία της συμπεριφοράς ενός ατόμου, είτε αυτό είναι αρσενικού, είτε είναι θηλυκού γένους, να προσαρμόζεται ανάλογα με ορισμένες περιστάσεις και να γίνεται ανάλογα είτε αρσενικό, είτε θηλυκό (όπου αυτό χρειάζεται). Ο άντρας, δηλαδή να μπορεί να εκφράζεται ελεύθερα χωρίς τον φόβο να θεωρηθεί αδύναμος από τους γύρω του και η γυναίκα να εμφανίζει ανδρικά χαρακτηριστικά όπως η διεκδικητικότητα, η ανεξαρτησία κλπ., χωρίς να απορρίπτεται εξ αιτίας των χαρακτηριστικών αυτών και χωρίς να χάνει την θηλυκότητα της.

3. Δυναμικά- «Ανδρόγυνα» χαρακτηριστικά

Κύριος άξονας αυτής της εργασίας είναι η μελέτη των δυναμικών χαρακτηριστικών που μπορεί να διαθέτει μια γυναίκα. Λέγοντας δυναμικά χαρακτηριστικά εννοούμε τα «θετικά στερεοτυπικά αντρικά χαρακτηριστικά». Για την κατανόηση της παραπάνω έννοιας, είναι σκόπιμο να αναφέρουμε τα γενικά αντρικά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά τα οποία είναι: ανεξαρτησία, ανταγωνιστικότητα, αποδοτικότητα, δυνατή προσωπικότητα, φιλοδοξία, επιθετικότητα, ηγετικές ικανότητες, δυναμισμός, αυτοεκτίμηση, οργανωτικότητα, σιγουριά, ασφάλεια, ρεαλισμός, σκληρότητα, ανωτερότητα.

Έρευνες έχουν δείξει ότι γυναίκες που κατέχουν κάποια από τα στερεοτυπικά αντρικά χαρακτηριστικά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες για ψυχική υγεία και ευεξία (Woodhill M. & Samuels A., 2003, Sinnott J., 1982.). Η ψυχική υγεία ορίζεται ως ένας συνδυασμός πνευματικής υγείας μαζί με κοινωνική επιρροή και ευεξία (Marsh H. & Myers M., 1986). Γνωρίζοντας ότι η ψυχική υγεία και η ευεξία συνδέονται με τα δυναμικά χαρακτηριστικά μιας γυναίκας και το γεγονός ότι η κακοποίηση επιδρά αρνητικά σ' αυτούς τους δύο τομείς ζωής θεωρήσαμε σωστό να αναφέρουμε και να αναλύσουμε αυτά τα χαρακτηριστικά.

Τα δυναμικά χαρακτηριστικά που μπορεί να διαθέτει μια γυναίκα είναι τα εξής:

A) Υψηλή αυτοεκτίμηση.

Είναι συχνό φαινόμενο η γυναίκα να παρουσιάζεται ως ένα αδύναμο πλάσμα που έχει ανάγκη από προστασία, καθοδήγηση και ασφάλεια, γεγονός που οδηγεί στην ανάπτυξη χαμηλής αυτοεκτίμησης.

Εάν ένα άτομο παρουσιάζει υψηλή ή χαμηλή αυτοεκτίμηση, αυτό εξαρτάται και από τα ερεθίσματα που έχει δεχτεί από το οικογενειακό του περιβάλλον και την ανατροφή που έχει πάρει ως παιδί (Τζαμαλούκα Γ., 2003⁽¹⁾).

Μελέτες έχουν δείξει, ότι κοινό στοιχείο στην συμπεριφορά των γυναικών που κακοποιούνται, είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση (Ουόκερ Λ., 1989). Αντίθετα οι γυναίκες με υψηλό επίπεδο αυτοεκτίμησης έχουν εμπιστοσύνη στις ικανότητες τους, νοιώθουν σιγουριά για τον εαυτό τους και δεν έχουν ανάγκη από οποιαδήποτε μορφή προστασίας ή καθοδήγησης από κάποιο άλλο πρόσωπο. Δεν αμφιβάλουν για τον εαυτό τους και αισθάνονται επαρκείς.

Γυναίκες με χαμηλή αυτοεκτίμηση επηρεάζονται αρνητικά από την κρίση των άλλων σε διάφορους τομείς της καθημερινής του ζωής. Από την άλλη πλευρά οι «δυναμικές γυναίκες» δεν επηρεάζονται καθόλου από τέτοιου είδους κρίσεις. Η ύπαρξη εμπιστοσύνης στον εαυτό τους, είναι γεγονός που τους επιτρέπει να αντιμετωπίσουν τις διάφορες δυσκολίες σε οποιονδήποτε τομέα της ζωής τους (επαγγελματικό, οικογενειακό, κοινωνικό κ.τ.λ) έχοντας ή όχι την υποστήριξη κάποιου άλλου ατόμου.

B) Ανεξαρτησία.

Απόρροια της υψηλής αυτοεκτίμησης που διαθέτει μια γυναίκα είναι και η ανεξαρτησία. Στην συγκεκριμένη περίπτωση με τον όρο ανεξαρτησία εννοούμε την δυνατότητα και την θέληση που έχει μια γυναίκα να συνδυάζει την αυτονομία με την συντροφικότητα.

Πολλές γυναίκες δέχονται πρόθυμα την αντίληψη ότι «η θέση της γυναίκας είναι μέσα στο σπίτι». Υιοθετώντας αυτή την στάση, εστιάζονται στην φροντίδα του σπιτιού, των παιδιών και του συζύγου. Εκείνες οι οποίες εργάζονται δεν κάνουν προσπάθειες εξέλιξης της καριέρας τους και είναι έτοιμες να αφήσουν την εργασία τους ανά πάσα στιγμή, ώστε να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των συντρόφων τους. Η θέση τους κάτω από την κυριαρχία του συντρόφου τους, τις καθιστά εξαρτημένες προσωπικότητες.

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα στοιχεία: α) της εξαρτημένης συμπεριφοράς της γυναίκας από τον σύντροφό της και β) της παραμονής στο σπίτι - παράλληλα με την εγκατάλειψη δραστηριοτήτων προς όφελός της, συνδέονται με την κακοποίηση. «Όσο περισσότερο κάθεται μια γυναίκα μέσα στο σπίτι, τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες έχει να κακοποιηθεί» (ΚΕ.Θ.Ι, 1999).

Γ) Αποδοτικότητα

Ένα άλλο δυναμικό χαρακτηριστικό είναι και η αποδοτικότητα, τόσο στον επαγγελματικό τομέα, όσο και σε άλλους τομείς της ζωής (οικογενειακό, κοινωνικό). Μια γυναίκα που έχει εμπιστοσύνη στις δυνάμεις της και δεν πτοείται από αρνητικές κριτικές και καταστάσεις, έχει μεγάλη απόδοση και αποτελεσματικότητα στους προαναφερόμενους τομείς της ζωής της.

Πέρα από τα χαρακτηριστικά που αναφέραμε και ήδη αναλύσαμε, παράλληλα υπάρχουν και άλλα «δυναμικά» χαρακτηριστικά όπως: ηγετικές ικανότητες, αποφασιστικότητα, δυναμισμός, φιλοδοξία, οργανωτικότητα κ.τ.λ., στοιχεία που συνδέονται απόλυτα, αλλά και απορρέουν από την ανεξαρτησία και κυρίως την αυτοεκτίμηση ενός ατόμου.

Τέλος, θεωρούμε αναγκαίο να αναφέρουμε, ότι οι γυναίκες με αυτά τα στοιχεία προέρχονται από οποιοδήποτε μορφωτικό, οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο και δεν ανήκουν σε κάποια συγκεκριμένη κατηγορία, είτε ανώτερη, είτε κατώτερη (Ουόκερ Λ., 1982).

3.1 Τα «ανδρόγυνα» χαρακτηριστικά και η σχέση τους με την ψυχική υγεία και ευεξία

Τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά είναι ένας συνδυασμός στερεοτυπικών αντρικών και θηλυκών τύπων ή συμπεριφορών (συναισθηματικών και εκφραστικών) (Bem S., 1978 (1)). Παραδοσιακά, κάποιες συγκεκριμένες συμπεριφορές είναι σχετισμένες με τους άντρες (π.χ επιθετικός, ανεξάρτητος), ενώ άλλες με τις γυναίκες (π.χ ευαίσθητη, κοινωνική). Η παραδοσιακή ανδρογυνία φέρεται ως μια ταυτότητα φύλου που εμπεριέχει μια ισορροπία από θετικά θηλυκά και αρσενικά χαρακτηριστικά. (Woodhill M. & Samuels A., 2003).

«Πολλοί άνθρωποι είναι αρσενικοί ή θηλυκοί, ορισμένοι όμως, είναι αρσενικοί και θηλυκοί ταυτόχρονα» (Pearson J.& Cooks L., 1995).

Για την κατανόηση των προαναφερθέντων θεωρήσαμε σωστό να παραθέσουμε έναν πίνακα- παράδειγμα από την έρευνα της Bem (Bem S., 1978 (1)).

<u>Χαρακτηριστικά</u>		
<u>Αντρικά</u>	<u>Θηλυκά</u>	<u>Ουδέτερα(ανεξαρτήτως Φύλου)</u>
Ανεξάρτητος (+)	Ζεστή (+)	Τακτικός
Ηγετικός (+)	Ντροπαλή (+)	Ζηλιάρης
Εγωιστής (-)	Εξαρτημένη (-)	Χαρούμενος
Επιθετικός (-)	Αμφιθυμική (-)	

* Όπου (+) = θετική συμπεριφορά και (-) = αρνητική συμπεριφορά

Π.χ. μια γυναίκα που διαθέτει έναν συνδυασμό αντρικών και θηλυκών χαρακτηριστικών (είναι ανεξάρτητη, ήρεμη και σίγουρη) και θεωρείται ανδρόγυνος τύπος.

Τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά τώρα, διακρίνονται σε θετικά και αρνητικά, οπότε συνεπάγεται ότι υπάρχει θετική και αρνητική ανδρόγυνη συμπεριφορά. Για παράδειγμα μια γυναίκα παρουσιάζει θετική ανδρόγυνη συμπεριφορά, όταν συνδυάζει τα θηλυκά της χαρακτηριστικά με θετικά ανδρικά χαρακτηριστικά.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η θετική ανδρόγυνη συμπεριφορά μιας γυναίκας συνδέεται άμεσα με την καλή ψυχική υγεία και ευεξία. Συγκεκριμένα, αυτό το συμπέρασμα είναι αποτέλεσμα ερευνών των ερευνητών Woodhill & Samuels σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2003.

Η ανδρόγυνη συμπεριφορά συνδέεται και με την δημιουργικότητα ενός ατόμου. Ευρήματα στηρίζουν την άποψη ότι η δημιουργικότητα απαιτεί το ίδιο αντρικά και θηλυκά χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα ανεξαρτησία σκέψης κι ευαισθησία (Taylor C., 1964). Σε νεότερη έρευνα (Johnson P. & Carlson I., 2000) επικυρώνεται η παραπάνω θέση δηλαδή ότι άνθρωποι που διαθέτουν συνδυασμό αντρικών και θηλυκών χαρακτηριστικών είναι και πιο δημιουργικοί. Η δημιουργικότητα του ατόμου κατά τους Johnson P. και Carlson I. ορίζεται ως α) η ικανότητα φαντασίας, β) η αποκλίνουσα σκέψη, όπως και γ) ενεργή εμπλοκή στο έργο κάποιου.

Πέρα όμως από την δημιουργικότητα, τα άτομα που παρουσιάζουν ανδρόγυνη συμπεριφορά έχουν και πιο υψηλούς δείκτες αυτοεκτίμησης. (Shimonaka Y. et al, 1997).

Τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, αναφέρονται σε θηλυκούς και αντρικούς τύπους συμπεριφοράς, που μπορεί να διαθέτει ταυτόχρονα ένα άτομο, αντίθετα από εκείνο που διαθέτει κυρίως θηλυκούς παραδοσιακούς τύπους ή αντίστοιχα αρσενικούς (Woodhill M. & Samuels A., 2003). «Θηλυκό» άτομο χαρακτηρίζεται εκείνο που διαθέτει τα στερεοτυπικά γυναικεία χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα τρυφερότητα, ντροπαλότητα, υψηλή έκφραση συναισθημάτων κ.λ.π. Αντίθετα, «αρσενικό» άτομο εκείνο που έχει τους στερεοτυπικούς αντρικούς ρόλους, όπως: δυναμισμό, αποφασιστικότητα, σκληρότητα κ.λ.π.

Η ανδρογυνία είναι μια ισορροπία αυτών των χαρακτηριστικών από τις δύο πλευρές, ένας συνδυασμός αντρικών και θηλυκών στερεοτυπικών ρόλων. Συνδυάζει τις ιδιότητες και των δύο πλευρών όχι αναγκαστικά τις θετικές μόνο, αλλά και τις αρνητικές π.χ. επιθετικότητα (αρσενικό), εξάρτηση (θηλυκό) (Kelly J. & Worell B., 1977, Ricciardelly R. & Williams R., 1995).

Στην σύγχρονη κοινωνία βλέπουμε καθαρά θηλυκούς τύπους ή αρσενικούς, αλλά και ανδρόγυνους (Giannakos I., 1995). Η ανδρογυνία σε σχέση με άλλους τομείς της καθημερινής ζωής του ανθρώπου έχει μελετηθεί από μια σειρά ερευνητών.

Πέρα, λοιπόν, από την δική μας έρευνα και τα αποτελέσματά της, πολλοί είναι οι ερευνητές που έχουν βασιστεί στο B.S.R.I. (Bem Sex Role inventory) για την μελέτη της ανδρογυνίας σε συνδυασμό με τομείς ζωής, οι έρευνες των οποίων ακολουθούν και αναλύονται παρακάτω.

Υπάρχει μια έρευνα (Wulff M. & Steitz A., 1999), η οποία εξετάζει την σχέση μεταξύ ανδρογυνίας και της αποφασιστικότητας για καριέρα σε 91 κορίτσια Γυμνασίου – Λυκείου.

Από διάφορες έρευνες έχει βρεθεί πως η ανδρογυνία είναι θετικά συνδεδεμένη με υψηλά ποσοστά αυτοεκτίμησης (Lamke L., 1982, Spence J., 1975⁽¹⁾), με χαμηλή αποφασιστικότητα καριέρας και υψηλή προσαρμοστικότητα στην επιλογή καριέρας (Strage C. & Rea J., 1983, Wolfe L. & Betz N., 1981, Yanico B., 1982).

Ο σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας ήταν η πρόταση ενός μοντέλου που θα ερευνούσε τις υποτιθέμενες σχέσεις μεταξύ ανδρογυνίας και απόφασης καριέρας ανάμεσα σε κορίτσια. Ως μέσο μέτρησης, φυσικά, χρησιμοποιήθηκε

το B.S.R.I., από το οποίο επιλέχθηκαν τα 30 από τα 60 ανδρόγυνα χαρακτηριστικά (10 ανδρικά, 10 γυναικεία και 10 ουδέτερα χαρακτηριστικά).

Ως τελικό συμπέρασμα αυτής της διεργασίας, φαίνεται πως τα υψηλά ποσοστά ανδρογυνίας συνδέονται άμεσα με υψηλή αυτοεκτίμηση, η υψηλή αυτοεκτίμηση συσχετίζεται θετικά με την ικανότητα του εαυτού για καριέρα, ενώ η ικανότητα του εαυτού για καριέρα σχετίζεται αρνητικά με την απόφαση καριέρας.

Το 1997 έγινε μια έρευνα σε Γιαπωνέζους ηλικίας 19-92 ετών (634 άντρες και 802 γυναίκες) (Shimonaka Y. et al, 1997). Σκοπός της έρευνας ήταν: α) να εξεταστούν αρσενικοί, θηλυκοί, ανδρόγυνοι τύποι σύμφωνα με το B.S.R.I. και β) να μετρηθεί η σχέση που έχει η ανδρογυνία με την επιτυχή προσαρμογή. Η επιτυχής προσαρμογή προσδιορίζεται κυρίως από την αυτοεκτίμηση και την υποκειμενική υγεία. Μετρήθηκε από:

- i) την κλίμακα της αυτεκτίμησης
- ii) την κλίμακα για κατάθλιψη
- iii) την κλίμακα για την υποκειμενική υγεία

Από τα αποτελέσματα βρέθηκε ότι η ανδρογυνία έχει σχέση με την επιτυχή προσαρμογή, εκτός από το γκρουπ αντρών ηλικίας 19-24 ετών.

Πολλές μελέτες έχοντας ως σκοπό την διερεύνηση ανδρογυνίας σε σχέση με την αυτοεκτίμηση και της ιδέας του εαυτού, έδειξαν ότι υψηλά ποσοστά στην ανδρογυνία σχετίζονται με υψηλή αυτοεκτίμηση και υψηλή ιδέα για τον εαυτό.

Οι Puglisi & Jackson (1981) ερεύνησαν και βρήκαν ότι γυναίκες και άντρες που ανήκουν σε όλες τις τάξεις ηλικιών που είχαν υψηλό ποσοστό ανδρογυνίας είχαν παράλληλα και υψηλότερη αυτοεκτίμηση.

Ο Sinnott (1982) εξέτασε σχέσεις μεταξύ ρόλων των φύλων (sex roles), καταστάσεις ζωής, φυσική και πνευματική υγεία. Χρησιμοποιώντας τις σχέσεις αυτές σε σύγκριση με την υγεία σε μεγαλύτερους ενηλίκους, συμπτώματα υγείας, κατάθλιψη και επισκέψεις σε γιατρούς, βρήκε ότι οι περισσότεροι άνθρωποι μπορούσαν να ταξινομηθούν σε ανδρόγυνους τύπους και μάλιστα αυτοί που είχαν τα υψηλότερα ποσοστά ανδρογυνίας, είχαν και υψηλότερα ποσοστά πνευματικής και ψυχικής υγείας.

Οι Prager & Bailey (1985) πραγματοποίησαν έρευνα για την σχέση που έχει η ανδρογυνία με την ψυχολογική ανάπτυξη και βρήκαν πως τα άτομα που έχουν χαρακτηριστεί ανδρόγυνα, έδειχναν μια προσαρμοστική ικανότητα (ιδιότητα) στην ανάπτυξη του «Εγώ» τους (Ego Development).

Σύμφωνα με τον Eriksson (1950), η ανάπτυξη του ρόλου του φύλου είναι ένα από τα κεντρικά καθήκοντα του ατόμου καθώς αναπτύσσεται, ένα κεντρικό χαρακτηριστικό της ταυτότητάς μας. Οι Woodhill & Samuels (2003) υποστηρίζουν πως ως παιδιά και ενήλικες, οι άνθρωποι υιοθετούν χαρακτηριστικά και συμπεριφορές που αντικατοπτρίζουν στον έξω κόσμο τι γένους είναι. Αν το φύλο ενός ανθρώπου αποφασιστεί βιολογικά, τότε ο ρόλος του και η ταυτότητά του είναι πολιτισμικά και κοινωνικά δομημένα. Παραδοσιακά, κάποιες συγκεκριμένες συμπεριφορές είναι σχετισμένες με τους άντρες (π.χ. ανεξάρτητος), ενώ άλλες με τις γυναίκες (π.χ. ευαίσθητη). Η ανδρογυνία φέρεται –κατά τους συγγραφείς πάντα- ως μια «ισορροπημένη»

ταυτότητα φύλου που συνδυάζει τα πλεονεκτικά χαρακτηριστικά και των δύο φύλων.

Οι Woodhill & Samuels λοιπόν, πραγματοποίησαν έρευνα, αποσκοπώντας στην εξακρίβωση σχέσης μεταξύ ανδρογυνίας και ψυχικής υγείας και ευεξίας. Μεταξύ των μεθοδολογικών εργαλείων της έρευνας (EPAQ, Acceptance of others scale, etc), ήταν και η κλίμακα της Bem στην οποία έχει βασιστεί και η δική μας έρευνα. Έτσι, σε δείγμα 192 ατόμων (154 γυναίκες και 38 άνδρες), βρέθηκε πως η ανδρογυνία (συνδυασμός αρσενικών και θηλυκών χαρακτηριστικών) είναι άμεσα συνδεδεμένη με την καλή ψυχική υγεία και ευεξία.

Η ανδρογυνία σχετίζεται και με την δημιουργικότητα που έχει ένα άτομο. Σύμφωνα, λοιπόν με τους: Hargreaves et al. (1981) σε έρευνα που πραγματοποίησαν σε παιδιά 9-11 ετών, βρέθηκε πως «όσο ανδρόγυνος είναι κανείς, τόσο περισσότερη δημιουργικότητα έχει». Αυτό υποστηρίζεται και από την έρευνα που πραγματοποίησαν οι Johnson & Carlson (2000) σε δείγμα 163 ατόμων (103 γυναίκες και 60 άντρες), ότι υπάρχει μεγάλη σχέση μεταξύ της ανδρογυνίας και της δημιουργικότητας του ατόμου. Συγκεκριμένα, τα ευρήματα της μελέτης τους στηρίζουν ότι η δημιουργικότητα απαιτεί το ίδιο αρσενικά και γυναικεία χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα ανεξαρτησία της σκέψης και ευαισθησία (Taylor C., 1964).

Σε μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε σχετικά με την συσχέτιση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ της ταυτότητας του φύλου και της απόφασης καριέρας και ικανότητας του εαυτού, βρέθηκε ότι η ανδρογυνία είναι θετικά συνδεδεμένη με τον υψηλό αυτοσεβασμό και την κοινωνική ενεργοποίηση του ατόμου (Spence et al., 1975 (2)), σχετικά με την εξερεύνηση επιλογών καριέρας. Οι συμμετέχοντες ήταν φοιτητές σε πανεπιστήμιο της Αμερικής, είχαν μέση τιμή ηλικίας τα 27.5 έτη και συνολικά ήταν 178 άτομα (134 γυναίκες και 44 άντρες). Όπως και στις προαναφερθείσες έρευνες, έτσι και σε αυτή για την υλοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το B.S.R.I. .

Τέλος αξίζει να αναφερθεί μια σημαντική έρευνα που έγινε από τους Pathna I. και Shay A. (2004) οι οποίοι προσπάθησαν να ερευνήσουν την σχέση που υπάρχει μεταξύ των θηλυκών και αντρικών ρόλων που διαθέτουν τα δύο φύλα και την προσαρμοστικότητα τους στον γάμο. Το δείγμα αποτέλεσαν 40 παντρεμένα ζευγάρια, τα οποία επελέχθησαν από ένα κέντρο οικογενειακής θεραπείας στην Ινδία, τα 20 από αυτά είχαν υποστεί κρίση στο γάμο τους και τα άλλα 20 όχι. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι α) εκείνα τα ζευγάρια που δεν είχαν κάποια κρίση στον γάμο τους διέθεταν υψηλά ποσοστά ανδρογυνίας και β) οι δυάδες που παρουσίαζαν υψηλή ανδρογυνία έδειξαν καλύτερη προσαρμοστικότητα στον γάμο τους. Βρέθηκε ότι εκείνα τα ζευγάρια στα οποία υπήρχε κρίση στη σχέση τους παρουσίαζονταν περισσότερα θηλυκά στοιχεία και οι ερευνητές δικαιολόγησαν το γεγονός αυτό στο ότι «το να είσαι πιο θηλυκός σημαίνει ότι είσαι πιο επιρρεπής σε κρίση στις διαπροσωπικές σου σχέσεις και έτσι εκδηλώνεται η κρίση». Επίσης σε ζευγάρια που είχαν κρίση στο γάμο τους βρήκαν ότι οι σύζυγοι ήταν εκείνοι με τα πιο υψηλά ποσοστά αντρικών χαρακτηριστικών, αυτό μπορεί να σημαίνει κατά τους ερευνητές ότι οι «αντρικοί τύποι αντρών» μειονεκτούν στις

σχέσεις τους. Το αντρικό στοιχείο δίνει έμφαση στην υψηλή διεκδικητικότητα, στην επιρροή και πολύ ελάχιστα στη έκφραση συναισθημάτων και κατανόησης (Fisher L. et al., 1993). Αν οι άντρες διαθέτουν περισσότερα θηλυκά στοιχεία όπως για παράδειγμα να εκδηλώνουν μεγαλύτερη ευαισθησία έχουν λιγότερες πιθανότητες για κρίση στον γάμο τους (Huston T. & Geis G., 1993). Οι Pathna I. και Shay A. κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι σύντροφοι μέσα σε μια έγγαμη σχέση θα πρέπει να διαθέτουν συμπεριφορές που να συνδυάζουν γυναικίους και αντρικούς ρόλους.

Επηρεαζόμενοι από τις παραπάνω έρευνες οι οποίες σχετίζονται με τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά και βασιζόμενοι στο Sex- Role inventory της Bem επιλέξαμε να ερευνήσουμε με ποιον τρόπο αυτά έχουν σχέση με την κακοποίηση μιας γυναίκας στην σχέση της ή όχι.

4. Ιστορική αναδρομή

Αναλύοντας το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών, που έχει τις ρίζες του στην άνιση κατανομή εξουσίας και δύναμης μεταξύ αντρών και γυναικών είναι αναγκαίο να δούμε τη θέση της γυναίκας από παλαιότερα έως σήμερα ειδικότερα στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό.

Γνωρίζουμε ότι από τα πολύ παλιά χρόνια, αυτό που επικρατούσε (και επικρατεί ακόμα σε πολλές χώρες της γης) ήταν η πατριαρχία. Ο άντρας και ο πατέρας ήταν ο πραγματικός αρχηγός στην οικογένεια και στην κοινωνία. Τα δικαιώματα της γυναίκας ήταν λιγότερα από εκείνα του άντρα, ζούσε φυλακισμένη σ'ένα σπίτι όπου τα καθήκοντα της ήταν να γεννάει παιδιά και να φροντίζει για την ανατροφή τους. Η πρώτη, η αρχηγική θέση του άντρα αιτιολογείται από τη σωματική υπεροχή, εφόσον το μυϊκό του σύστημα είναι πιο δυνατό απ'ότι εκείνο της γυναίκας. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την αγροτική δομή των κοινωνιών που απαιτούσε αυτή την μυϊκή δύναμη – στοιχείο που δεν χαρακτηρίζει την γυναικεία φύση-για την διεκπεραίωση αγροτικών εργασιών (Giddens A., 1989) του έδωσε το πλεονέκτημα να είναι ο κυρίαρχος, ο ηγέτης και συνεπώς οι γυναίκες να χαρακτηρίζονται ως κατώτερα όντα. Όπως αναφέραμε τα μοναδικά καθήκοντα της γυναίκας ήταν η περιποίηση του άντρα της και των παιδιών της. Δεν υπήρχε δικαίωμα για εκείνη ούτε στην μόρφωση ούτε στην πολιτική. Η ασχολία με την πολιτική ήταν αποκλειστικό δικαίωμα των αντρών.

Ενώ γνωρίζουμε ότι κάθε άνθρωπος που έχει συνείδηση της ευθύνης του δεν μπορεί να μείνει αδιάφορος στα πολιτικά προβλήματα, οι γυναίκες των παλαιότερων χρόνων απομακρυσμένες από την πολιτική ζωή κινούνταν σε μια στάση ανευθυνότητας μέσα από την οποία δεν μπορούσαν να έχουν καμία δυνατή ανάπτυξη της προσωπικότητας τους. Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας τους, όμως, βοηθούσε και η έλλειψη μόρφωσης. Η γυναίκα δεν είχε το δικαίωμα για εκπαίδευση, δεν είχε το δικαίωμα να δραστηριοποιηθεί στον επαγγελματικό χώρο. Έπρεπε να είναι ένα άβουλο ον με κλειστούς τους ορίζοντες του μυαλού της, γεμάτη αβεβαιότητα και απόλυτα εξαρτημένη από τον σύζυγο της. Οι λέξεις «σκλάβος», «δούλος», ήταν συνυφασμένες με τη λέξη γυναίκα (Κακλαμανάκη Ρ., 1984).

Η γυναίκα υποτασσόταν στον άντρα χωρίς καμία αντίσταση, έπρεπε να υπακούει στις υποδείξεις του άντρα της και να δείχνει τον απαιτούμενο σεβασμό στον «κύριο» του σπιτιού, στον εξουσιαστή της. Αυτός ο εξουσιαστής ήταν ο πατέρας και έπειτα ο σύζυγος. Η διάκριση κοριτσιού αγοριού ήταν αντιληπτή σ'αυτήν από τα παιδικά της χρόνια. Περνούσε από τον στενό κλοιό πίεσης και εξουσίας του πατέρα σ'εκείνο του συζύγου. Οι πρώτες εντυπώσεις που είχε το κορίτσι για το μελλοντικό του ρόλο προερχόταν από τις σχέσεις ανάμεσα στην μητέρα και στον πατέρα, όπου η μητέρα έπρεπε να υποχωρεί και να εξουσιάζεται και έπειτα από την ανατροφή της ίδιας όπου έπρεπε να εκπαιδεύεται μόνο για το σπίτι και την κουζίνα, να προετοιμάζεται για τον πολυπόθητο γαμπρό όπου θα δινόταν φυσικά σ'αυτόν

με κάποιο αντάλλαγμα, την λεγόμενη «προίκα». Έτσι θα δινόταν σ'εκείνον, όπου θα την κατείχε και θα την θεωρούσε σαν ένα κομμάτι γης απόλυτα δικό του.

Μελετώντας κανείς τα ιστορικά κείμενα θα δει ότι η θέση της γυναίκας ήταν έτσι ώστε να είναι υποταγμένη στον άντρα (Κακλαμανάκη Ρ., 1984). Στην αρχαιότητα η θέση της βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία του άντρα, χωρίς τη συμμετοχή της στον δημόσιο βίο και χωρίς δικαιώματα στην ανάπτυξη της προσωπικότητας της και στην διεκδίκηση μιας θέσης στην κοινωνία, κατείχε μόνο της θέση της μητέρας και της συζύγου (Κορδάτος Γ., 1980). Μέσα στην οικογένεια η θέση της ήταν κατώτερη στην εξουσία του άντρα –συζύγου ή του πρωτότοκου γιου μετά το θάνατο του συζύγου ή και ακόμα ενός συγγενούς είτε ήταν αδερφός είτε θείος. Η μόνη εξουσία που διέθετε η γυναίκα ήταν η εξουσία πάνω σε άλλες γυναίκες π.χ τις κόρες ή τις σκλάβες στην περίοδο της δουλείας. Προορισμός της ήταν η τεκνογονία για την εξασφάλιση της διαδοχής στην πατριαρχική κυριαρχία. Η γνησιότητα των παιδιών ήταν η βασικότερη οικογενειακή αξία και ο μοναδικός προορισμός της γυναίκας. Για να προστατέψει την αξία αυτή κλεινόταν στο σπίτι, μακριά από τα μάτια του κόσμου και από άλλους άντρες. Η τιμωρία της μοιχείας ήταν σκληρή καθώς και τα διάφορα μέτρα που είχαν επινοηθεί για την εξασφάλιση της συζυγικής πίστης όπως μισθωτοί για την φύλαξη γυναικών (γυναικονόμοι). Φυσικά η εργασία δεν έλειπε ποτέ από την γυναίκα. Οι γυναίκες των πλουσίων ήταν σε καλύτερη θέση. Διέθεταν σκλάβους και υπηρέτες και είχαν την ευθύνη του σπιτιού. Έχοντας μια πιο προνομιούχα θέση, μπορούσαν να στολίζονται και να βγαίνουν για ψώνια συνοδευόμενες πάντα από την δούλα τους. Μπορούσαν επίσης να πηγαίνουν στο θέατρο και ίσως να αποκτούσαν κάποια ιδιωτική μόρφωση.

Ο Κορδάτος συνεχίζει λέγοντας ότι οι γυναίκες που άνηκαν σε κατώτερη οικονομική τάξη έκαναν τις δουλειές του σπιτιού και έβγαιναν έξω για να δουλέψουν στα χωράφια ή να κάνουν μικροσυναλλαγές στην αγορά. Βεβαίως τα πράγματα δεν ήταν έτσι σ' όλη την περίοδο της αρχαιότητας. Η θέση της γυναίκας ήταν μόνιμα καθηλωμένη στη βάση της εξάρτησης και προσαρμοζόταν κυρίως στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της κάθε εποχής.

Πριν από τον 8^ο αιώνα π.χ οι γυναίκες ίσως όλων των τάξεων δούλευαν στα σπίτια και στα χωράφια. Ο άντρας τις υπολόγιζε ως περιουσιακά στοιχεία, όσο πιο ικανές ήταν για την δουλειά τόσο πιο εύκολα μπορούσε ο πατέρας να τις «πουλήσει» στον σύζυγο όπως θα πουλούσε ένα καλό αγρόκτημα. Αργότερα στην δουλοκτητική κοινωνία η γυναίκα έπαψε να έχει ανάλογη αξία, οι όροι αντιστράφηκαν. Ο πατέρας που δεν είχε προίκα δεν μπορούσε να πουλήσει την κόρη του. Τότε ο πατέρας πέρα απ'ότι μπορούσε να «πουλήσει» την κόρη του μπορούσε και να την σκοτώσει. Το καθεστώς της μονογαμίας είχε πολύ μεγάλη ισχύ και έπρεπε να προστατεύεται η αξία των παιδιών. Αντίθετα ο άντρας ήταν πολυγαμικό ον, είχε το προνόμιο της απόλαυσης όλων των εκδηλώσεων της ζωής και των ευθυνών του πολέμου.

Η κατάσταση ήταν κάπως διαφορετική στην Σπάρτη. Ο στρατιωτικός της χαρακτήρας είχε επιδράσει στην θέση της γυναίκας. Αν και ήταν κατώτερη

από τον άντρα, η Σπαρτιάτισσα συμμετείχε στα γυμνάσια, συναλλασσόταν και διαχειριζόταν την περιουσία της οικογένειας επειδή ο σύζυγος έπρεπε να μείνει ελεύθερος και αφοσιωμένος στα στρατιωτικά του καθήκοντα.

Αργότερα στην Ρώμη η γυναίκα δεν είχε κανένα ατομικό ή κοινωνικό δικαίωμα. Το Ρωμαϊκό δίκαιο που σκόπευε στην αυστηρή ρύθμιση των κοινωνικών και οικογενειακών σχέσεων είχε συμβάλλει πολύ στην υποτίμηση της. Ο σύζυγος είχε απόλυτη εξουσία πάνω στην γυναίκα του και μπορούσε να φτάσει σε σημείο να την κακοποιήσει ή ακόμα και να την σκοτώσει (Παρρέν Κ., 1989).

Στην Βυζαντινή εποχή η γυναίκα εξακολουθεί να είναι αποκλεισμένη από τα δημόσια αξιώματα. Είναι η εποχή όπου επικρατεί άκρατη θρησκοληψία. Η γυναίκα έπρεπε να είναι αφοσιωμένη στην οικογένεια, στην θρησκεία, στην παρθενία στην αρετή και στην ανοχή. Οποιαδήποτε παρεκτροπή της τιμωρούνταν σκληρά. Όσον αφορά την μόρφωση μόνο οι γυναίκες των πλουσίων τάξεων είχαν το προνόμιο αυτό. Η ιδιωτική τους μόρφωση περιοριζόταν στην αποστήθιση ψαλμών και Εκκλησιαστικών κανόνων. Κάθε τάση ευρύτερης αναζήτησης σε πνευματικά πεδία, συγκρούονταν με τους κανόνες για την ενάρετη γυναίκα (Κουκουλές Φ., 1948).

Σ'ολόκληρη τη διάρκεια του Μεσαίωνα σε Ανατολή και Δύση η γυναίκα δεν είχε κανένα δικαίωμα ως άτομο και μοναδική διέξοδο για να ξεφύγει από τον στενό χώρο του σπιτιού ήταν τα πολιτιστικά δρώμενα και η φιλανθρωπία. Τόσο το Βυζαντινό, το Ρωμαϊκό δίκαιο όσο και η Χριστιανική θρησκεία δεν άφηναν περιθώριο για τα αστικά, οικογενειακά δικαιώματα της γυναίκας. Αλλά και το δίκαιο του Ισλάμ δεν υστερούσε, με ενδεικτικό παράδειγμα την κάλυψη του προσώπου της γυναίκας και την κλειτοριδοεκτομή.

Σ' όλη την πορεία του φεουδαρχικού συστήματος δεν αλλάζει τίποτα. Στην Αγγλία, τον 17^ο αιώνα η γυναίκα αρχίζει να αποκτά κάποια αστικά δικαιώματα, να συμμετέχει ως βοηθός του συζύγου και να παίρνει ως χήρα τη θέση του. Το 1870 και έπειτα αρχίζει να αποκτά συναλλακτικά δικαιώματα και να έχει την δική της περιουσία με την είσοδο της στην βιομηχανία και στα ελεύθερα επαγγέλματα (Δαράκη Π., 1995).

Ας έρθουμε όμως πάλι στον Ελλαδικό χώρο, στην περίοδο της τουρκοκρατίας, όπου βλέπουμε ότι δεν έχει αλλάξει τίποτα. Η γυναίκα βρίσκεται κάτω από την απόλυτη εξουσία των γονιών της, όπου πρέπει να αναζητήσουν γαμπρό για εκείνη και να την αποκαταστήσουν. Ωστόσο η γυναίκα εργάζεται έξω από το σπίτι σε γεωργικές και ποιμενικές ασχολίες. Παρόλο όμως που θεωρείται κατώτερη στέκεται ικανή για όλα. Με τη φυγή των αντρών από το σπίτι για τον πόλεμο αναλαμβάνει να τα βγάλει πέρα μόνη της. Διευθύνει τις υποθέσεις της οικογένειας και τα συμφέροντα του τόπου της.

Στα χρόνια της σκλαβιάς αντιστέκεται με πράξεις αυτοθυσίας στον ξένο κατακτητή και συμμετέχει γενναία στην μάχη. Αν και η στάση της Ελληνίδας, όμως, ήταν γεμάτη δύναμη και υπερηφάνεια δεν αμείφθηκε καθόλου η ίδια και η ανισότητα εξακολουθούσε να υπάρχει (Κακλαμανάκη Ρ., 1984).

4.1 Σύγχρονη πραγματικότητα

Οι ουσιαστικές κατακτήσεις της ισότητας αρχίζουν με την κινητοποίηση των ίδιων των γυναικών στο τέλος του 18^{ου} αιώνα. Ένα δειλό και περιορισμένο κίνημα από ελάχιστες μορφωμένες και μαχητικές γυναίκες αρχίζει να εμφανίζεται σιγά σιγά, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα για να αναπτυχθεί και να μαζικοποιηθεί οριστικά τον 20^ο αιώνα (Ράτνερ Τ., 1970).

Όσον αφορά την κινητοποίηση αυτή αξίζει να αναφέρουμε την κίνηση μιας ομάδας γυναικών στην Γαλλία που ζητούσαν να συμπεριληφθούν στα δικαιώματα του ανθρώπου και τα δικαιώματα της γυναίκας με σχετική διακήρυξη που είχαν συντάξει, καθώς και την επίδραση θεωρητικών και φιλοσόφων της Γαλλικής επανάστασης για την ισότητα της γυναίκας. Επιπλέον κινήματα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως Σουηδία και Βρετανία ανοίγουν τον δρόμο των κατακτήσεων της γυναίκας. (Μίτσελ Τ., 1976). Αρχίζουν να προβάλλονται αιτήματα για ουσιαστική ισότητα στην ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική και δημόσια ζωή για ηθική και κοινωνική απελευθέρωση της γυναίκας. Όμως αυτά τα αιτήματα αρχίζουν να πραγματοποιούνται αρκετά αργότερα.

Για δυο περίπου αιώνες η γυναίκα παλεύει για την διεκδίκηση των ατομικών, κοινωνικών δικαιωμάτων ξεκινώντας από το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Οι γυναίκες των λαϊκών τάξεων αρχίζουν να αποκτούν μια τεχνική εκπαίδευση, ασχολούνται με την λαϊκή τέχνη, τη ραπτική το κέντημα και τελικά τη βιοτεχνία, που αργότερα τις προώθησε στις βιομηχανίες. Η γυναίκα ξεκινώντας μ'αυτά τα δειλά βήματα αρχίζει να συμμετέχει πιο ενεργά στην παραγωγή και να εμπλουτίζει το μορφωτικό της επίπεδο. Από το τέλος του 19^{ου} αιώνα αρχίζει να εισβάλλει στα περισσότερα επαγγέλματα και στις επιστήμες, να αποκτάει δικαίωμα της ψήφου και να προωθείται δημόσια ζωή, ακόμα και στα ανώτατα κυβερνητικά αξιώματα.

Παράλληλα ένα, ένα τα συντάγματα των διαφόρων χωρών υιοθετούν τη νομική ισότητα και οι διακηρύξεις των διεθνών οργανισμών συντελούν στην κατάργηση όλων των διακρίσεων και ειδικά των διακρίσεων ανάμεσα στα δύο φύλα.

Στην Ελλάδα οι πρώτες γυναικείες οργανώσεις που αποτελούν μια μερίδα μορφωμένων και προοδευτικών γυναικών ιδρύονται μετά την απελευθέρωση. Η πρώτη ανάλογη οργάνωση υπήρξε η «πανελλήνια ένωση γυναικών» που πήρε μέρος στο συνέδριο της Παγκόσμιας Δημοκρατικής ομοσπονδίας γυναικών το 1945 και συνυπέγραψε την ιδρυτική της πράξη. Στη συνέχεια ιδρύθηκαν πολλοί σύλλογοι στις περισσότερες από τις επαρχιακές πόλεις με μεγάλη απήχηση και συμμετοχή γυναικών απ'όλες τις κοινωνικές τάξεις (Τσουδερού Β., 1981).

Οι προσπάθειες των γυναικείων οργανώσεων της εποχής εκείνης στρέφονταν στην κατάκτηση της γυναικείας ισοτιμίας σ' όλους τους τομείς. Όλες αυτές οι οργανώσεις όμως διαλύθηκαν στη διάρκεια του εμφύλιου, αλλά οι γυναίκες συνέχισαν τον αγώνα τους, είτε ως εργαζόμενες, είτε μεμονωμένα

σε διάφορους τομείς, προετοιμάζοντας το έδαφος για τη μετέπειτα οργανωμένη δράση τους. Μετά το 1974 δημιουργείται γυναικείο κίνημα που παρουσιάζει έντονη δραστηριοποίηση. Σ' αυτό το κίνημα συμμετέχουν αρκετές συνειδητοποιημένες γυναίκες όπου αναπτύσσουν και αναλύουν τα σοβαρά γυναικεία προβλήματα. Το γυναικείο κίνημα αγωνίζεται για την ισοτιμία της γυναίκας με τον άντρα στοχεύοντας την αλλαγή του τρόπου ζωής και τη ριζική εξαφάνιση των στοιχείων που συντηρούν την άνιση μεταχείριση της και την κοινωνική της υποτίμηση.

Η Ελληνίδα διεκδικεί τα δικαιώματα της πιο αργά (τις τελευταίες δεκαετίες) σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, όμως, αναγνωρίζεται ως ισότιμη μέσα στην οικογένεια και στην κοινωνία και είναι αξιοθαύμαστοι όλοι οι αγώνες που έκανε στο να φτάσει στο σημείο αυτό (Κακλαμανάκη Ρ., 1984).

5. Η κακοποίηση της γυναίκας

Κατά την 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Πεκίνο το 1995 δόθηκε ο παρακάτω ορισμός σχετικά με την βία κατά των γυναικών: «Ο όρος ‘βία κατά των γυναικών’ περιλαμβάνει κάθε πράξη βίας που στηρίζεται στο φύλο και έχει ως αποτέλεσμα, ή είναι δυνατό να έχει ως αποτέλεσμα την σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, είτε αυτό προκύπτει στη δημόσια, είτε στην ιδιωτική ζωή» (Τσουμάνη Ε., 2004).

Η άσκηση ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας από ένα μέλος της οικογένειας (π.χ. σύζυγο, σύντροφο ή παιδί) προς ένα άλλο μέλος της, προκαλώντας βλαβερές συνέπειες, συνιστά ενδοοικογενειακή βία. Η ενδοοικογενειακή βία είναι η αθέατη βία, που συμβαίνει πίσω από κλειστές πόρτες (Κ.Ε.Σ.Ο., 2004).

Πριν από το 1960-1970, η προσέγγιση στα ζητήματα της βίας κατά των γυναικών γινόταν περιστασιακά. Σε όλες τις σχεδόν τις ανθρώπινες κοινωνίες, από πολύ παλιά, η γυναίκα βρισκόταν κάτω από τον ζυγό του άνδρα, ο οποίος μέσα από το θεσμό του γάμου μπορούσε και μάλιστα είχε το δικαίωμα να ασκήσει κάθε μορφής βία απέναντι στην σύζυγό του, καθιστώντας έτσι θύμα την γυναίκα, χωρίς όμως, ο ίδιος να διατρέχει κανένα κίνδυνο νομικής ή ποινικής δίωξης (Τζαμαλούκα Γ. και συν., 2004 (3)).

Η κοινωνία μας, εξασφαλίζοντας το απαραβίαστο του οικογενειακού ασύλου, αυτόματα καθιστά την βία μια ιδιωτική υπόθεση κι όχι υπόθεση των αρμόδιων αρχών (αστυνομία, δικαστήρια κλπ).

Πλέον όμως, δεν μπορούν να αγνοηθούν η σοβαρότητα και η αγριότητα τέτοιου είδους σχέσεων. Σήμερα σε ένα μεγάλο βαθμό το φαινόμενο αυτό έχει πάψει να θεωρείται ιδιωτική υπόθεση και παράλληλα έχει αναγνωριστεί από τις περισσότερες χώρες του κόσμου η κοινωνική διάσταση του προβλήματος.

Η άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από τους άνδρες προς τις γυναίκες ερμηνεύει και αποδεικνύει την άνιση κατανομή εξουσίας ανάμεσα στα δύο φύλα. Η άνιση κατανομή της εξουσίας είναι δομικό στοιχείο των εκάστοτε κοινωνιών, παράλληλα με την οικονομική εξάρτηση της γυναίκας από τον άνδρα, την μειονεκτική της θέση στον χώρο εργασίας, τις μειωμένες ευκαιρίες μόρφωσης, καθώς και τον παραγκωνισμό της από τα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Στις μέρες μας, οι περισσότερες κοινωνίες, πιεζόμενες από την εντεινόμενη προσπάθεια του γυναικείου κινήματος (φεμινιστικές οργανώσεις) και των αιτημάτων που αυτό προβάλλει, υποχρεώνονται –κατά κάποιο τρόπο– να συνειδητοποιήσουν και να αναγνωρίσουν επίσημα το υπαρκτό πρόβλημα της κακοποίησης των γυναικών, του οποίου όλο και περισσότερες μορφές έρχονται στην επιφάνεια καθημερινά, μέσω της συλλογής στατιστικών δεδομένων.

Οι γενικές θεωρητικές απόπειρες ερμηνείας του φαινομένου αυτού έχουν ψυχολογικό υπόβαθρο, είναι πολύ παλιές και προσπερνούν το γεγονός

ότι πρόκειται για άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες. Δεν εξηγούν όμως, το γεγονός γιατί οι γυναίκες όταν βρίσκονται στην ίδια ψυχολογική κατάσταση με τον άνδρα, δεν αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή να κακοποιήσουν κι εκείνες με την σειρά τους τον άνδρα αν και νεώτερες έρευνες δείχνουν ότι ισχύει και το αντίθετο με άλλη μορφή, δηλαδή και οι γυναίκες κακοποιούν τους άντρες (Τζαμαλούκα Γ., 2003 (2)).

Πίσω λοιπόν, από τις προαναφερθείσες θεωρητικές ερμηνείες του φαινομένου της κακοποίησης, κρύβεται η πεποίθηση πως ο άνδρας επιτρέπεται να κακομεταχειρίζεται την γυναίκα του, όταν αυτός βρίσκεται σε κάποια βεβαρημένη ψυχολογική κατάσταση(π.χ. μέθη) όπως αυτό φαίνεται από μία σχετική έρευνα του Κ.Ε.Θ.Ι το 1999. Αυτό παραπέμπει στο συμπέρασμα πως η προσέγγιση του προβλήματος γίνεται με ανδροκρατικά κριτήρια και κάποιες από τις αφορμές της κακοποίησης, παρουσιάζονται ως οι πραγματικές αιτίες που δημιουργούν και διατηρούν το φαινόμενο (Κ.Ε.Θ.Ι 1999).

Μια άλλη πτυχή συντήρησης του φαινομένου, είναι και η αντιμετώπιση των γυναικών αυτών από τις αρμόδιες αρχές, όταν εκείνες πάρουν απόφαση για καταγγελία του δράστη. Όχι μόνο δεν βρίσκουν ανταπόκριση για στήριξη, αλλά καθοδηγούνται και στην υποταγή τους και μέσω των στερεοτυπικών σχημάτων ανισότητας επιχειρείται η αυτοενοχοποίηση τους (ΚΕ.Σ.Ο, 2004).

Το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών, είναι ευρύτατα διαδεδομένο σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, ανεξαρτήτως από το μορφωτικό, το πολιτιστικό και οικονομικό επίπεδο τόσο του άνδρα, όσο και της γυναίκας. Επίσης, η κακοποίηση δεν συμβαίνει ούτε συνέχεια, ούτε σε τυχαία χρονικά διαστήματα.

Μια από τις πιο εντυπωσιακές διαπιστώσεις που έγιναν ήταν: ο κύκλος της βίας και το σύνδρομο της επίκτητης αδυναμίας ,φαινόμενα που συχνά παρατηρούνται όταν κακοποιείται μια γυναίκα και που μας δίνουν τις απαντήσεις που θέλουμε στο βασικό ερώτημα 'γιατί μια γυναίκα παραμένει σε μια σχέση που κακοποιείται;' (Αντωνοπούλου Χ., 2000).

Υπάρχουν ποικίλοι τύποι ανθρώπων που πλησιάζουν σε βίαιες συμπεριφορές ανδρών κατά γυναικών. Κάποιες γυναίκες, έχουν να αντιμετωπίσουν διάφορες μορφές διακρίσεων, οι οποίες οφείλονται στην έλλειψη κατανόησης των αναγκών τους από το κοινωνικό σύνολο. Για παράδειγμα, γυναίκες με ειδικές ανάγκες (μαθησιακές ή κινητικές δυσκολίες), αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα όταν φτάσουν στο σημείο να βιώνουν μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον. Αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην επικοινωνία με ειδικούς που θα μπορούν να βοηθήσουν για να επιλυθεί αυτή η προβληματική κατάσταση, καθώς και με εύρεση πληροφοριών από τις υπάρχουσες δομές. Λόγω των μειονεξιών που έχουν, είναι δύσκολο να καταφέρουν κάτι τέτοιο και οι υπηρεσίες που υπάρχουν δεν απευθύνονται σε γυναίκες με τέτοιες δυσκολίες (Williams J. et al, 1995). Πέρα από την κατηγορία αυτών των γυναικών υπάρχουν και άλλες που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα οι οποίες όμως θα αναλυθούν σε ξεχωριστό κεφάλαιο της εργασίας μας.

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να τονίσουμε και να υπενθυμίσουμε το γεγονός ότι η βία κατά των γυναικών, όποια μορφή κι αν έχει αυτή (σωματική,

ψυχολογική, οικονομική κλπ), αποτελεί εγκληματική πράξη και θα πρέπει να καταγγέλλεται, ανεξάρτητα από το αν ο δράστης είναι ο σύζυγος ή ο σύντροφος της γυναίκας που υπέστη την κακοποίηση. Θα πρέπει να γίνεται καταγγελία του περιστατικού και να υπάρχει άμεση παρέμβαση των αρχών και με την συνεργασία θυμάτων και ειδικών, να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης αυτών των γυναικών.

6. Μορφές κακοποίησης

Το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών είναι ένα σύνθετο κοινωνικό πρόβλημα με παγκόσμια διάσταση. Είναι ουσιαστικά μία εκδήλωση άνισης σχέσης δύναμης μεταξύ αντρών και γυναικών. Αποτελεί μία από τις χειρότερες μορφές ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα. Το φαινόμενο αυτό δεν κάνει διακρίσεις ταξικής θέσης ή μορφωτικού ή οικονομικού επιπέδου, συμβαίνει σε κάθε κοινωνία ανεξαρτήτως πολιτισμού, σε όλον τον κόσμο, σε εκατομμύρια γυναίκες.

Η κακοποίηση γυναικών είναι μία εκδήλωση των άνισων σχέσεων εξουσίας μεταξύ αντρών και γυναικών από τα παλαιότερα χρόνια που οδήγησε στην κυριαρχία των αντρών κατά των γυναικών, στις διακρίσεις εις βάρος τους και στην παρεμπόδιση της εξέλιξης τους σε διάφορους τομείς της ζωής τους.

Σύμφωνα με το Κ.Ε.Θ.Ι ...«Ο όρος «βία κατά των γυναικών» περιλαμβάνει κάθε πράξη βίας που στηρίζεται στο γυναικείο φύλο και έχει ως αποτέλεσμα ή είναι δυνατό να έχει ως αποτέλεσμα τη σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη εξουσία της ελευθερίας είτε αυτό προκύπτει στη δημόσια ή στην ιδιωτική ζωή» (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999).

Η κακοποίηση και η άσκηση βίας που χαρακτηρίζει κάθε προσβολή σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας ενός ατόμου αναγνωρίζεται σήμερα από κάθε φωτισμένο άνθρωπο σαν ένα μεγάλο κοινωνικό στίγμα, αλλά δυστυχώς μόλις τα τελευταία χρόνια έχει απασχολήσει συνειδητά τη κοινή γνώμη.

Όπως αναφέρθηκε κάθε πράξη βίας μπορεί να είναι σωματική, ψυχολογική, είτε σεξουαλική. Η κατανόηση του θέματος κακοποίησης και των μορφών που υπάγονται σε αυτή είναι πολύ σημαντική. Παρακάτω δίνεται μία εικόνα για τις μορφές κακοποίησης ενάντια των γυναικών οι οποίες είναι:

- Σωματική κακοποίηση.
- Ψυχολογική κακοποίηση.
- Σεξουαλική κακοποίηση.

6.1 Σωματική κακοποίηση.

Η σωματική κακοποίηση προσδιορίζεται από τις διακυμάνσεις μεταξύ ενός χαστουκιού στο πρόσωπο έως τη σοβαρή σωματική βλάβη η οποία καταλήγει ακόμα και σε πιο ακραία μορφή, σε δολοφονία του θύματος. Πρόκειται για κάθε είδος τραυματισμούς ή κακώσεις διαφορετικής σοβαρότητας (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999).

Οι συνηθέστερες μορφές κακοποίησης των γυναικών κυμαίνονται από

πολύ μικρές μέχρι πολύ μεγάλες. Σε πολλές περιπτώσεις οι μικρότερες επιθέσεις γρήγορα κλιμακώνονται σε μεγαλύτερες. Όταν ένας άντρας χτυπάει την σύντροφο του μία φορά φαίνεται, πως είναι πολύ εύκολο να την ξαναχτυπήσει και η συμπεριφορά από ένα σημείο και έπειτα να είναι ανεξέλεγκτη.

Τα επεισόδια βίας ξεκινούν συνήθως με λεκτικές αντιπαραθέσεις που βασίζονται σε διαφωνίες σχετικά με τα τρέχοντα καθημερινά ζητήματα της καθημερινότητας του ζεύγους. Οι αντιπαραθέσεις ξεκινούν συνήθως από τον σύντροφο-σύζυγο. Η αντίδραση της γυναίκας στις λεκτικές αντιπαραθέσεις εστιάζεται στην προσπάθεια της να πείσει με λογικά επιχειρήματα τον σύντροφο της για τις θέσεις της ή να διευθετήσει με εναλλακτικού τρόπους τη διαφωνία χωρίς να επέλθει σύγκρουση. Ανεξάρτητα όμως από την αντίδραση της γυναίκας σε αυτές τις περιπτώσεις η διαφωνία καταλήγει σε σύγκρουση από τον δράστη. Οι τραυματισμοί που προκύπτουν απαιτούν σε αρκετές περιπτώσεις την φροντίδα του θύματος ή τη νοσηλεία του. Δυστυχώς αρκετές γυναίκες κρύβονται μετά από τα επεισόδια κακοποίησης. Η ικανότητα να αντέχουν τους πόνους χωρίς άμεση ιατρική βοήθεια είναι αξιοπερίεργη (Ουόκερ Λ., 1989). Η αντίδραση τους μετά από την επίθεση είναι συνήθως αμυντική, διαμαρτύρονται και ξεσπάνε σε κλάματα, γεγονός το οποίο μπορεί να πυροδοτήσει εντονότερα τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου. Η συναισθηματική τους κατάσταση χαρακτηρίζεται από έντονο φόβο, αναστάτωση, ντροπή και θυμό.

Τα ψυχολογικά προβλήματα όπως και τα σωματικά που απορρέουν από την κακοποίηση ποικίλλουν. Οι επιπτώσεις όμως οξύνονται όταν τα επεισόδια βίας γίνονται με αυτόπτες μάρτυρες τα ίδια τα παιδιά.

6.2 Σεξουαλική κακοποίηση

Η σεξουαλική κακοποίηση ανήκει σ' ένα ευρύ πεδίο μελετών για την βία που ασκείται πάνω στις γυναίκες. Πολλές γυναίκες έχουν αναφέρει εμπειρίες που έχουν βιώσει σχετικά μ' αυτό το θέμα, οι οποίες δείχνουν ότι το φαινόμενο σεξουαλικής κακοποίησης περιλαμβάνει αρκετές αρνητικές περιπτώσεις που κυμαίνονται από μικρές σε μεγάλες, όπως: αισχρά τηλεφωνήματα, σεξουαλικά πειράγματα στο δρόμο, κρούσματα από εφασίες, επιδειξιμανείς, βιασμούς, σεξουαλικές κακοποιήσεις μικρών κοριτσιών, αποπλανήσεις και βιασμούς από πρόσωπα με κοινωνικό κύρος (Ουόκερ Λ., 1989). Το θέμα είναι ευρύ, εμείς όμως θα εστιάσουμε στην σεξουαλική κακοποίηση που συμβαίνει ανάμεσα σ' ένα ζευγάρι.

Η σεξουαλική κακοποίηση ανάμεσα σ' ένα ζευγάρι κυμαίνεται από τον εξαναγκασμό σε ερωτική πράξη έως την υποχρέωση της γυναίκας να συμμετέχει με πίεση σε κάθε είδους σεξουαλική επιθυμία του ίδιου του δράστη, όπως μας πληροφορεί η ιστοσελίδα [www. Kethi. gr](http://www.Kethi.gr).

Υπάρχουν πολλές ομοιότητες και διαφορές όσον αφορά την

κακοποίηση και τον βιασμό ανάμεσα σε γυναίκες που έχουν μία συντροφική σχέση με τον δράστη και σ' εκείνους που δεν έχουν. Γυναίκες που έχουν υποστεί σεξουαλική κακομεταχείριση από τους συντρόφους τους συχνά δεν την αναγνωρίζουν ως μορφή κακοποίησης. Παρ' ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν την αναγκαστική συνουσία ως βιασμό, συχνά αμφέβαλαν αν αυτός μπορεί να θεωρηθεί σαν έγκλημα όταν διαπράττεται στα πλαίσια του γάμου. Επιπλέον όταν η κακοποίηση ή ο βιασμός (συζυγικός βιασμός) συμβαίνει ανάμεσα σ' ένα ζευγάρι αυτό που πρέπει να έχουμε υπόψη μας είναι ότι το θύμα πολύ δύσκολα μπορεί να καταγγείλει αυτό το περιστατικό και να ξεφύγει από την κατάσταση αυτή. Η κατάσταση που επικρατεί ανάμεσα στην κακοποιημένη γυναίκα και στον άντρα έχει ως εξής: Υπάρχουν φάσεις που ο δράστης μετά την κακοποίηση της συντρόφου του της φέρεται τρυφερά και στοργικά. Η κακοποιημένη γυναίκα εξαιτίας αυτής της συμπεριφοράς του συντρόφου της διατηρεί ελπίδες ότι ο δράστης θα αλλάξει και έτσι αυτό γίνεται αιτία να παραμένει στη καταστροφική σχέση.

Κυρίαρχο στοιχείο στις σχέσεις σεξουαλικής κακοποίησης είναι η ζήλια. Ο δράστης κατηγορεί συχνά το θύμα του ότι διατηρεί σχέσεις με άλλους άντρες. Οι υποψίες του είναι παράλογες. Οποιοσδήποτε φέρεται καλά στην σύντροφο του, είτε είναι συγγενής, είτε είναι φίλος γίνεται στόχος της σεξουαλικής ζηλοτυπίας του δράστη. Σε μερικές περιπτώσεις οποιοσδήποτε κοιτάζει τη γυναίκα του σε δημόσιο χώρο μπορεί αυτό να δημιουργήσει σκηνές ζηλοτυπίας. Ο δράστης βασανίζει τη γυναίκα του περιγράφοντας της φανταστικές λεπτομέρειες της υποτιθέμενης απιστίας της. Ταυτόχρονα γίνεται όλο και πιο πολύ καταπιεστικός και αδιάκριτος προσπαθώντας να μπει στις σκέψεις της και στις πράξεις της, έτσι ώστε και να ήθελε ακόμα να κάνει κάτι να μην έχει τον χρόνο. Όσον αφορά το είδος της σεξουαλικής συμπεριφοράς που δέχονται οι γυναίκες σ' αυτού του είδους τις σχέσεις ανάμεσα στο ζευγάρι έχει ως εξής: Πολλές γυναίκες έχουν ζήσει κάτω από τις πιο ασυνήθιστες και διεστραμμένες σεξουαλικές καταστάσεις. Συνήθως στην αρχή της σχέσης τα πράγματα είναι πιο ήπια, όμως με το πέρασμα του χρόνου η βία και η κτηνωδία στις σεξουαλικές τους πράξεις κλιμακώνονται και οι τρυφερές σεξουαλικές σχέσεις γίνονται πιο σπάνιες. Η συμμετοχή τους σε ασυνήθιστες σεξουαλικές πράξεις δεν αφήνουν τις κακοποιημένες γυναίκες να φύγουν από τους δράστες. Ένας λόγος είναι ότι αισθάνονται ενοχές και ντρέπονται για αυτά που κάνουν και θεωρούν την κακοποίηση τους σαν αμαρτία για τα υποτιθέμενα αμαρτήματα τους (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999).

6.3 Ψυχολογική κακοποίηση

Η ψυχολογική κακοποίηση κυμαίνεται από την ταπείνωση έως την σοβαρή ψυχολογική βλάβη που μπορεί να προκληθεί στο θύμα καθώς και στην έκπτωση του στην κοινωνική λειτουργικότητα. Άμεσα συνδεδεμένη με την ψυχολογική κακοποίηση είναι και η λεκτική κακοποίηση η οποία περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών όπως φωνές, εξυβρίσεις, λεκτικό εξευτελισμό, απειλές και τρομοκράτηση του θύματος (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999).

Η ψυχολογική κακοποίηση έχει οριστεί ως «κάθε συμπεριφορά που μειώνει την αυτοεκτίμηση και το αίσθημα ασφάλειας ή αυτοελέγχου του συντρόφου». Συμβαίνει συνήθως σε καθημερινή βάση και κλονίζει την συναισθηματική κατάσταση του θύματος. Αρκετές φορές αυτό το είδος κακοποίησης συμβαίνει ταυτόχρονα με την σωματική κακοποίηση (Schumacher J., 2001). Η ψυχολογική κακοποίηση ανάμεσα σ'ένα ζευγάρι τείνει να καταλήγει σε σωματική κακοποίηση στα πρώτα χρόνια του γάμου. Όμως και όταν δεν συνυπάρχουν αυτά τα δυο υπάρχει μια βασική διαφορά ανάμεσα στις γυναίκες που κακοποιούνται σωματικά και στις γυναίκες που τυγχάνει να έχουν υποστεί μόνο ψυχολογική κακοποίηση. Οι γυναίκες που έχουν υποστεί σωματική βία γνωρίζουν τις προθέσεις του θύτη, ότι δηλαδή ο στόχος του (θύτη) είναι να τους βλάψει, αντίθετα τα θύματα ψυχολογικής κακοποίησης έχουν μεγαλύτερη δυσκολία να αναγνωρίσουν πως οι διάφορες συμπεριφορές που δέχονται από τον σύντροφο τους αποτελούν κακοποίηση με αποτέλεσμα να είναι λιγότερο ικανές στο να αμυνθούν και να υιοθετήσουν μια στάση που να αρμόζει στην συγκεκριμένη περίπτωση.

Η ψυχολογική κακοποίηση διέπεται από τα εξής χαρακτηριστικά : Απόρριψη, ταπείνωση και εξευτελισμό, απειλές ή και τρομοκράτηση, εκμετάλλευση, χρήση «ανδρικών προνομίων», ελεγκτική συμπεριφορά, παθολογική ζήλια, προσπάθεια για κοινωνική απομόνωση του θύματος οικονομική στέρηση, παραμέληση, στέρηση βασικών δικαιωμάτων του θύματος όπως: εξάρτηση, στέρηση ελευθερίας, έλλειψη φροντίδας για τις συναισθηματικές ανάγκες του θύματος (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999). Όλα αυτά επιφέρουν αρνητικές συνέπειες στην ψυχική υγεία του θύματος. Το άτομο νοιώθει ευάλωτο, υποδεέστερο, ανίκανο να διεκδικήσει τα δικά του «θέλω» και σαν συνέπεια ,απομονώνεται.

Επιπλέον, μειώνεται η λειτουργικότητα του, περιορίζεται η ικανότητα του να προσαρμόζεται και να επενεργεί στο περιβάλλον του, είτε είναι αυτό κοινωνικό, είτε είναι επαγγελματικό. Αρχίζει και ελαττώνει τις διαπροσωπικές του σχέσεις, μειώνεται η επαγγελματική του επίδοση, νοιώθει ανίσχυρο να αναλάβει και να διεκπεραιώσει διάφορες πρωτοβουλίες και υποχρεώσεις με αποτελεσματικότητα.

6.4 Τεχνικές καταναγκασμού στις σχέσεις κακοποίησης

Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουμε τι είναι αυτό που καταναγκάζει τις γυναίκες να μένουν σε μια σχέση κακοποίησης. Παραπάνω αναφέρθηκαν τρεις από τις τεχνικές καταναγκασμού που χρησιμοποιούν οι δράστες απέναντι στις συντρόφους τους που έχουν ως αποτέλεσμα οι κακοποιημένες γυναίκες να νοιώθουν ευάλωτες και απόλυτα εξαρτημένες στην βίαιη σχέση ώστε να μην μπορούν να ξεφύγουν. Πέρα όμως, από τις τεχνικές που έχουν σχέση με την ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική κακοποίηση πολύ σπουδαίο ρόλο κατέχουν οι οικονομικές, κοινωνικές τεχνικές καταναγκασμού (Ουόκερ Λ., 1989), οι οποίες αναλύονται παρακάτω και βοηθούν στο να απαντηθεί το ερώτημα γιατί οι κακοποιημένες γυναίκες δεν εγκαταλείπουν τη βίαιη σχέση.

Η οικονομική αποστέρηση που φοβάται ότι θα βιώσει η γυναίκα εγκαταλείποντας τη σχέση κακοποίησης είναι ένας πολύ βασικός λόγος που εμμένει σ' αυτή. Η Λένορ Ουόκερ αναφέρει πως ο φόβος έλλειψης χρημάτων για την κάλυψη στοιχειωδών αναγκών της ζωής της προκαλεί ένα είδος ψυχολογικής κακοποίησης. Ο φόβος αυτός είναι πολύ ισχυρός για εκείνες τις γυναίκες που δεν εργάζονται. Ο δράστης εκμεταλλευόμενος την ευάλωτη θέση της γυναίκας αρνείται να δώσει χρήματα για οποιαδήποτε ανάγκη του σπιτιού (ενοίκιο, λογαριασμοί κ.τ.λ) και για βασικές ανάγκες των παιδιών (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ρούχα, φαγητό κ.τ.λ). Το νομικό καθεστώς όσον αφορά τα δικαιώματα των γυναικών που δεν εργάζονται δεν είναι γνωστό ούτε σ' αυτές αλλά ούτε και στους δράστες, έτσι μέσα σ' αυτό το κλίμα αβεβαιότητας οι γυναίκες νοιώθουν απόλυτα εξαρτημένες. Η οικονομική αποστέρηση όμως ως καταναγκαστική τεχνική στην σχέση κακοποίησης δεν ισχύει μόνο για τις γυναίκες που δεν εργάζονται, αλλά και για εκείνες που έχουν δικό τους εισόδημα και μπορούν κατά κάποιο τρόπο να ξεφύγουν και να ζήσουν μόνες τους. Το ερώτημα που δημιουργείται είναι γιατί δεν εγκαταλείπουν τη σχέση αυτή. Πολλές φορές αυτές οι γυναίκες δεν θέλουν να χάσουν ό,τι έχουν δημιουργήσει με αρκετό κόπο. Δεν θέλουν να χάσουν για παράδειγμα το σπίτι τους, τον κύκλο τους, το καλό σχολείο των παιδιών τους και να μπουν σε μια ζωή όπου οι οικονομικές δυσκολίες θα είναι μεγάλες, να ζήσουν σε μια κατάσταση δηλαδή που δεν έχουν συνηθίσει. Το θέμα, όμως, είναι ότι τα χρήματα δεν μπορούν να μαλακώσουν τον πόνο μιας γυναίκας

Πέρα από την οικονομική αποστέρηση που φοβάται ότι θα βιώσει η γυναίκα, ένας άλλος παράγοντας μη βοηθητικός για εκείνη είναι το οικογενειακό της περιβάλλον. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου το θύμα ζητάει βοήθεια από την οικογένεια του ώστε να ξεφύγει από την κακοποίηση και παίρνει ανταπόκριση αλλά και περιπτώσεις όπου η οικογένεια την εγκαταλείπει ή την ενθαρρύνει να υπομείνει την βία για να μην διαλύσει την οικογένεια της. Οι γυναίκες, κυρίως, στην ελληνική κοινωνία έχουν μάθει ότι δεν πρέπει να διαλύουν την οικογένεια τους, ότι ο γάμος είναι για όλη την ζωή και ότι πολλές φορές οι χωρισμένες γυναίκες είναι υπαίτιες για την αποτυχία του γάμου. Η απόφαση για την διακοπή ενός βίαιου γάμου δεν είναι μέσα στις

δυνατότητες που μαθαίνει η κοινωνία ότι υπάρχουν για μια γυναίκα (ΚΕ.Σ.Ο, 2004).

Όσον αφορά την απόφαση μιας κακοποιημένης γυναίκας να εγκαταλείψει την καταστροφική σχέση, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας την σχέση της γυναίκας αυτής με το κοινωνικό περιβάλλον. Η κακοποίηση που ασκείται από τον σύντροφο δημιουργεί συνθήκες απομόνωσης. Αυτό συμβαίνει είτε επειδή οι ίδιες δεν μπορούν να αντέξουν ένα επεισόδιο κακοποίησης όπως κακομεταχείριση με τα λόγια, υβριστική συμπεριφορά μπροστά σε τρίτους από τον δράστη με συνέπεια να απομονώνονται, είτε επειδή ελέγχονται σε πολύ μεγάλο βαθμό σε ότι αφορά τις κοινωνικές τους δραστηριότητες. Πολλές φορές οι δράστες απαγορεύουν την επαφή της συντρόφου τους με το φιλικό ή οικογενειακό τους περιβάλλον φοβούμενοι ότι θα τις επηρεάσουν και ότι θα έχουν ένα πλαίσιο στήριξης, κάτι που οι ίδιοι καθόλου δεν επιθυμούν. Προσπαθούν να δημιουργήσουν συνθήκες πλήρους απομόνωσης για τις συντρόφους τους, έτσι ώστε να είναι πιο ευάλωτες και εξαρτημένες από αυτούς. Και έτσι γίνεται, όσο η κοινωνική απομόνωση μεγαλώνει τόσο η γυναίκα αισθάνεται αβοήθητη και ανίσχυρη να διαλύσει την σχέση της. Η παραμονή της σε βίαιες καταστάσεις παίρνει την μορφή της αυτοκαταστροφής. Η έλλειψη της ελευθερίας σ'ένα σπίτι όπου τα βιώματα είναι μόνο άσχημα για εκείνη, η αίσθηση που νοιώθει ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα, την οδηγεί πολλές φορές σε κατάθλιψη, μερικές φορές νομίζει ότι η μόνη λύτρωση της είναι η αυτοκτονία (Ουόκερ Λ., 1989).

Παραπάνω αναφερθήκαμε σ' εκείνους τους παράγοντες που συντελούν στην παραμονή της κακοποιημένης γυναίκας στην βίαιη σχέση. Είναι πολύ σημαντικό να δούμε τι άλλο επενεργεί στην μη εγκατάλειψη της σχέσης, κάτι που προέρχεται από την ψυχολογία της γυναίκας -θύματος, πως βιώνει η ίδια την αδυναμία της και δεν προσπαθεί να ξεφύγει. Σ' αυτό το σημείο θα αναφέρουμε μία ψυχολογική άποψη που εξηγεί γιατί η κακοποιημένη γυναίκα γίνεται θύμα (Αντωνοπούλου Χ., 2000).

Η κακοποιημένη γυναίκα βιώνει ποικίλα συναισθήματα σε μια βίαιη σχέση ανάλογα με τις φάσεις που διακρίνονται στη σχέση αυτή. Αυτές οι φάσεις είναι: α) δημιουργία της έντασης, β) η έκρηξη ή το έντονο περιστατικό κακοποίησης, γ) η φάση ηρεμίας, αγάπης και συμφιλίωσης.

Στην πρώτη φάση συμβαίνουν κάποια επεισόδια κακοποίησης που έχουν μικρότερη σημασία για εκείνη σχετικά με άλλα επεισόδια βίας που έχουν συμβεί, νομίζει ότι εκείνη φταίει για τη δημιουργία της έντασης και ότι ο θυμός του συντρόφου της είναι δικαιολογημένος.

Στη δεύτερη φάση εμφανίζονται τα πιο βίαια περιστατικά. Η γυναίκα προσπαθεί να ηρεμήσει τον δράστη. Πιστεύει ότι η ίδια φταίει που ο δράστης έχει ξεφύγει από τον έλεγχο. Η κακοποιημένη γυναίκα συνειδητοποιεί ότι δεν μπορεί να συζητήσει με τον δράστη λογικά και ότι η αντίσταση της μόνο αρνητικά αποτελέσματα θα φέρει. Προσπαθεί να αποστασιοποιηθεί από την πραγματικότητα και τον πόνο και πείθει τον εαυτό της ότι αυτά δεν μπορεί να συμβαίνουν σ' εκείνη αλλά σε κάποιο άλλο άτομο. Γι' αυτό πολλές γυναίκες δεν ζητούν άμεσα ιατρική βοήθεια. Η διάρκεια της φάσης αυτής είναι η πιο μικρή, κρατάει συνήθως μόνο μερικά λεπτά ή ώρες αλλά σε ορισμένες

περιπτώσεις και μέρες.

Μετά την φάση της «έκρηξης» ακολουθεί η φάση της συμφιλίωσης όπου τα βίαια περιστατικά και η ένταση υποχωρούν. Η φάση αυτή έχει μεγαλύτερη διάρκεια (αρκετές ώρες ακόμα και μήνες). Ο θύτης μετατρέπεται σε «άγγελο», αγαπάει την γυναίκα του, γίνεται ευαίσθητος, στοργικός, ο πραγματικός άντρας που αγάπησε. Σ' αυτό το σημείο, λοιπόν, η κακοποιημένη γυναίκα πείθει τον εαυτό της ότι ο σύντροφος της δεν θα την κακοποιήσει ξανά και ότι θα αλλάξει την συμπεριφορά του. Νοιώθει πως ίσως αυτή ευθύνεται για την πνευματική και συναισθηματική του υγεία. Έτσι σ' αυτή τη φάση της τρυφερής μεταμέλειας του, η κακοποιημένη γυναίκα γίνεται πλέον ένα ψυχολογικό θύμα. Η αδυναμία που νιώθει έχει διαμορφώσει μια άλλη πραγματικότητα, οπότε δεν μπορεί να ξεφύγει και παραμένει στην βίαιη σχέση (Αντωνοπούλου Χ., 2000)

6.5 Οικογενειακές συγκρούσεις

Πιο πάνω αναφερθήκαμε στο οικογενειακό περιβάλλον της γυναίκας ως έναν από τους παράγοντες που την καταναγκάζουν να παραμείνει στη σχέση κακοποίησης. Είναι αναγκαίο να μείνουμε λίγο σ' αυτό το σημείο και να δούμε πως η οικογένεια της γυναίκας επιδρά στην απόφαση της ή στη σκέψη της να μην αφήσει την καταστροφική της σχέση.

Μια κακοποιημένη γυναίκα στρέφεται προς την οικογένεια της γιατί αισθάνεται ότι θα έχει κάποια βοήθεια. Βέβαια αυτό δεν γίνεται εύκολα διότι επικρατεί ο φόβος ή η αίσθηση ότι η κατάσταση θα βελτιωθεί. Στην περίπτωση που η κακοποιημένη γυναίκα απευθυνθεί στην οικογένεια της υπάρχουν δύο ενδεχόμενα. Το πρώτο είναι ότι η οικογένεια της θα την βοηθήσει στο πρόβλημα της και το δεύτερο ότι θα την εγκαταλείψει ή θα προσπαθήσει να την πείσει να μείνει σ' αυτή την καταστροφική σχέση απλά και μόνο για να μην διαλύσει τον γάμο της. Αλώστε οι γυναίκες από την παιδική τους ηλικία, ειδικά στην Ελληνική κοινωνία έχουν μάθει ότι δεν πρέπει να διαλύουν τις οικογένειες τους.

Πολλοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες που παίρνουν διαζύγιο αισθάνονται ενοχές, νοιώθουν ότι φταίνε εκείνες για αυτή την κατάσταση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ορισμένοι γονείς έχουν περάσει τέτοιες ιδέες στην συνείδηση των παιδιών τους από μικρές ηλικίες. Τα κορίτσια παλαιότερα μάθαιναν ότι έπρεπε να είναι σωστές μητέρες όσον αφορά την ανατροφή των παιδιών τους και σωστοί σύζυγοι.

Ένας άλλος λόγος που οι κακοποιημένες γυναίκες δεν έχουν την υποστήριξη που πρέπει από τις οικογένειες τους είναι ότι οι ίδιες δεν απευθύνονται σ' αυτές επειδή φοβούνται. Ένα συνηθισμένο φαινόμενο στις ιστορίες των κακοποιημένων γυναικών είναι οι απειλές βίας που έχουν από τους δράστες για την οικογένεια τους. Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις που η γυναίκα πιστεύει ότι ο δράστης είναι ικανός να ασκήσει βία στα πρόσωπα που

αγαπάει αν αυτά προσπαθήσουν να την βοηθήσουν να ξεφύγει. Έτσι η γυναίκα από τον φόβο αυτής της απειλής απομονώνεται από τα δικά της πρόσωπα και πιστεύει πως δεν μπορεί να στηριχτεί σ' αυτά ώστε να προστατευθεί από τον δράστη (Σκόδρα Ε., 1993)

Όσον αφορά τις γυναίκες που απόκτησαν παιδιά πριν τον γάμο τους παντρεύονται με τους δράστες και μένουν μ' αυτούς για να νοιώθουν ότι το παιδί τους δεν στερείται από τον πατέρα και ότι έχει μια οικογένεια. Επιπλέον εδώ μπαίνει και το θέμα της κοινωνικής κατακραυγής που θέλουν να αποφύγουν (στην Ελληνική κοινωνία υπάρχουν ακόμα αυτές οι προκαταλήψεις). Βέβαια οι επιπτώσεις για ένα παιδί που ζει σε μια οικογένεια που επικρατούν βίαιες σχέσεις είναι τραγικές.

Τα παιδιά που ζουν σ' ένα περιβάλλον που επικρατεί βία είναι και αυτά που επωμίζονται όλες τις συνέπειες. Πέρα από τα ψυχικά τραύματα που βιώνουν, μαθαίνουν στην βία, την αποδέχονται και την ενσωματώνουν στην μετέπειτα ζωή τους. Σύμφωνα με κάποιες έρευνες που έχουν διεξαχθεί οι άνθρωποι που κακοποιούν τα παιδιά ή τις συντρόφους τους έχουν κακοποιηθεί όταν ήταν παιδιά ή ήταν παρόντες σε συμβάντα κακοποίησης ανάμεσα στους γονείς τους. Έτσι η κακοποίηση γίνεται ένας φαύλος κύκλος που διαγωνίζεται διαγενεακά. (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999).

7. Χαρακτηριστικά θύματος

Οι γυναίκες που υφίστανται καταχρηστική συμπεριφορά, χαρακτηρίζονται από ελλιπή αυτοεκτίμηση, η οποία απορρέει από την αποδοχή και ενσωμάτωση των αποδιδόμενων σε αυτές (από το περιβάλλον) χαρακτηριστικών της ανεπάρκειας και της ανικανότητας. Εξάλλου εμφανίζονται να μην έχουν επαρκώς ανεπτυγμένη την ικανότητα να ασκήσουν έλεγχο στη ζωή τους και να πάρουν δραστικά μέτρα για να την βελτιώσουν όπως μας πληροφορεί το Κ. Ε.Θ.Ι (1999).

Επιπρόσθετα, πιθανόν να έχουν υποστεί οι ίδιες κακοποίηση ή να έχουν υπάρξει μάρτυρες κακοποίησης της μητέρας τους κατά την παιδική τους ηλικία, γεγονός που μελλοντικά μπορεί να τις οδηγήσει στην αποδοχή του ρόλου τους ως θύμα. Μεταξύ άλλων, έχουν ανεπτυγμένο το αίσθημα της ντροπής, με αποτέλεσμα να αποκρύπτουν τόσο τα σωματικά, όσο και τα ψυχολογικά τους τραύματα και να αποκλείονται κοινωνικά ή ακόμη και να αποσύρονται συναισθηματικά.

Έχουν εσωτερικεύσει στερεοτυπικούς ρόλους των φύλων, με συνέπεια να αισθάνονται ένοχες αν προσπαθήσουν να αμφισβητήσουν και να αποκολληθούν από την άκαμπτη πατριαρχική δομή που έχει η κοινωνία. Με αυτό το σκεπτικό, οι γυναίκες εκπαιδεύονται από νωρίς –εξαιτίας των υπάρχουσών κοινωνικών αντιλήψεων –να είναι καλές σύζυγοι και καλές μητέρες.

Με βάση αυτό το πρότυπο, οι γυναίκες οφείλουν να «υπηρετούν» τους άντρες, να καλύπτουν τις ανάγκες τους και να επιμελούνται του σπιτιού, ενώ οι άνδρες έχουν ως καθήκον να είναι εργατικοί και να προσφέρουν στην οικογένεια τα απαραίτητα προς το ζην (Pearson J. & Cooks L., 1995).

Έτσι, αν δεν ανταποκριθούν με πλήρη αποτελεσματικότητα στα κοινωνικά στερεοτυπικά πρότυπα, οι ίδιες νιώθουν ενοχές και σε ένα μεγάλο ποσοστό υπεύθυνες για τις βίαιες αντιδράσεις του άνδρα απέναντί τους, από τον οποίο πλέον δεν περιμένουν την επιβράβευση, αλλά την τιμωρία, καθώς δεν ανταποκρίθηκαν σωστά στο υποτιθέμενο καθήκον τους, την εκπλήρωση, δηλαδή, του κοινωνικού τους ρόλου.

Οι γυναίκες αυτές παρουσιάζουν μια εξαρτημένη, από τον άνδρα, προσωπικότητα. Είναι πρόθυμες να υποστούν οποιαδήποτε σοβαρή προσβολή ή βλάβη, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις υπάρχουσες ανάγκες του. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, γίνεται εμφανής η έλλειψη επαρκούς ικανότητας για επικοινωνία με τον σύζυγο ή τον σύντροφό τους, έτσι ώστε να καταστεί εφικτή η διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους ή η εξωτερίκευση των συναισθημάτων τους.

Λειτουργούν μέσα στην σχέση έχοντας ως βάση μια εξιδανικευμένη εικόνα, όσον αφορά το πως θα έπρεπε να είναι αυτή και βαθιά μέσα τους πιστεύουν πως μπορούν να «αλλάξουν» τον χαρακτήρα του θύτη.

Οι γυναίκες αυτές είναι συνήθως ευάλωτες και συμβαίνει να εξαρτώνται από μορφές εξουσίας όπως είναι οι γονείς, οι σύζυγοι, οι δάσκαλοι, οι εργοδότες τους κλπ. Η εξάρτηση δηλώνει την αδυναμία ενός ατόμου να

αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της ζωής και να ισορροπήσει συναισθηματικά, χωρίς την ύπαρξη ενός συντρόφου για στήριγμα.

Οι κακοποιημένες γυναίκες, ως εξαρτημένες προσωπικότητες, έχουν κοινά χαρακτηριστικά, όπως την αδυναμία που δείχνουν στο να πάρουν αποφάσεις –από μόνες τους- που αφορούν σημαντικούς τομείς της ζωής τους, ή να υπόκεινται σε καταστάσεις που τους είναι δυσάρεστες, προκειμένου, όμως να είναι αρεστές και να διατηρήσουν την σχέση τους –οποιαδήποτε μορφή κι αν έχει αυτή- είναι ικανές να υποστούν πολλά, για να μην υποφέρουν από τον φόβο της εγκατάλειψης.

Οι δυνάμεις που οδηγούν αυτές τις γυναίκες προς αυτή την συμπεριφορά, μπορεί να είναι η συνήθεια, το άγχος της απώλειας του συντρόφου, η κοινωνική απομόνωση, η οικονομική εξάρτηση από τον σύντροφο ή η ύπαρξη παιδιών -στην περίπτωση που η βία συμβαίνει μέσα στα πλαίσια της οικογένειας. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι, υπάρχει σαφέστατα λιγότερη ενθάρρυνση –κατά την παιδική ηλικία- σε σχέση με το αντίθετο φύλο, καθώς και στη μεγάλη υπερπροστασία των γονιών προς το μικρό «κοριτσάκι», κατάσταση που οδηγεί την ενήλικη, πλέον, γυναίκα να μην έχει εμπιστοσύνη στις δυνάμεις και ικανότητές της και να περιορίζει η ίδια – ασυνείδητα- τον εαυτό της και την κοινωνική ανάπτυξή της (Pahl J.& Jackson B., 1981).

Σε προηγούμενο κεφάλαιο, έγινε αναφορά σε κάποιες κατηγορίες γυναικών που κακοποιούνται που έχουν κάποια επιπλέον χαρακτηριστικά, που αξίζει να περιγραφούν, ώστε να δοθεί η έκταση του προβλήματος που αντιμετωπίζουν αυτές οι γυναίκες.

Σε αυτές τις κατηγορίες, λοιπόν, ανήκουν οι «μαύρες» γυναίκες, οι αλλοδαπές, οι γυναίκες που έχουν ειδικές ανάγκες, καθώς και οι ηλικιωμένες – συνήθως οι τελευταίες παντρεμένες .

Πιο συγκεκριμένα, οι μαύρες γυναίκες συναντούν τον ρατσισμό, στοιχείο που συμβάλλει στην παραμονή τους μέσα σε μια βίαιη σχέση, αφού αναφέροντας την κακοποίηση στις αρχές θα ενισχύσει τα στερεότυπα που στηρίζουν την άποψη σύμφωνα με την οποία οι «μαύροι» άντρες είναι πιο επιρρεπείς στην βίαιη συμπεριφορά απέναντι στις γυναίκες (Maguire M., 1988).

Και συνεχίζει ο ίδιος συγγραφέας αναφέροντας ότι η επόμενη κατηγορία αυτών των γυναικών είναι αυτή των αλλοδαπών που έχουν μεταναστεύσει για οικονομικούς λόγους σε άλλες χώρες. Οι συγκεκριμένες γυναίκες είναι πολύ ευάλωτες σε τέτοιου είδους σχέσεις με άντρες από την χώρα υποδοχής, καθώς έχουν τον επιπρόσθετο φόβο της αμφισβήτησης των λεγόμενων τους, σε περίπτωση καταγγελίας της βίαιης συμπεριφοράς. Θα είναι πιο εύκολο να γίνει πιστευτός ένας άντρας γηγενής, παρά μια «αλλοδαπή». Η απειλή της απέλασης, η πιθανή αντίδραση της οικογένεια σε μια υποτιθέμενη επιστροφή της σε αυτή, καθώς και το στίγμα της αποτυχίας ενός γάμου ή μιας σχέσης, αποτελούν στοιχεία που συντελούν στην παραμονή της γυναίκας σε μια τέτοια σχέση (Maguire M., 1988).

Οι ηλικιωμένες γυναίκες από την άλλη, έχουν κι αυτές ιδιαίτερες ανάγκες και είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν κι εκείνες ένα είδος διάκρισης.

Όταν μια γυναίκα βρίσκεται αρκετά χρόνια μέσα σε μια βίαιη σχέση, είναι αρκετά δύσκολο να φύγει και ειδικά όταν δεν ξέρει πού να απευθυνθεί, γεγονός που συμβαίνει συχνά. Οι αλλαγές που θα προκληθούν στον τρόπο ζωής της, είναι ένας, επίσης, ανασταλτικός παράγοντας για την φυγή της, καθώς ο φόβος για το άγνωστο, δημιουργεί αναστολές κι έτσι προτιμά να παραμείνει στην βίαιη σχέση από το να μην ξέρει τι θα της συμβεί (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999).

Εκτός αυτού, υπάρχει και το αίσθημα της ελλιπούς υποστήριξης από το ευρύτερο κοινωνικό και συγγενικό περιβάλλον της. Πολλές φορές, αυτές οι γυναίκες, δέχονται πιέσεις και από τον στενό συγγενικό τους κύκλο (π.χ. παιδιά, αδέρφια) να συνεχίσουν να είναι μέσα σε αυτή την σχέση, αφού δεν υπάρχει κανείς άλλος να φροντίσει την οικογένεια ή τον θύτη. Γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι δεν έχουν κάποιο στήριγμα που να βασιστούν πάνω του φεύγοντας από την κατάσταση αυτή.

Τέλος, ένας τελευταίος σημαντικός παράγοντας που κρατά «δεμένες» τις ηλικιωμένες γυναίκες σε μια τέτοια σχέση, είναι η γνώμη του κοινωνικού περίγυρου, ο φόβος, δηλαδή, του κοινωνικού στιγματισμού. Συχνά μια γυναίκα η οποία ζει αρκετά χρόνια με έναν άντρα και κρατά κρυφό το γεγονός της κακοποίησης, όταν βρει το θάρρος και αποφασίσει να «φύγει» από αυτή τη σχέση, το πιο πιθανό είναι να υποστεί την κοινωνική κατακραυγή, επειδή εγκαταλείπει την συζυγική της εστία. Αυτό το γεγονός είναι ένας σημαντικός παράγοντας που εμποδίζει τη λήψη αποφάσεων για το όφελος μίας γυναίκας.

Όσον αφορά τις γυναίκες που έχουν ειδικές ανάγκες (μαθησιακές ή κινητικές δυσκολίες), αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα όταν φτάσουν στο σημείο να βιώνουν περιστατικά κακοποίησης μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον. Αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην επικοινωνία με ειδικούς που θα μπορούν να βοηθήσουν για να επιλυθεί αυτή η προβληματική κατάσταση, καθώς και με εύρεση πληροφοριών από τις υπάρχουσες δομές. Λόγω των μειονεξιών που έχουν, είναι δύσκολο να καταφέρουν κάτι τέτοιο και οι υπηρεσίες που υπάρχουν δεν απευθύνονται σε γυναίκες με τέτοιες δυσκολίες (Williams J. et al, 1995).

Επίσης, αναλύοντας το θέμα της κακοποίησης των γυναικών θα πρέπει να κατανοήσουμε τις αιτίες και τα χαρακτηριστικά που σκιαγραφούν εκείνα τα άτομα που χρησιμοποιούν βία εναντίον των συντρόφων τους, θα πρέπει δηλαδή να γνωρίσουμε το προφίλ του θύτη.

7.1 Χαρακτηριστικά θύτη

Από το Κ.Ε.Θ.Ι πάλι ενημερωνόμαστε ότι «Οι άντρες που ασκούν βία στις σχέσεις τους συχνά διακατέχονται από αμφιθυμικά συναισθήματα, ζήλια και έντονο άγχος απέναντι στην σύντροφο τους: ενώ επιθυμούν την συναισθηματική αλληλεγγύη, ταυτόχρονα την φοβούνται, βιώνουν έντονες ματαιώσεις και άγχος σχετικά με την αυτονομία της συντρόφου τους». (Κ.Ε.Θ.Ι.,1999). Εξαιτίας της μεγάλης ανασφάλειας και ζήλιας που νοιώθει ο δράστης προσπαθεί να εισχωρεί σ' όλες τις λεπτομέρειες της ζωής της συντρόφου του, θέλει να την ελέγχει σε οποιαδήποτε κοινωνική της εκδήλωση, σε οποιοδήποτε δημόσιο χώρο και πολλές φορές να επιτηρεί λεπτομερώς την κάθε κίνηση της και επαφή με τους γύρω της. Ο δράστης υποψιάζεται την κάθε σχέση όπου έχει είτε με άντρες, είτε με γυναίκες. Φαντάζεται πως κάθε επαφή της με το αντρικό φύλο κρύβει ίσως μια παράνομη σχέση από εκείνον και κάθε επαφή με φίλες θα έχει ως αποτέλεσμα να την επηρεάσει σ' ότι αφορά την ελευθερία της. Η πίεση που ασκεί ο σύζυγος απέναντι στην σύντροφο του έχει ως αποτέλεσμα να εξαλείφει την αίσθηση της αυτονομίας της. Έτσι η σύντροφος ελαττώνει τις επαφές που είχε με το υποστηρικτικό περιβάλλον (φίλοι, συνεργάτες, συγγενείς κ.τ.λ), περιορίζει τις δραστηριότητες της εντός σπιτιού και «δέχεται» έναν έλεγχο όσον αφορά την πρόσβαση της στα οικονομικά, στην μόρφωση και στην εργασία.

Η ζήλια και η χαμηλή αυτοεκτίμηση είναι στοιχεία που πυροδοτούν την βίαιη συμπεριφορά των αντρών. Η χρήση της βίας εναντίον του γυναικείου φύλου παρέχει μια ικανοποίηση στον θύτη, αντικαθιστά και αναπληρώνει ένα αίσθημα αδυναμίας άσκησης ελέγχου που βιώνει σε άλλους τομείς της ζωής του(εργασιακό, κοινωνικό περιβάλλον). Συγκρίνοντας άντρες που χρησιμοποιούν καταχρηστική συμπεριφορά και μη βίαιους άντρες βλέπουμε ότι οι σύντροφοι με μη επιθετική συμπεριφορά έχουν μεγαλύτερη ικανότητα στην επίλυση των προβλημάτων τους και στην προσαρμοστικότητα τους σε διάφορους τομείς. Αρκετοί άντρες χρησιμοποιούν βία εναντίον της συζύγου-συντρόφου τους, αντισταθμίζοντας τα αισθήματα αποστέρησης, θυμού και τις ψυχοπιεστικές καταστάσεις που βιώνουν στον χώρο εργασίας τους. Με αυτό τον τρόπο επανακτούν την αυτοεκτίμηση τους, νοιώθουν πιο σημαντικοί και ισχυροί, βιώνουν συναισθήματα που αποστερούνται στον επαγγελματικό τους χώρο, χρησιμοποιούν δηλαδή μέσω της βίας έναν μηχανισμό άμυνας.

Πολύ σπουδαίο ρόλο στην καταχρηστική συμπεριφορά του δράστη διαδραματίζει η υιοθέτηση των στάσεων που έχει ο δράστης όσον αφορά την αποδοχή της βίας μέσα στην σχέση ή στον γάμο. Οι άντρες που παρουσιάζουν τέτοιου είδους συμπεριφορά πιστεύουν ότι είναι αποδεκτό να λειτουργούν έτσι. Παράγοντες όπως η καταγωγή, η κοινωνική τάξη, η εξουσία στη σχέση, η οικογενειακή κατάσταση ενδέχεται να παίζουν λιγότερο σημαντικό ρόλο απ' ότι οι ίδιες οι στάσεις. Η βία εναντίον των γυναικών θεωρείται αποδεκτή σε κοινωνίες όπου κυριαρχούν ισχυρές παραδοσιακές αξίες αναφορικά με την διαφοροποίηση των ρόλων των δύο φύλων και τον καταμερισμό της εξουσίας.

Οι κοινωνικές αξίες και στάσεις συνεπώς υποστηρίζουν τον άντρα ως αρχηγό της οικογένειας του οποίου η απόλυτη εξουσία δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από κανένα και αυτή λοιπόν η εξουσία δίνει το ερέθισμα για άσκηση βίας εναντίον της γυναίκας (Μπούκας Θ. ,1997)

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η έκθεση σε βία στην οικογένεια του δράστη σχετίζεται σημαντικά με την μεταγενέστερη βία που χρησιμοποιεί στη ενήλικη ζωή του. Άτομα που έχουν ζήσει την βία μέσα στην οικογένεια τους την ενσωματώνουν στην μετέπειτα συμπεριφορά τους. Πολλοί είναι οι δράστες που έχουν ζήσει σε τέτοιες οικογένειες, που έβλεπαν τον πατέρα τους να κακοποιεί την μητέρα τους ή ακόμα να κακοποιεί και τους ίδιους. Ακόμα και αν δεν υπήρχε μεγάλη βιαιότητα το πιο πιθανό είναι ότι υπήρχε μια γενική έλλειψη σεβασμού απέναντι στο γυναικείο φύλο. Ενδέχεται, λοιπόν, ο θύτης να έχει θεωρήσει ως αποδεκτή την βία μέσα στην σχέση του ή στην οικογένεια του, καθώς τη βίωνε και εκτιθόταν σ' αυτή κατά τη παιδική του ή εφηβική του ηλικία.

Είναι αναγκαίο να αναφέρουμε, ότι πάντα υπάρχει ένα στοιχείο υπερβολής στη συμπεριφορά του δράστη. Ενώ, για παράδειγμα υποστηρίζει πως δεν πιστεύει ότι θέλει να κάνει κακό στην γυναίκα του παρά μόνο να της, «δώσει ένα μάθημα» ξεκινάει με μία επίθεση ηπιότερης μορφής (π.χ χαστούκι στο πρόσωπο) και καταλήγει σε μια πολύ βιαιότερη (γρονθοκόπημα, κλωτσιές κ.τ.λ). Ακόμα και όταν η σύντροφος του είναι άσχημα τραυματισμένη ο δράστης συνεχίζει ανεξέλεγκτα την κτηνώδη επίθεση του. Η ίδια υπερβολή λοιπόν χαρακτηρίζει και την γενναιοδωρία του. Μετά από αυτή την επίθεση ακολουθεί η περίοδος της αγάπης και της συμφιλίωσης όπου ο άντρας δείχνει στοργή, ενδιαφέρον, τρυφερότητα και προσφέρει δώρα συνήθως μεγάλης αξίας στην σύντροφο του. Αυτή, λοιπόν, η τάση για υπερβολή είναι ένα τυπικό χαρακτηριστικό στις σχέσεις κακοποίησης. Μάλιστα η φάση που δείχνει υπερβολική αγάπη στη σύντροφο του μετά την επίθεση είναι και ένα σημείο που διχάζει τις γυναίκες και δημιουργεί την ψευδαίσθηση πως ο σύντροφος τους θα αλλάξει συμπεριφορά.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα κάποιων γυναικών που έχουν κακοποιηθεί οι δράστες έχουν τα ακόλουθα κοινά χαρακτηριστικά (Ουόκερ Λ., 1989):

- Έχουν μικρή αυτοεκτίμηση.
- Πιστεύουν στην παραδοσιακή υπεροχή των αντρών και στον στερεοτυπικό ρόλο που έχουν μέσα στην οικογένεια.
- Ζηλεύουν παθολογικά.
- Παρουσιάζουν διπλή προσωπικότητα (μετά από την βίαιη επίθεση δείχνουν μεγάλη στοργή και αγάπη).
- Έχουν έντονες αντιδράσεις στρες που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν μέσω της βίαιης συμπεριφοράς προς τις συντρόφους τους.
- Συχνά χρησιμοποιούν το σεξ σαν μια βίαιη πράξη για να αυξήσουν την αυτοεκτίμηση τους και τον αντρισμό τους.
- Δεν πιστεύουν πως η βίαιη συμπεριφορά τους θα έχει αρνητικές επιπτώσεις.

Παρατηρώντας τα χαρακτηριστικά που αφορούν τους άντρες που

ασκούν βίαιη συμπεριφορά, μπορούμε να δούμε πως κάποια χαρακτηριστικά είναι κοινά μ' εκείνων των κακοποιημένων γυναικών, όπως η χαμηλή αυτοεκτίμηση που διακατέχει τις γυναίκες αυτές και η άποψη για τον στερεοτυπικό ρόλο των αντρών μέσα στις σχέσεις και στην οικογένεια. Τα παραπάνω στοιχεία που χαρακτηρίζουν τους δράστες είναι και τα περισσότερα που γνωρίζουμε για αυτούς. Δυστυχώς, οι γνώσεις μας για τους δράστες προέρχονται από στοιχεία που έχουν δώσει οι κακοποιημένες γυναίκες. Είναι λίγοι οι άντρες που έχουν απευθυνθεί σε κάποια συμβουλευτική υπηρεσία ή κάποιον ειδικό ώστε να ζητήσουν βοήθεια για την αλλαγή της συμπεριφοράς τους, εξάλλου πολλοί απ' αυτούς δεν παραδέχονται το πρόβλημα τους. Έτσι είναι δύσκολο να προέλθουν κάποια διαφωτιστικά στοιχεία που ν' αφορούν ακριβείς λεπτομέρειες για την συμπεριφορά τους (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999).

Όσον αφορά την επιθετική συμπεριφορά των δραστών, θα πρέπει να δούμε και την σχέση κακοποίησης με τη χρήση ή την κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών. Μελέτες έχουν δείξει ότι η κακοποίηση επηρεάζεται σημαντικά από την κατάχρηση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών. Πολλά περιστατικά κακοποίησης έχουν συμβεί εξαιτίας της μεγάλης επιθετικότητας των δραστών από την λήψη εξαρτησιογόνων ουσιών (Τζαμαλούκα Γ. και συν., 2004 (3)).

Εάν θέλουμε να βοηθήσουμε ώστε να αποφευχθεί μία κατάσταση κακοποίησης είναι καλό να έχουμε υπόψη μας κάποια πολύ σημαντικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν έναν πιθανό δράστη στην καθημερινή του συμπεριφορά ώστε να έχουμε πολλές πιθανότητες να τον υποπτευθούμε (Kingston P. & Penhale B., 1995).

Συνήθως ο άντρας-θύτης είναι:

- Εκρηκτικός χαρακτήρας.
- Επικρίνει και δυσφημίζει την σύντροφο του.
- Ασκεί έλεγχο.
- Σπάει πράγματα όταν είναι θυμωμένος.
- Παίρνει όλες τις αποφάσεις σχετικά με τα οικογενειακά θέματα.
- Ζηλεύει.
- Είναι καχύποπτος.
- Είχε χαστουκίσει ή γρονθοκοπήσει την σύντροφο του.

8. Νέα μοντέλα συμπεριφοράς γυναικών

Έχοντας αναφερθεί στην ιστορία της γυναίκας στα παλαιότερα χρόνια, θα δει κανείς ότι μέχρι τώρα η γυναίκα ήταν το υποτιμημένο κοινωνικό άτομο που έλεγε «ναι» σε κάθε μορφή ζωής που οι άλλοι της επέβαλλαν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διαρκέσει αιώνες η σκλαβιά της και ο κοινωνικός της αποκλεισμός. Η γυναίκα ήταν εκείνη που ζούσε, ανάσαινε και δούλευε σε μία ασφυκτική ατμόσφαιρα γεμάτη εξευτελισμούς, καταπιέσεις, παρεμβάσεις στα όνειρα της, ελέγχους στις επιθυμίες της, απαγορεύσεις και καταδίκες χωρίς απολογισμούς (Κολοντάι Α., 1984).

Με την πάροδο του χρόνου και πολλαπλούς αγώνες από την πλευρά των γυναικών παρατηρείται μια μεγάλη αλλαγή όσον αφορά τα δικαιώματα της και την θέση που έχει μέσα στην κοινωνία και στην οικογένεια. Η γυναίκα ανακαλύπτει τον αληθινό της εαυτό και νικάει τα αισθήματα κατωτερότητας που οι καταπιεστές της έχουν δημιουργήσει. (Δαρράκη Π., 1995).

Ο τρόπος ζωής της γυναίκας αλλάζει συγκρίνοντας τη γυναίκα των παλαιότερων χρόνων και τη γυναίκα του 21^{ου} αιώνα, διακρίνει κανείς θεαματικές εξελίξεις πάνω της σε πολλαπλούς τομείς. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τώρα πια, βλέπουμε νέους τύπους ή νέα μοντέλα συμπεριφοράς γυναικών. Πρώτα απ' όλα η γυναίκα εισβάλλει δυναμικά στον χώρο εργασίας καταλαμβάνοντας μάλιστα πολύ σπουδαίες θέσεις, που της δίνουν την ευκαιρία να δείξει τα προσόντα που έχει και τις δυνάμεις της. Με τη συμμετοχή της στην αγορά εργασίας, προσφέρει οικονομικά στις ανάγκες της οικογένειας αλλά καλύπτει και τις δικές της χωρίς να εξαρτάται από τον σύντροφο της. Είναι ανεξάρτητη, αυτόνομη και νοιώθει μια βαθύτερη ολοκλήρωση μέσα από την προσφορά της αυτή. Δεν παύει όμως να προσφέρει τις υπηρεσίες της στην οικογένεια, στην περιποίηση του σπιτιού και στις δραστηριότητες που σχετίζονται με τα παιδιά και το γενικό πλαίσιο της οικογένειας (Σκόδρα Ε., 1993). Σ' αυτό το σημείο, διαφαίνονται οι πολλαπλοί ρόλοι της γυναίκας, είναι εργαζόμενη – σύντροφος – νοικοκυρά, εκεί είναι που διακρίνεται και ο δυναμισμός που διαθέτει για να βγει αντάξια στους ρόλους αυτούς. Επιπλέον η σύγχρονη γυναίκα είναι ένα άτομο που φροντίζει για την πνευματική του καλλιέργεια και την ψυχική του ευεξία. Εξασφαλίζει ελεύθερο χρόνο για να μπορεί να τον διαθέτει για επιμόρφωση, ψυχαγωγία, κοινωνικές δραστηριότητες της επιλογής της, για φίλιες και ανθρώπινες σχέσεις.

Η γυναίκα της σημερινής εποχής, εκείνη που διαθέτει δυναμικά στοιχεία στην προσωπικότητά της, δεν σημαίνει ότι έχει χάσει την θηλυκότητά της. Έχοντας κατακτήσει τα δικαιώματά της προσπαθεί να εξασφαλίζει την αυτοεκτίμησή της, φροντίζει να είναι όμορφη, ελκυστική, θηλυκή. Οι Paquette M. και Raine K. (2004) σε σχετική τους μελέτη αναφέρουν ότι η σύγχρονη γυναίκα ενδιαφέρεται για την αυτοεκτίμησή της και την βελτίωσή της, αφού αυτό συμβάλλει στο να την μετατρέψει σε ένα πιο δυναμικό άτομο με πιο υψηλή αυτοεκτίμηση (Δαρράκη Π., 1995). Η σύγχρονη γυναίκα είναι μια γυναίκα με προσωπικότητα, καλλιεργημένη και μορφωμένη, που έχει πίστη

στον εαυτό της και στις αξίες της ,που είναι απελευθερωμένη από τις προκαταλήψεις του συντηρητισμού που θέλουν την γυναίκα υποδεέστερο ον. Κατά τη Δαράκη η σύγχρονη γυναίκα είναι εκείνη που απενίζει με αισιοδοξία το μέλλον, που οραματίζεται διάφορους στόχους για έναν καλύτερο τρόπο ζωής .

Λαμβάνοντας υπόψη τέτοια μοντέλα συμπεριφοράς γυναικών που χαρακτηρίζονται από δυναμισμό ,υψηλή αυτοεκτίμηση και απελευθέρωση από συντηρητικές ιδέες θέλαμε να εξετάσουμε μέσα από την ερέυνα μας ,σε ένα σύνολο γυναικών ,αν υπάρχουν τέτοιες γυναίκες και αν έχουν περισσότερες πιθανότητες κακοποίησης στη σχέση τους συγκριτικά με άλλες γυναίκες που δεν διαθέτουν δυναμικά χαρακτηριστικά στην συμπεριφορά τους (ανδρόγυνα χαρακτηριστικά).

B' ΜΕΡΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

1. Αντικείμενο

Από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας δεν υπάρχουν μελέτες που να εστιάζονται στην ανάλυση της σχέσης ανάμεσα στην ανδρογυνία και στις διάφορες μορφές κακοποίησης (ψυχολογική, συναισθηματική, σεξουαλική και σωματική) αν και έχουν γίνει κάποιες έρευνες συσχέτισης της ανδρογυνίας για παράδειγμα με την ψυχική υγεία, τη δημιουργικότητα κ.λ.π. Για αυτό το λόγο ο κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας είναι: α) να διερευνήσει τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά ενήλικων γυναικών αστικού πληθυσμού όπου συμβιώνουν με το άλλο φύλο, β) να εκτιμήσει το είδος της σχέσης που έχουν με τον σύντροφο τους, αν έχουν υποστεί κάποια μορφή κακοποίησης και γ) να κατασκευάσει τέσσερα μοντέλα που να προβλέπουν την συσχέτιση ανδρόγυνων χαρακτηριστικών με τις τέσσερις μορφές κακοποίησης. Η εργασία αυτή επιθυμεί να δώσει περισσότερες επιστημονικές πληροφορίες στο πεδίο της άσκησης βίαιων συμπεριφορών στις διαφυλικές σχέσεις.

2. Υπόθεση της έρευνάς μας

Κατά το παρελθόν, μελετήθηκε η θεωρία της Ψυχολογικής Ανδρογυνίας (Bem S., 1978 ⁽¹⁾), καθώς και η συσχέτισή της με την ψυχική υγεία και ευεξία (Woodhill M. & Samuels A., 2003, Shimonaka Y. et al, 1997), με την δημιουργικότητα (Jonsson P. & Carlson L., 2000), με την απόφαση καριέρας (Wulff M. & Steitz A., 1999, Giannakos I., 1995) με την υψηλή αυτοεκτίμηση και την επιλογή καριέρας (Wulff M. & Steitz A., 1999, Strage C. & Rea J., 1983, Wolfe L. & Betz N., 1981, Yanico B., 1982).

Στην παρούσα μελέτη, θα εξεταστεί η υπόθεση ότι οι γυναίκες με ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, είναι λιγότερο ευάλωτες στην θυματοποίηση από τον σύντροφό τους. Με την διεξαγωγή, λοιπόν, της έρευνάς μας, θα προσπαθήσουμε να επιβεβαιώσουμε ή να απορρίψουμε αυτή την υπόθεση που θεωρεί πως οι γυναίκες με ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, έχουν λιγότερες πιθανότητες κακοποίησης από τον σύζυγο ή τον σύντροφό τους, απ' ότι οι γυναίκες που δεν έχουν ανάλογα χαρακτηριστικά.

3. Υλικό και μέθοδοι

Η κακοποίηση της γυναίκας είναι ένα φαινόμενο που συμβαίνει σε γυναίκες κάθε κοινωνικού συνόλου, ανεξαρτήτως θρησκευτικού, οικονομικού, μορφωτικού και πολιτισμικού επιπέδου. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται από τα πολύ παλιά χρόνια όπου επικρατούσε η άνιση σχέση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ήταν δεδομένη η κατώτερη θέση της γυναίκας, γεγονός που την καθιστούσε μια αδύναμη οντότητα αφήνοντας τους άλλους να αποφασίζουν για την ίδια. Με το πέρασμα του χρόνου, έγιναν προσπάθειες για την διεκδίκηση των δικαιωμάτων της σε σημείο που σήμερα να ισχυριζόμαστε ότι υπάρχει ισότητα των δύο φύλων. Είναι φανερό ότι αυτή η ισότητα δεν ισχύει εξ' ολοκλήρου σήμερα καθώς παρατηρούνται συχνά περιστατικά κακοποίησης των γυναικών. Έρευνες έχουν δείξει ότι το 1/5 των γυναικών στην Ελλάδα κακοποιείται είτε ψυχολογικά, είτε σωματικά (Κ.Ε.Θ.Ι 1999).

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για την αντιμετώπιση της κακοποίησης μέσω της βελτίωσης των νομοθετικών μέτρων, της δημιουργίας φεμινιστικών κινημάτων και της ανάπτυξης υπηρεσιών παροχής βοήθειας σε αυτές τις γυναίκες, που σκοπεύουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.

Στις προσπάθειες αυτές, εντάσσεται ένα πλήθος ερευνών (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999, ΚΕ.Σ.Ο, 2004) που διερευνούν τα αίτια και τις συνθήκες που προκαλούν και συμβάλλουν στην διατήρηση του φαινομένου. Μια τέτοια προσπάθεια είναι και η δική μας έρευνα, που σκοπεύει στην διερεύνηση των ανδρόγυνων χαρακτηριστικών και στην αποτροπή της κακοποίησης .

3.1 Σχεδιασμός δείγματος

Πιο συγκεκριμένα η έρευνά μας βασίστηκε στην ερευνητική μας υπόθεση-προβληματισμό αν γυναίκες με στερεοτυπικά ανδρικά χαρακτηριστικά (ανδρόγυνα στοιχεία) στην συμπεριφορά τους, είναι λιγότερο ευάλωτες στην κακοποίηση. Κατά τους θερινούς μήνες Ιούλιο και Αύγουστο 2004, μελετήθηκε ένα δείγμα 150 γυναικών, ηλικίας 18 ως και 55 ετών. Το δείγμα μας επιλέχθηκε τυχαία και βρισκόταν εντός των ορίων δύο Δήμων της πρωτεύουσας (Νέα Φιλαδέλφεια και Χολαργός), με μέσο και ανώτερο βιοτικό επίπεδο αντίστοιχα. Ο τρόπος πραγματοποίησης της έρευνας ήταν η τυχαία δειγματοληψία με επισκέψεις κατ' οίκον σε νοικοκυριά των δύο προαναφερθέντων περιοχών. Τα κριτήρια επιλογής των ερωτηθέντων, ήταν η ηλικία, το φύλο (γυναίκα) και η ύπαρξη σχέσης με το άλλο φύλο. Από κάθε νοικοκυριό κληρώθηκε να απαντήσει μια γυναίκα και όταν αυτό δεν ήταν εφικτό, αν, δηλαδή δεν υπήρχε γυναίκα στο συγκεκριμένο σπίτι, τότε προχωρούσαμε στο επόμενο νοικοκυριό.

3.2 Μέθοδοι συλλογής πληροφοριών

Πραγματοποιήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις με το δείγμα μας, ενώ για την ομαλή διεξαγωγή της έρευνας και την αποφυγή σφαλμάτων λήφθηκαν τα ακόλουθα μέτρα: α) ο σχεδιασμός ενός ερωτηματολογίου, εύκολου ως προς την κατανόηση από τις συμμετέχουσες στην συγκεκριμένη έρευνα, το οποίο περιείχε κλειστές ερωτήσεις, β) αίτημα συναίνεσης για εθελοντική συμμετοχή όλων των γυναικών που ερωτήθηκαν, πριν από την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και μετά από τη γνωστοποίηση των σκοπών της έρευνας που διεξάγαμε, γ) διευκρίνηση τυχόν ερωτήσεων του δείγματος για το ερωτηματολόγιο και δ) προστασία των δικαιωμάτων της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας των συμμετεχόντων. Κάθε ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε λεπτομερειακά για να εντοπιστούν τυχόν σφάλματα, π.χ. άρνηση απαντήσεων σε μερικές ερωτήσεις «προσωπικές» κλπ.

3.3 Ερωτηματολόγιο και μετρήσεις

Η μελέτη μας είχε την μορφή της ποσοτικής μεθόδου έρευνας, και βασίστηκε σε ερωτηματολόγιο που περιείχε κλειστές ερωτήσεις σε μια κλίμακα τύπου Likert διαβαθμισμένο από 1 ποτέ ή σχεδόν ποτέ ως 7 πάντα ή σχεδόν πάντα, χωρισμένο σε τρία μέρη (βλέπε παράρτημα εργασίας).

3.3.1 Κοινωνικο-δημογραφικές και κοινωνικο-οικονομικές μεταβλητές

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε στην συγκεκριμένη μελέτη περιελάμβανε ερωτήσεις, μέσω των οποίων καταγραφόταν το κοινωνιολογικό προφίλ των γυναικών που απαντούσαν, (Κοινωνιοδημογραφικά χαρακτηριστικά), για παράδειγμα: ηλικία, έτη σπουδών, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση, έτη συμβίωσης με τον σύντροφο, αριθμό παιδιών, είδος κατοικίας και τόπο διαμονής.

3.3.2 Μέτρηση ανδρόγυνων χαρακτηριστικών

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου της έρευνάς μας αποτελούνταν από ερωτήσεις που διερευνούσαν την ύπαρξη ανδρόγυνων χαρακτηριστικών στην προσωπικότητα των ερωτηθέντων.

Πιο αναλυτικά, η έρευνά μας βασίστηκε στο Bem Androgyny Test (Bem's Sex Role Inventory,). Η θεωρία της Ανδρογυνίας (Bem S., 1982 (2)), στηρίχθηκε σε 60 ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, ταξινομημένα σε 20 στερεοτυπικά ανδρικά, σε 20 στερεοτυπικά γυναικεία και σε 20 ουδέτερα χαρακτηριστικά. Στην έρευνά μας χρησιμοποιήσαμε τα 40 από τα 60 ανδρόγυνα χαρακτηριστικά (16 ανδρικά, 14 γυναικεία και 10 ουδέτερα). Το αθροιστικό σκορ που καταγράφηκε σε κάθε ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά, αποτέλεσε τον δείκτη μέτρησης της ανδρογυνίας. Όσο υψηλότερη βαθμολογία σημείωναν στο δείγμα της έρευνας μας τόσο περισσότερα από αυτά τα χαρακτηριστικά είχαν.

Η Bem, σε έρευνες που έχει πραγματοποιήσει, παραθέτει 60 ερωτήσεις, όπου ανάλογα με τις απαντήσεις που δίνονται χαρακτηρίζεται ο τύπος του ατόμου είτε: α) αρσενικός ή θηλυκός, β) ανδρόγυνος ή γ) αδιαφοροποίητος. Θα ακολουθήσει ένα παράδειγμα για την καλύτερη κατανόηση αυτής της θεωρίας.

Για παράδειγμα οι ερωτήσεις μπορεί να είναι του τύπου:

- A) Έχετε ηγετικές ικανότητες;
- B) Είστε ευαίσθητος/η;
- Γ) Είστε φιλικός/ή;

Το α) αποτελεί ένα καθαρά ανδρικό στερεοτυπικό χαρακτηριστικό, και τα υψηλά ποσοστά στην απάντηση παραπέμπουν σε αρσενικό τύπο ατόμου.

Το β) από την άλλη μεριά είναι ένα θηλυκό στερεοτυπικό χαρακτηριστικό και τα υψηλά ποσοστά στην απάντηση παραπέμπουν σε θηλυκό τύπο ατόμου.

Τώρα, αν η απάντηση κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα τόσο στην ερώτηση α) όσο και στην ερώτηση β) τότε κάνουμε λόγο για τον ανδρόγυνο τύπο ατόμου.

Το γ) είναι ένα ουδέτερο χαρακτηριστικό που είναι εξίσου ανδρικό και γυναικείο.

Έτσι, επιστρέφοντας στους τύπους ατόμων που προαναφέρθηκαν παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι στην πρώτη κατηγορία ανήκουν άτομα που παρουσιάζουν στερεοτυπικές συμπεριφορές, ανάλογα με το φύλο τους (π.χ. αρσενικό = ανταγωνιστικός, θηλυκό = ευαίσθητη κλπ). Στην δεύτερη κατηγορία υπάγονται άτομα που συνδυάζουν ταυτόχρονα ανδρικά και θηλυκά χαρακτηριστικά συμπεριφοράς, σε υψηλά ποσοστά, όπως αυτό ορίζεται από την κλίμακα της Bem, ενώ στην τρίτη κατηγορία ανήκουν αδιαφοροποίητα άτομα, τα οποία παρουσιάζουν, επίσης, συνδυασμό των παραπάνω χαρακτηριστικών, σε χαμηλά, όμως επίπεδα.

Όσον αφορά την κλίμακα που χρησιμοποίησε η Bem ώστε να βρεθεί σε ποια κατηγορία ανήκουν οι ερωτηθέντες, έχει ως εξής (Likert):

1= Ποτέ ή σχεδόν ποτέ, 2= Συνήθως όχι, 3=Σπάνια, 4= Συνήθως ναι, 5= Συχνά ναι, 6= Μερικές φορές ναι, 7= Πάντα ή σχεδόν πάντα

- Όσοι ερωτηθέντες απαντούσαν τείνοντας προς το 7 σε αρσενικά και θηλυκά χαρακτηριστικά, προσδιορίζονταν ως ανδρόγυνοι.
- Όσοι ερωτηθέντες απαντούσαν τείνοντας προς το 1 σε αρσενικά και θηλυκά χαρακτηριστικά, προσδιορίζονταν ως αδιαφοροποίητοι.
- Όσοι απαντούσαν τείνοντας προς το 7 σε αρσενικά χαρακτηριστικά, προσδιορίζονταν ως αρσενικοί.
- Όσοι ερωτηθέντες απαντούσαν τείνοντας προς το 7 σε θηλυκά χαρακτηριστικά, προσδιορίζονταν ως θηλυκοί (Bem S.,1982 (2)).

3.3.3 Συμπεριφορές κακοποίησης (σωματικής, σεξουαλικής, συναισθηματικής και ψυχολογικής).

Όσον αφορά αυτές τις συμπεριφορές το ερωτηματολόγιο περιείχε 30 ερωτήσεις που διερευνούσαν το είδος της σχέσης που είχαν οι ερωτηθείσες με τους συντρόφους τους και απευθυνόταν σε τέσσερα είδη κακοποίησης, την σωματική, την σεξουαλική, την συναισθηματική και την ψυχολογική (Τζαμαλούκα Γ. και συν., 2003 (3)).

Οι 30 ερωτήσεις που υποβλήθηκαν στα υποκείμενα της έρευνας στο συγκεκριμένο μέρος του ερωτηματολογίου, περιέγραφαν συμπεριφορές που χρησιμοποιούν οι σύντροφοι απέναντι στις ερωτηθείσες, σε καθημερινά θέματα.

Πιο συγκεκριμένα, υποβλήθηκαν 4 ερωτήσεις βάσει των οποίων εκτιμήθηκε η συχνότητα με την οποία οι ερωτηθείσες αντιμετωπίζουν καθημερινά καταστάσεις σωματικής βίας όπως: «Κούνημα, άρπαγμα, χαστούκι, δαγκώματα, χτυπήματα» κ.λ.π.

Σχετικά με την εκτίμηση της άσκησης σεξουαλικής βίας, υποβλήθηκαν 6 συνολικά ερωτήσεις όπως: «Πρόκληση πόνου στην διάρκεια της σεξουαλικής πράξης παρά την θέλησή σας, έλλειψη σεξουαλικής ικανοποίησης υποτιμητικά σεξουαλικά υπονοούμενα» κ.λ.π.

Η εκτίμηση της άσκησης συναισθηματικής βίας, πραγματοποιήθηκε με την υποβολή 12 συνολικά ερωτήσεων, όπως: «Στέρηση της προσωπικής σας ζωής, υποχρεωτικά καθήκοντα, βρίσιμο, χυδαιολογία, ειρωνεία» κ.λ.π.

Τέλος, όσον αφορά την άσκηση ψυχολογικής βίας, αυτή εκτιμήθηκε με βάση 7 ερωτήσεις, όπως: «Ψυχολογική πίεση ή εκβιασμός για τα δικά του οφέλη, απειλές παρακράτησης παιδιών, κατηγορία για φλέρτ με άλλους άντρες» κ.λ.π.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν κυμαίνονταν επίσης σε κλίμακα τύπου Likert ως εξής:

1= Ποτέ, 2= Σπάνια, 3= Καμιά φορά, 4= Αρκετά συχνά, 5= Συχνά, 6= Πάντα

Η αθροιστική επίδοση όλων των παραπάνω μεταβλητών-ερωτήσεων, συνέθεσε τους αντίστοιχους δείκτες μέτρησης των συμπεριφορών σωματικής, σεξουαλικής, συναισθηματικής και ψυχολογικής κακοποίησης.

3.3.4 Αξιοπιστία μέτρησης οργάνων

Οι απαντήσεις που δόθηκαν στις μεταβλητές που περιέλαβε η κάθε κλίμακα σταθμίστηκαν προκειμένου να προκύψει η επίδοση της κάθε κλίμακας. Οι σταθμίσεις έγιναν προκειμένου να οριστεί η ομοιογένεια και η αξιοπιστία των απαντήσεων στις μεταβλητές των κλιμάκων. Στηριζόμενες στις απαντήσεις των 150 ερωτηθέντων, ο συντελεστής alpha βρέθηκε σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα και έδειξε ότι η εσωτερική συνάφεια και ο ορισμός των κλιμάκων από τις μεταβλητές που περιελήφθησαν σε αυτές ήταν σε ικανοποιητικά επίπεδα : 1). α) Αρσενικά (.815), β) Θηλυκά (.601) και Ουδέτερα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά (.506), 2) α) Σωματική (.747), β) Σεξουαλική(.553), Συναισθηματική (.851) και Ψυχολογική κακοποίηση (.815).

3.4 Στατιστική ανάλυση

Σε πρώτο στάδιο παρατίθενται 2 πίνακες απλών κατανομών i) για τις συχνότητες αυτο-αναφορών υιοθέτησης ανδρόγυνων χαρακτηριστικών (αρσενικών, θηλυκών και ουδέτερων) και ii) για τις συχνότητες αυτο-αναφορών σωματικής, σεξουαλικής, συναισθηματικής και ψυχολογικής κακοποίησης.

Ακολουθούν δύο αναλύσεις λογαριθμικής παλινδρόμησης (logistic regressions analysis) διεξήχθησαν, προκειμένου να προσδιοριστεί η σχέση ανάμεσα στα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά (ανεξάρτητες μεταβλητές) και τις συμπεριφορές σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης (εξαρτημένες μεταβλητές) προς τις ερωτηθείσες. Η λογαριθμική παλινδρομική εξίσωση επελέγει επειδή οι δύο εξαρτημένες μεταβλητές (δείκτες σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης) είχαν επανακωδικοποιηθεί σε διχοτομικές μεταβλητές (0=ποτέ, 1= τουλάχιστον μια φορά).

Επίσης, δύο αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης (multiple regressions analysis) διεξήχθησαν, προκειμένου να προσδιοριστεί η σχέση ανάμεσα στα

ανδρόγυνα χαρακτηριστικά (ανεξάρτητες μεταβλητές) και τις συμπεριφορές συναισθηματικής και ψυχολογικής κακοποίησης (εξαρτημένες μεταβλητές) προς τις ερωτηθείσες. Η γραμμική παλινδρομική εξίσωση επελέγει επειδή οι δύο εξαρτημένες μεταβλητές (ψυχολογική και συναισθηματική κακοποίηση) ήταν ποσοτικές .

Επιπροσθέτως οι ακόλουθες μεταβλητές εισήχθησαν και στα δύο μοντέλα της πολλαπλής παλινδρόμησης [για τις μεταβλητές με ποιοτικά χαρακτηριστικά κατασκευάστηκαν ψευδομεταβλητές (dummy variables)] ως ανεξάρτητες μεταβλητές :

- 1) Τέσσερις κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές: η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση – επανακωδικοποιημένη σε έγγαμες και άλλες (οι άλλες ελήφθησαν ως κατηγορία αναφοράς), ο αριθμός παιδιών επανακωδικοποιημένη σε όσους δεν έχουν παιδιά και στους υπόλοιπους (τα άτομα δίχως παιδιά ορίστηκαν ως κατηγορία αναφοράς) και τα έτη συμβίωσης.
- 2) Οι τρεις μεταβλητές που αντιστοιχούν στα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά (αντρικά, γυναικεία και ουδέτερα).

4. Αποτελέσματα έρευνας

4.1 Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά

Το δείγμα μας, όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, αποτελείται από 150 γυναίκες, ηλικίας 18 ως 55 ετών. Στον πίνακα 1 φαίνεται η επαγγελματική και οικογενειακή κατάστασή τους, τα έτη συμβίωσης με τον σύντροφό τους, ο αριθμός παιδιών που έχουν οι έγγαμες, η περιοχή όπου διαμένουν μόνιμα και τέλος, οι μέσες τιμές της ηλικίας, των ετών σπουδών και των ετών συμβίωσης με τους συντρόφους τους.

Πίνακας 1. Κατανομή του δείγματος ως προς το κοινωνιολογικό του προφίλ

Μεταβλητές	Συχνότητα	Ποσοστό %
Επάγγελμα		
Δημόσια υπάλληλος	48	32
Ιδιωτική υπάλληλος	41	27,3
Έμπορος	6	4,0
Οικιακά	23	15,3
Φοιτήτρια	16	10,7
Άνεργη	2	1,3
Εκπαιδευτικοί	10	6,7
Ψυχολόγος	1	0,7
Γιατρός	3	2,0
Οικογενειακή κατάσταση		
Άγαμη	52	34,7
Έγγαμη	88	58,7
Άλλο	10	6,6
	Μ.Τ	Σ.Α
Ηλικία	34,7	10,1
Έτη σπουδών	12,7	3,98
Έτη συμβίωσης	10,11	10,0

Η μέση ηλικία του δείγματος ήταν περίπου τα 35 χρόνια (ηλικιακό εύρος από 18 ως 55 ετών). Το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων που μετρήθηκε σε συμπληρωμένα έτη σπουδών είχε μια μέση τιμή περίπου 12,5 έτη. Όσον αφορά τα έτη συμβίωσης των ερωτωμένων με τους συντρόφους τους η μέση τιμή είναι περίπου 10 χρόνια.

4.1 Συχνότητες αυτο-αναφορών ανδρόγυνων χαρακτηριστικών

Στον πίνακα 2 εμφανίζεται η ποσοστιαία κατανομή (%) σε καθεμία από τις 40 μεταβλητές που μέτρησαν την συχνότητα υιοθέτησης ανδρόγυνων χαρακτηριστικών (θηλυκών, αρσενικών και ουδέτερων). Εμφανίζονται τα ποσοστά που δήλωσαν το πόσο συχνά η ερωτώμενη υιοθετεί ανδρόγυνη συμπεριφορά.

Πιο αναλυτικά, οι ερωτώμενες ανέφεραν – όσον αφορά τα αρσενικά ανδρόγυνα χαρακτηριστικά - πως «συχνά» έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, ότι υπερασπίζονται τα πιστεύω τους και ότι υποστηρίζουν τους άλλους σε ποσοστά 30,7 %,36,7% και 30% αντίστοιχα. Το χαμηλότερο ποσοστό σημειώθηκε στην ερώτηση αν είναι ατομοκίστριες (2%), όπου υποστήριξαν ότι συνήθως δεν είναι.

Όσον αφορά τα θηλυκά ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, οι ερωτώμενες ανέφεραν πως «πάντα» αγαπούν τα παιδιά, είναι πιστές και πως «συχνά» είναι αποδοτικές στην εργασία τους, σε ποσοστά 84%, 76% και 48,7% αντίστοιχα. Το χαμηλότερο ποσοστό σημειώθηκε στις ερωτήσεις σχετικά με το αν έχουν παιδαριώδη συμπεριφορά, αν είναι αφελής – όπου δήλωσαν ότι συνήθως δεν είναι – και αν είναι κολακευτικές, ντροπαλές (0,7%, 2%, 2%, 1,3% αντίστοιχα), όπου υποστήριξαν ότι είναι «σπάνια».

Τέλος, όσον αφορά τα ουδέτερα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, οι ερωτώμενες ανέφεραν πως «μερικές φορές» νοιάζονται για τους άλλους, είναι αξιόπιστες και βοηθάνε τους άλλους σε ποσοστά 44,7%, 44% και 38,7% αντίστοιχα. Τα χαμηλότερα ποσοστά σημειώθηκαν στις ερωτήσεις που ήταν σχετικές με το αν είναι μη αποδοτικές στην εργασία τους, αν είναι μυστηκοπαθείς και σκυθρωπές (0%, 2% και 1,3% αντίστοιχα), όπου δήλωσαν ότι συνήθως δεν είναι.

Για την διευκόλυνση του αναγνώστη έγινε σύμπτυξη της κλίμακας από το «ποτέ» ως το «σπάνια» και από το «συνήθως ναι» ως το «πάντα», τα αποτελέσματα των οποίων εμφανίζονται σε δύο στήλες.

Πίνακας 2. Απλές κατανομές αυτο-αναφορών αρσενικών, θηλυκών και ουδέτερων ανδρόγυνων χαρακτηριστικών (%)

	Ανδρόγυνα χαρακτηριστικά	Ποτέ εως Σπάνια	Συνήθως ναι εως σχεδόν πάντα	M.T. *
	Αρσενικά			
1.	Έχετε εμπιστοσύνη στον εαυτό σας;	15,3	84,8	5,1
2.	Υπερασπίζεστε τα πιστεύω σας;	8,0	92,0	5,5
3.	Είστε ανεξάρτητη;	16,0	84,0	5,0
4.	Είστε αθλητικός τύπος;	51,3	48,7	3,7
5.	Υποστηρίζετε τους άλλους;	5,4	94,6	5,5
6.	Έχετε δυνατή προσωπικότητα;	18,7	81,3	5,0
7.	Είστε δυναμική;	19,4	80,6	5,0
8.	Έχετε ηγετικές ικανότητες;	39,9	60,1	4,1
9.	Παίρνετε ρίσκο στη ζωή σας;	38,7	61,3	4,2
10.	Παίρνεται εύκολα αποφάσεις;	35,3	64,7	4,3
11.	Νιώθετε επαρκής με τον εαυτό σας;	32,0	68,0	4,4
12.	Είστε επιθετική;	82,0	18,0	2,5
13.	Συμπεριφέρεστε σαν αρχηγός;	72,0	28,0	2,8
14.	Είστε ατομικίστρια;	90,6	9,4	2,0
15.	Είστε συγκαταβατική;	46,0	54,0	4,0
16.	Είστε φιλόδοξη;	34,6	65,4	4,6
	Θηλυκά			
17.	Είστε αποδοτική στη δουλειά σας;	5,40	94,6	5,7
18.	Είστε χαρούμενη;	20,7	79,3	4,8
19.	Είστε ντροπαλή;	73,4	26,6	2,8
20.	Είστε κολακευτική;	71,3	28,7	2,9
21.	Είστε πιστή;	2,6	97,4	6,5
22.	Είστε φεμινίστρια;	48,0	52,0	3,8
23.	Είστε συμπονετική;	5,3	94,7	5,8
24.	Νοιάζεστε για τις ανάγκες των άλλων;	2,7	97,3	5,8
25.	Έχετε κατανόηση για τους άλλους;	4,7	95,3	5,7
26.	Είστε συναισθηματική;	13,3	86,7	5,3
27.	Είστε τρυφερή;	10,7	89,3	5,3
28.	Είστε αφελής;	84,6	15,4	2,4
29.	Έχετε παιδαριώδη συμπεριφορά;	91,3	8,7	1,9
30.	Αγαπάτε τα παιδιά;	1,3	98,7	6,6
	Ουδέτερα			
31.	Βοηθάτε τους άλλους;	3,4	96,6	5,7
32.	Είστε σκυθρωπή;	90,7	9,3	2,5
33.	Νοιάζεστε για τους άλλους;	4,6	95,4	5,8
34.	Είστε απρόβλεπτη;	48,0	52,0	4,0
35.	Είστε αξιόπιστη;	2,0	98,0	5,8
36.	Ζηλεύετε;	70,7	29,3	3,1
37.	Είστε μυστικοπαθής;	84,7	15,3	2,4
38.	Είστε αλλαζονική;	86,6	13,4	2,0
39.	Είστε φιλική με τους άλλους;	5,4	94,6	5,6
40.	Είστε μη αποδοτική;	97,4	2,6	1,7

*: Παρατίθενται οι μέσες τιμές των μεταβλητών με κλίμακα: 1=Ποτέ, 2=Συνήθως όχι, 3=Σπάνια, 4=Συνήθως ναι, 5=Συχνά ναι, 6=Μερικές φορές ναι, 7=Σχεδόν πάντα

4.3 Συχνότητες αυτό-αναφορών σωματικής, σεξουαλικής, συναισθηματικής και ψυχολογικής κακοποίησης

Στον πίνακα 3 εμφανίζεται η ποσοστιαία κατανομή (%) σε κάθε μία από τις 30 μεταβλητές που μέτρησαν την συχνότητα ανοχής συμπεριφορών κακοποίησης (σωματικής, σεξουαλικής, συναισθηματικής και ψυχολογικής). Εμφανίζονται τα ποσοστά που δήλωσαν στο πόσο συχνά η ερωτώμενη υφίσταται κακομεταχείριση (σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική ή ψυχολογική). Για την διευκόλυνση του αναγνώστη, έγινε σύμπτυξη της κλίμακας των απαντήσεων περιλαμβάνοντας εκείνες που μέτρησαν την υιοθέτηση αυτών των συμπεριφορών από σπάνια ως πάντα, σε μια στήλη του πίνακα.

Πιο αναλυτικά, οι ερωτώμενες ανέφεραν έστω και σπάνια όλες τις συμπεριφορές Σωματικής κακοποίησης, σε μια συχνότητα που κυμαίνεται από 0,7% (συμμετοχή σε ανεπιθύμητες πράξεις που προκαλούν δυσφορία, αηδία κ.λ.π.) ως και 7,3% (κούνημα, άρπαγμα, πίεση κ.λ.π.). Όσον αφορά την άσκηση Σεξουαλικής κακοποίησης προς τις ερωτώμενες, έστω και σπάνια, την έχουν βιώσει σε ποσοστό από 2% (υποτιμητικά σεξουαλικά υπονοούμενα) ως και 20% (διακοπή του ύπνου για σεξ). Την άσκηση Συναισθηματικής κακοποίησης, έστω και σπάνια, οι ερωτώμενες την βίωσαν σε συχνότητα που κυμαίνεται από 10,7% (απαίτηση για διαχείριση των οικονομικών σας) ως και 28% (στέριση της προσωπικής σας ζωής). Σχετικά με την άσκηση Ψυχολογικής κακοποίησης, οι ερωτώμενες, έστω και σπάνια, την έχουν βιώσει σε ποσοστό ως και 24% (κατηγορία για φλέρντ με άλλους/ χρήση της σιωπής ως όπλο). Γενικότερα, όμως, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, σπάνια βιώνουν την άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας (Σωματική, Σεξουαλική, Ψυχολογική, Συναισθηματική) από τον σύντροφό τους. Σ' αυτό το σημείο, αξίζει να τονίσουμε το γεγονός ότι σχετικά με την άσκηση Συναισθηματικής και Ψυχολογικής κακοποίησης, βρέθηκε ότι ένα ποσοστό του δείγματος – σχετικά μικρό – αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους βία από τον σύντροφο τους (π.χ. «γκρίνιες, παράπονα»/«επιμονή να περάσει το δικό του», κλπ).

Τέλος, οι 150 ερωτώμενες, δήλωσαν: α) ως συμπεριφορές Σωματικής κακοποίησης που δέχονται συχνά (0,7%) και πάντα (0%) από τον σύντροφό τους, το κούνημα, άρπαγμα, χτύπημα κ.λ.π., β) ως συμπεριφορές Σεξουαλικής κακοποίησης που δέχονται συχνά (2%) από τον σύντροφό τους, την διακοπή του ύπνου για σεξ, ενώ δεν υπήρξε καμία που να αναφέρει ότι κακοποιείται πάντα από τον σύντροφό της σεξουαλικά, γ) ως συμπεριφορές Συναισθηματικής κακοποίησης που δέχονται συχνά (6,7%) και πάντα (10%) από τον σύντροφό τους, τις συνεχείς διαφωνίες και τις γκρίνιες αντίστοιχα, δ) ως συμπεριφορές Ψυχολογικής κακοποίησης που δέχονται συχνά (6,7%) και πάντα (10%) από τον σύντροφό τους, την επιμονή να περνάει πάντα το δικό του.

Επιπροσθέτως, σε παρόμοια έρευνα που πραγματοποιήθηκε σχετικά με την άσκηση συναισθηματικής κακοποίησης σε γυναίκες, αλλά και το αντίστροφο (Τζαμαλούκα Γ. και συν., 2004 ⁽³⁾), βρέθηκαν υψηλότερα ποσοστά ανοχής - εκ μέρους των ερωτηθέντων γυναικών του δείγματος – στην συναισθηματική κακοποίηση, απ' ότι στην παρούσα μελέτη. Πιο συγκεκριμένα, στην εν λόγω έρευνα, βρέθηκε πως οι ερωτώμενες αντιμετώπισαν από τους συντρόφους τους τις γκρίνιες και τα παράπονα σε ποσοστό 34,6% και την επίκληση στο συναίσθημα μετά από σύγκρουση σε ποσοστό 29,1%. Ακολούθησαν η απόδοση κατηγοριών, ευθυνών, ενοχών σε ποσοστό 22% και η αγάπη, τρυφερότητα υπό όρους σε ποσοστό 13,8%.

Πίνακας 3. Απλές κατανομές αυτο-αναφορών Συναισθηματικής, Ψυχολογικής, Σωματικής και Σεξουαλικής κακοποίησης κακοποίησης (%)

		Ποτέ	Σπάνια εως Πάντα	M.T.*
	Συναισθηματική κακοποίηση			
1	Στέρηση της προσωπικής σας ζωής	35,3	64,7	2,2
2	Υποχρεωτικά καθήκοντα (μαγειρέμα ,πλύσιμο κλπ)	29,3	70,7	2,8
3	Βρίσιμο ,χυδαιολογία ,ειρωνεία ,κλπ	72,7	27,3	1,4
4	Προσβολή, απαξίωση (π.χ. για το παρελθόν	81,3	18,7	1,3
5	Αγάπη, τρυφερότητα υπό όρους (π.χ. «θα σε αγαπάω αν κάνεις αυτό που θέλω»)	73,3	26,7	1,4
6	Απαγόρευση δραστηριοτήτων εξέλιξης (π.χ. επαγγελματική, κοινωνική εξέλιξη)	68,0	32,0	1,6
7	Γκρίνιες ,παράπονα	14,7	85,3	3,1
8	Παραμέληση προς εσάς ,αδιαφορία για την κατάσταση σας σε δύσκολες στιγμές	61,3	38,7	1,7
9	Απόδοση κατηγοριών ,ευθυνών σε εσάς	34,0	66,0	2,3
10	Επίκληση στο συναίσθημα μετά από σύγκρουση (π.χ. κλάμα, μετάνοια, δώρα, αλλαγή συμπεριφοράς)	56,7	43,3	1,8
11	Συνεχείς διαφωνίες σε καθημερινά θέματα	28,0	72,0	2,6
12	Απαίτηση για διαχείριση των οικονομικών σας	75,3	24,7	1,4
	Ψυχολογική κακοποίηση			
13	Ψυχολογική πίεση ή εκβιασμός για τα δικά του οφέλη	81,3	18,7	1,3
14	Απειλές παρακράτησης παιδιών (π.χ. «αν χωρίσουμε θα έχω εγώ τα παιδιά»)	95,3	4,7	1,1
15	Απειλές για φυσική ή συναισθηματική κακοποίηση (π.χ. απειλητικό βλέμμα ,εύκολη απόλεια ψυχραιμίας)	83,3	16,7	1,3
16	Επιμονή όταν διαφωνείτε να περάσει το δικό του	24,0	76,0	2,9
17	Κατηγορία για φλερτ με άλλους	44,7	55,3	1,9
18	Χρησιμοποίηση της σιωπής ως όπλο	46,7	53,3	2,0
19	Ανικανότητα ή άρνηση επικοινωνίας	65,3	34,7	1,6
20	Απουσία εκδήλωσης συναισθήματος	75,3	24,7	1,3
	Σωματική κακοποίηση			
21	Κούνημα, άρπαγμα, πίεση τσιμπήματα, γρατσουνίσμα	90,0	10,0	1,1
22	Χαστούκι, δαγκώματα, χτυπήματα, τράβηγμα μαλλιών, στρίψιμο χεριών	94	6,0	1,1
23	Γρονθοκόπημα, κάψιμο, κόψιμο, πνίζιμο, χρήση όπλων	97,3	2,7	1,1
24	Συμμετοχή σε ανεπιθύμητες πράξεις που προκαλούν δυσφορία ,αηδία κλπ	99,3	0,7	1,0
	Σεξουαλική κακοποίηση			
25	Πρόκληση πόνου στη διάρκεια της σεξουαλικής πράξης παρά τη θέλησή σας	92,0	8,0	1,1
26	Έλλειψη σεξουαλικής ικανοποίησης	84,0	16,0	1,2
27	Υποτιμητικά σεξουαλικά υπονοούμενα	96,0	4,0	1,1
28	Υποχρεωτικό σεξ	80,7	19,3	1,3
29	Διακοπή ύπνου για σεξ	48,7	51,3	2,0
30	Ενοχλητικά ερωτικά αγγίγματα μπροστά σε τρίτους	92,7	7,3	1,1

*: Παρατίθενται οι Μέσες Τιμές των μεταβλητών με κλίμακα: 1=Ποτέ, 2=Σπάνια, 3=Καμιά φορά, 4=Αρκετά συχνά, 5=Συχνά, 6=Πάντα

4.4 Τέσσερα ερμηνευτικά μοντέλα της αποδοχής συμπεριφορών Σωματικής, Σεξουαλικής, Συναισθηματικής και Ψυχολογικής κακοποίησης: ο ρόλος των ανδρόγυνων χαρακτηριστικών

Στους πίνακες 4 και 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα, έτσι όπως αυτά προέκυψαν από δύο αναλύσεις Λογαριθμικής Παλινδρόμησης και αφορούσαν αντίστοιχα στην συμπεριφορά Σωματικής και Σεξουαλικής κακοποίησης και δύο αναλύσεις Πολλαπλής Παλινδρόμησης που αφορούσαν συμπεριφορές Συναισθηματικής και Ψυχολογικής κακοποίησης, που οι συμμετέχουσες δέχτηκαν από τους συντρόφους τους.

Πίνακας 4. Ανάλυση Λογαριθμικής Παλινδρόμησης- συντελεστές παλινδρόμησης και τιμές P των δηλωθέντων επιδόσεων σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης

Μεταβλητές	Σωματική κακοποίηση		Σεξουαλική κακοποίηση	
	B (s.e.)	Exp (b)	B (s.e.)	Exp (b)
<i>Δημογραφικά χαρακτηριστικά</i>				
Ηλικία	,066 (,067)	1,068	-0,25 (,036)	,975
Έτη σπουδών	-,005(,092)	,995	,058 (,049)	1,059
Έτη συμβίωσης με τον τωρινό σύντροφο	,067 (,067)	1,069	,030 (,037)	1,030
Οικογενειακή κατάσταση	4,954 (1,526)	141,755***	1,095 (,537)	2,988 ***
Αριθμός παιδιών	3,884 (1,490)	48,624***	1,186 (,573)	3,276***
Είδος κατοικίας	-1,795 (,927)	,166**	-,074 (,402)	,928
Τόπος κατοικίας	5,082 (1,553)	161,069***	-1,454 (,396)	,234***
<i>Ανδρόγυνα χαρακτηριστικά</i>				
Αρσενικά	-,095 (,035)	,909***	-,021 (,018)	,979
Θηλυκά	-,142 (,072)	,867**	-,068 (,030)	,935***
Ουδέτερα	,211 (,090)	1,235**	,066 (,042)	1,068

Πίνακας 5. Ανάλυση Πολλαπλής Παλινδρόμησης- συντελεστές παλινδρόμησης και τιμές P των δηλωθέντων επιδόσεων συναισθηματικής και ψυχολογικής κακοποίησης

Μεταβλητές	Συναισθηματική κακοποίηση		Ψυχολογική κακοποίηση	
	B (s.e.)	P value	B (s.e.)	P value
<i>Δημογραφικά χαρακτηριστικά</i>				
Ηλικία	, 102 (, 089)	253	2,746 ^E -02 (, 055)	, 619
Έτη σπουδών	-, 232 (, 168)	, 169	-, 130 (, 104)	, 216
Οικογενειακή κατάσταση	4,846 (1,722)	, 006***	3,677 (1,070)	, 001***
Αριθμός παιδιών	5,179 (1,930)	, 008***	3,083 (1,200)	, 011**
Είδος κατοικίας	, 576 (1,352)	, 671	, 616 (, 840)	, 465
Τόπος κατοικίας	1,047 (1,299)	, 422	, 333 (, 807)	, 681
<i>Ανδρόγυνα χαρακτηριστικά</i>				
Αρσενικά	-, 109 (, 060)	, 072*	-4,411 ^E -02 (, 038)	, 242
Θηλυκά	-, 166 (, 098)	, 094*	-, 108 (, 061)	, 081*
Ουδέτερα	, 325 (, 137)	, 019**	, 201 (, 085)	, 020**

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές και στα τέσσερα μοντέλα, ήταν το κοινωνιολογικό προφίλ των ερωτώμενων και οι τρεις μεταβλητές των ανδρόγυνων χαρακτηριστικών (αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα), με κριτήριο κρίσιμου επιπέδου σημαντικότητας συντελεστών το 5%, προκειμένου να γενικευτούν τα αποτελέσματα του δείγματος προς τον γενικό πληθυσμό.

Τα αποτελέσματα από αυτά τα μοντέλα, δηλώνουν ότι κάποιες από τις μεταβλητές των ανδρόγυνων χαρακτηριστικών αποτέλεσαν προγνωστικούς δείκτες υψηλής σημαντικότητας στο να μην δεχτούν οι συμμετέχουσες Σωματική, Σεξουαλική, Συναισθηματική και Ψυχολογική κακοποίηση.

Έτσι, στο πρώτο μοντέλο της αποδοχής συμπεριφορών Σωματικής κακοποίησης, βρέθηκε ως στατιστικά πολύ σημαντική η μεταβλητή των αρσενικών ανδρόγυνων χαρακτηριστικών ($b = -0,95$ και $se = 0,035$), όπου η χαμηλή υιοθέτηση αυτών των χαρακτηριστικών, αυξάνει τις πιθανότητες κακοποίησης της γυναίκας από τον σύντροφό της ($p = 0,007$). Σχετικά με τις άλλες δύο μεταβλητές των ανδρόγυνων χαρακτηριστικών, αυτές βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές [θηλυκά ($b = -0,14$ και $se = 0,92$), ουδέτερα ($b = 0,21$ και $se = 0,09$) με $p = 0,049$ και $p = 0,019$ αντίστοιχα], όπου, επίσης η χαμηλή υιοθέτηση των θηλυκών και ουδέτερων χαρακτηριστικών αυξάνει τις

πιθανότητες Σωματικής κακοποίησης από τον σύντροφο της. Σε ότι αφορά τις μεταβλητές που εκτιμούσαν το κοινωνιολογικό προφίλ των συμμετεχόντων όπου συμπεριελήφθησαν σε όλα τα μοντέλα, η οικογενειακή κατάσταση ($b=4,95$ και $se=1,5$), ο αριθμός των παιδιών ($b=3,8$ και $se=1,49$), ο τόπος κατοικίας ($b=5,08$ και $se=1,55$), καθώς και το είδος της κατοικίας ($b=1,79$ και $se=0,92$), είχαν μια στατιστικά σημαντική σχέση με την αποδοχή συμπεριφορών Σωματικής κακοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι οι έγγαμες γυναίκες είναι πιο πιθανό να δεχτούν σωματική κακοποίηση από τους συντρόφους τους ($p=0,001$), από ότι οι άγαμες. Εκείνες που έχουν παιδιά, επίσης έχουν περισσότερες πιθανότητες σωματικής κακοποίησης από τον σύντροφό τους ($p=0,009$), από ότι εκείνες που δεν έχουν παιδιά. Όσον αφορά τον τόπο κατοικίας, βρέθηκε ότι οι γυναίκες που κατοικούν στην περιοχή της Νέας Φιλαδέλφειας, έχουν λιγότερες πιθανότητες να κακοποιηθούν σωματικά από το σύντροφο τους σχετικά με εκείνες που κατοικούν στην περιοχή του Χολαργού. Επιπλέον, οι ερωτώμενες που διαμένουν σε διαμέρισμα, έχουν περισσότερες πιθανότητες σωματικής κακοποίησης απ'ότι εκείνες που μένουν σε μονοκατοικία. Δεν υπήρξαν ενδείξεις ότι οι άλλες μεταβλητές του κοινωνιολογικού προφίλ που εισήχθησαν στα μοντέλα ήταν ικανές να προσδιορίσουν με οποιονδήποτε τρόπο την Σωματική κακοποίηση.

Στο δεύτερο μοντέλο της Σεξουαλικής κακοποίησης, βρέθηκε στατιστικά σημαντική, μόνο η μεταβλητή των θηλυκών ανδρόγυνων χαρακτηριστικών ($b=-0,06$ και $se=0,03$), όπου η χαμηλή υιοθέτηση αυτών των χαρακτηριστικών αυξάνει τις πιθανότητες ($p=0,025$) Σεξουαλικής κακοποίησης από τον σύντροφό της. Όσον αφορά τις μεταβλητές του κοινωνιολογικού προφίλ του δείγματος που περιλήφθησαν και σ' αυτό το μοντέλο, η οικογενειακή κατάσταση ($b=1,09$ και $se=0,53$), ο αριθμός παιδιών ($b=1,18$ και $se=0,57$) και ο τόπος κατοικίας ($b=-1,45$ και $se=0,39$), βρέθηκε πως είχαν μια σημαντική, στατιστικά, σχέση με την αποδοχή συμπεριφορών Σεξουαλικής κακοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι οι γυναίκες που είναι παντρεμένες, έχουν περισσότερες πιθανότητες να δεχτούν Σεξουαλική κακοποίηση από τον σύντροφό τους ($p=0,041$). Εκείνες που έχουν παιδιά, επίσης είναι πιο πιθανό να δεχτούν σεξουαλική κακοποίηση από τους συντρόφους τους ($p=0,038$). Όσον αφορά τον τόπο κατοικίας, βρέθηκε ότι οι γυναίκες που κατοικούν στην περιοχή της Νέας Φιλαδέλφειας έχουν περισσότερες πιθανότητες να κακοποιηθούν σεξουαλικά από το σύντροφο τους σχετικά με εκείνες που κατοικούν στην περιοχή του Χολαργού. Δεν υπήρξαν ενδείξεις ότι οι άλλες μεταβλητές του κοινωνιολογικού προφίλ που εισήχθησαν στα μοντέλα ήταν ικανές να προσδιορίσουν με οποιονδήποτε τρόπο την Σεξουαλική κακοποίηση.

Στο τρίτο μοντέλο, της Συναισθηματικής κακοποίησης, βρέθηκε στατιστικά σημαντική η μεταβλητή των ουδέτερων ανδρόγυνων χαρακτηριστικών ($b=0,32$ και $se=0,13$), όπου η χαμηλή υιοθέτηση αυτών των χαρακτηριστικών αυξάνει τις πιθανότητες ($p=0,019$) συναισθηματικής κακοποίησης από τον σύντροφό της. Σε ότι αφορά τις μεταβλητές που εκτιμούσαν το κοινωνιολογικό προφίλ των συμμετεχόντων, η οικογενειακή κατάσταση ($b=4,8$ και $se=1,7$) και ο αριθμός των παιδιών ($B=5,1$ και $se=$

1,9), βρέθηκε πως είχαν μια στατιστικά σημαντική σχέση με την αποδοχή συμπεριφορών Συναισθηματικής κακοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι οι έγγαμες ερωτώμενες έχουν περισσότερες πιθανότητες να κακοποιηθούν συναισθηματικά από τον σύντροφό τους ($p= 0,006$) από ότι οι άγαμες, ενώ εκείνες που έχουν παιδιά, έχουν, επίσης περισσότερες πιθανότητες να κακοποιηθούν Συναισθηματικά από τον σύντροφό τους ($p= 0,008$) από ότι εκείνες που δεν έχουν παιδιά. Σ' αυτό το μοντέλο, βρέθηκαν ενδείξεις πως τα αρσενικά ($b= 0,10$ και $se= 0,06$) και τα θηλυκά χαρακτηριστικά ($b=-0,16$ και $se= 0,09$), φαίνεται να έχουν κάποια σχέση με την αποδοχή συμπεριφορών συναισθηματικής κακοποίησης. Η χαμηλή υιοθέτηση, δηλαδή, των θηλυκών χαρακτηριστικών μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητες Συναισθηματικής κακοποίησης από τον σύντροφό τους.

Στο τέταρτο και τελευταίο μοντέλο, της Ψυχολογικής κακοποίησης, βρέθηκε στατιστικά σημαντική η μεταβλητή των ουδέτερων ανδρόγυνων χαρακτηριστικών ($b=0,20$ και $se= 0,08$), όπου η υψηλή υιοθέτηση των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών μειώνει τις πιθανότητες ($p= 0,020$) ψυχολογικής κακοποίησης από τον σύντροφό τους. Σε ότι αφορά τις μεταβλητές που εκτιμούσαν το κοινωνιολογικό προφίλ των συμμετεχόντων, η οικογενειακή κατάσταση ($b= 3,67$ και $se= 1,07$) και ο αριθμός των παιδιών ($b= 3,08$ και $se= 1,2$), βρέθηκε πως είχαν μια στατιστικά σημαντική σχέση με την αποδοχή συμπεριφορών Ψυχολογικής κακοποίησης. Αυτό σημαίνει πως οι έγγαμες συμμετέχουσες είχαν περισσότερες πιθανότητες ($p= 0,001$) να κακοποιηθούν Ψυχολογικά από τον σύντροφό τους, όπως επίσης και οι γυναίκες που έχουν παιδιά, έχουν και μεγαλύτερες πιθανότητες ($p= 0,011$) να κακοποιηθούν το ίδιο. Τέλος και σ' αυτό το μοντέλο, υπάρχουν ενδείξεις πως τα θηλυκά ανδρόγυνα χαρακτηριστικά ($b= -0,18$ και $se= 0,06$), φαίνεται να έχουν κάποια σχέση με την αποδοχή συμπεριφορών Ψυχολογικής κακοποίησης. Η υψηλή υιοθέτηση, λοιπόν, αυτών των χαρακτηριστικών μπορεί να μειώσει τις πιθανότητες Ψυχολογικής κακοποίησης από τον σύντροφό τους.

5. Συζήτηση

Το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών είναι από τα επίκαιρα κοινωνικά προβλήματα, είναι πολυσύνθετο και με παγκόσμια διάσταση. Η βία στις διαφυλικές σχέσεις έχει απασχολήσει αρκετά τη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία και έχει αναδείξει τα δικαιώματα που αφορούν τα δύο φύλα και την προσπάθεια επίτευξης πραγματικής ισότητας μεταξύ τους. Είναι ένα πολύ σημαντικό θέμα που έχει αρχίσει και στον Ελλαδικό χώρο να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των ερευνητών /τριών ,ακαδημαϊκών και νομικών προσώπων. Η παρούσα έρευνα είναι μία προσπάθεια που έχει να δώσει κάτι επιπλέον στις παραπάνω έρευνες ,δίνει έμφαση στον τομέα που αφορά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας –συμπεριφοράς των γυναικών και τη σχέση που έχει η υιοθέτηση αυτών των χαρακτηριστικών με την κακοποίηση.

Πιο συγκεκριμένα σκοπός της έρευνας αυτής είναι: α) να διερευνήσει τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά ενήλικων γυναικών αστικού πληθυσμού που συμβιώνουν με το άλλο φύλο, β) να εκτιμήσει το είδος της σχέσης που έχουν με τον σύντροφο τους, αν έχουν υποστεί κάποια μορφή κακοποίησης και γ)να κατασκευάσει τέσσερα μοντέλα που να προβλέπουν την συσχέτιση ανδρόγυνων χαρακτηριστικών με τις τέσσερις μορφές κακοποίησης.

Με αφορμή την έξαρση του κοινωνικού φαινομένου της κακοποίησης αλλά και διάφορες μελέτες που έχουν γίνει όπως αυτή των Woodhill και Samuels (2003), που υποστηρίζουν ότι «οι γυναίκες που έχουν στερεοτυπικά αντρικά χαρακτηριστικά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες για ψυχική υγεία και ευεξία» καθώς και εκείνη των Puglishi και Jackson (1981) που ερεύνησαν ότι «γυναίκες με ανδρόγυνα χαρακτηριστικά έχουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση» αλλά και άλλες έρευνες , όπως των Bem (1978) ⁽¹⁾ , Pearson & Cooks (1995), Giannakos (1999), πραγματοποιήσαμε τη δική μας έρευνα. Το δείγμα στο οποίο απευθυνθήκαμε ήταν 150 γυναίκες και αυτό που στοχεύαμε να δούμε ήταν, κατά πόσο οι γυναίκες αυτές διαθέτουν τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν και κατά πόσο η υιοθέτηση αυτών των στοιχείων συσχετίζεται με το βίωμα της κακοποίησης, είτε ψυχολογική, είτε σωματική, είτε σεξουαλική, είτε συναισθηματική είναι αυτή. Εν κατακλείδι, θέλαμε να δούμε αν μια γυναίκα «ανδρόγυνου» τύπου που διαθέτει δυναμισμό και αποφασιστικότητα (αντρικά στερεότυπα χαρακτηριστικά) κακοποιείται.

Χρησιμοποιώντας την κλίμακα της ανδρογυνίας της Bem και την κλίμακα κακοποίησης (Τζαμαλούκα Γ. και συν., 2003 ⁽³⁾), προβήκαμε σε αποτελέσματα που επιβεβαίωσαν την υπόθεση εργασίας μας. Η μελέτη αυτή, η συσχέτιση, δηλαδή, της ανδρογυνίας με τις διάφορες μορφές της κακοποίησης, αποδεικνύει και στηρίζει απόλυτα την υπόθεση ότι μια «ανδρόγυνη» γυναίκα είναι λιγότερο ευάλωτη στην κακοποίηση.

Συμπερασματικά, λοιπόν, με βάση τα ευρήματα της έρευνάς μας, επιβεβαιώθηκε η υπόθεση εργασίας μας και μπορούμε να πούμε ότι όσα περισσότερα «ανδρόγυνα» χαρακτηριστικά έχει μια γυναίκα, τόσο λιγότερο κακοποιείται από τον σύντροφό της- με οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης.

Όταν διαθέτει υψηλή αυτοεκτίμηση, δυναμισμό και έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό της (ανδρόγυνα χαρακτηριστικά), νοιώθει επαρκής και δεν έχει καμία ανάγκη προστασίας, καθοδήγησης και υποταγής. Μία γυναίκα τέτοιου τύπου, διαθέτει την ικανότητα να αντιμετωπίσει κάθε δυσκολία σε οποιοδήποτε τομέα της ζωής της ,έτσι λοιπόν και στην συντροφική της σχέση δεν θα επιτρέψει οποιαδήποτε καταστροφική συμπεριφορά προς αυτήν. Από την άλλη πλευρά μια γυναίκα που χαρακτηρίζεται ως ένα άτομο με χαμηλή αυτοεκτίμηση και χαμηλή διεκδικητικότητα στη ζωή της, που δεν παίρνει εύκολα αποφάσεις ,νοιώθει ανίσχυρη και εξαρτάται από άλλα άτομα, είτε του συγγενικού (αδέρφια, γονείς, σύζυγος κλπ), είτε του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος (εργοδότης, φίλοι, εκπαιδευτικού κλπ),σ'αυτή την περίπτωση, οι πιθανότητες κακοποίησης είναι υψηλές.

Είναι απαραίτητο να τονίσουμε ότι οι γυναίκες που χαρακτηρίζονται ως άτομα με δυναμική προσωπικότητα, και με εμπιστοσύνη στον εαυτό τους (στερεοτυπικά αντρικά χαρακτηριστικά) ,δεν υστερούν από άλλα στοιχεία που διακρίνουν το γυναικείο φύλο , όπως το να είναι δηλαδή τρυφερές ,ευαίσθητες και θηλυκές. Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι αντιθέτως βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση εφόσον διαθέτουν έναν συνδυασμό στερεοτυπικών αντρικών και γυναικείων χαρακτηριστικών στη συμπεριφορά τους. Μια γυναίκα δηλαδή μπορεί να είναι «θηλυκός τύπος» - εξάλλου είναι ευνόητο κάτι τέτοιο εφόσον αυτή είναι η φύση της – αλλά μπορεί να διαθέτει και αντρικά χαρακτηριστικά τα οποία θα την βοηθούν να είναι πιο διεκδικητική στη σχέση της. Οι Pathna και Shay (2004) υποστηρίζουν ότι «όταν ένα άτομο είναι πιο θηλυκός τύπος σημαίνει ότι είναι πιο εύλωτος στον χειρισμό των διαπροσωπικών του σχέσεων». Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι η υιοθέτηση αντρώγων χαρακτηριστικών δεν είναι μόνο ευνοϊκή για τις γυναίκες αλλά και για τους άντρες που διαθέτουν θηλυκά στοιχεία στη συμπεριφορά τους. Σύμφωνα με τους Constantinople (1973) και Deaux (1985), τα άτομα που διαθέτουν θηλυκά και αντρικά χαρακτηριστικά στη συμπεριφορά τους μπορούν να έχουν μια πολύ πλεονεκτική θέση σε διάφορους τομείς της ζωής τους καθώς έχουν την δεξιότητα να βρίσκουν πιο εύκολα διεξόδους ή λύσεις σε ζητήματα που τους απασχολούν.

Πιο συγκεκριμένα, ερευνήσαμε αναλυτικά τα είδη κακοποίησης που μπορεί να δέχεται μια γυναίκα σε σχέση με τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά που μπορεί να διαθέτει ή όχι. Διερευνήσαμε εκείνα τα στοιχεία της προσωπικότητας των γυναικών- πέρα από την χαμηλή ή υψηλή αυτοεκτίμηση- και την σχέση που έχει η υιοθέτηση αυτών των χαρακτηριστικών με την κακοποίηση. Συγκριτικά με τις έρευνες των Dutton (1995) Sugarman & Hotelling (1989) και Sagrestanno et al. (1999), βρήκαμε πως μια γυναίκα με αντρικούς στερεοτυπικούς τύπους συμπεριφοράς και μέσα σ' αυτούς και την υψηλή εικόνα του εαυτού, δεν κακοποιείται (η χαμηλή αυτοεκτίμηση θεωρείται θηλυκό στερεοτυπικό χαρακτηριστικό). Σύμφωνα με τα ευρήματά μας τα είδη της κακοποίησης που δέχτηκε ένα ποσοστό γυναικών στην συντροφική τους σχέση, αφορούσαν κυρίως την ψυχολογική και την συναισθηματική κακοποίηση. Οι γυναίκες που δέχτηκαν ψυχολογική και συναισθηματική κακοποίηση ήταν εκείνες που παρουσίαζαν πολύ χαμηλά ή

ανύπαρκτα ποσοστά ανδρογυνίας. Στο σημείο αυτό πρέπει να λάβουμε υπόψη μας εκτός από εκείνα τα χαρακτηριστικά που μπορεί να διαθέτει μια γυναίκα η οποία κακοποιείται είτε συναισθηματικά είτε ψυχολογικά και τα χαρακτηριστικά των αντρών που προβαίνουν σε τέτοιες πράξεις. Τα στοιχεία της προσωπικότητας και των δύο φύλων αποτελούν δύο βασικές συνισταμένες που συνεπιδρούν στην εμφάνιση αυτών των φαινομένων. Σύμφωνα με τους Sugarman & Hotaling (1989) η υπεροχή-κυριαρχία, ο έλεγχος και ο εκφοβισμός των αντρών, σε γυναίκες με χαμηλή αυτοεκτίμηση και μικρή αυτοπεποίθηση προκαλούν φαινόμενα κακοποίησης. Ο Dutton (1995), συνυποστηρίζει την παραπάνω πρόταση με μια έρευνά του που έδειξε πως προβλήματα προσωπικότητας αντρών, αλλά και η χαμηλή αυτοεκτίμηση γυναικών ενισχύουν την κακοποίηση. Υπάρχουν όμως και άλλοι παράγοντες που μπορεί να συμβάλλουν στο φαινόμενο αυτό όπως είναι τα παιδικά βιώματα και ο τρόπος ζωής. Πιο συγκεκριμένα ο τρόπος ζωής που περιλαμβάνει κατανάλωση αλκοόλ και εξαρτησιογόνων ουσιών έχει βρεθεί να συσχετίζεται με την επιθετική συμπεριφορά στις συντροφικές σχέσεις (Τζαμαλούκα Γ. και συν. 2003 (3)).

Όσον αφορά την σωματική και σεξουαλική κακοποίηση, το ποσοστό εκείνων των γυναικών που δέχτηκαν τέτοια είδη κακοποίησης ήταν πολύ μικρό και αντιπροσώπευε εκείνες που δεν διέθεταν αντρόγυνα χαρακτηριστικά. Οι απαντήσεις όμως που δόθηκαν σε ερωτήσεις που αναφέρονταν στην σωματική και σεξουαλική κακοποίηση υποθέτουμε ότι, ίσως να μην ήταν αντιπροσωπευτικές και αυτό το δικαιολογούμε για έναν πολύ βασικό παράγοντα, τον «δισταγμό». Μια γυναίκα διστάζει να αναφέρει, να παραδεχτεί ότι κακοποιείται σωματικά ή σεξουαλικά (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999) παρόλο που η σωματική και η σεξουαλική κακοποίηση δεν έχουν μεγαλύτερη ισχύ από την ψυχολογική και συναισθηματική. Αυτό που πρέπει να γνωρίζουμε είναι ότι, η ψυχολογική συνδέεται άμεσα με την φυσική κακοποίηση, σπάνια είναι μεμονωμένη (Dutton D., 1995 & Murphy C., 1989). Ο O' Leary (1999) (1), υποστηρίζει ότι η ψυχολογική κακοποίηση συχνά και εξελικτικά προηγείται της φυσικής κακοποίησης των γυναικών και ότι οι συνέπειές της ψυχολογικής κακοποίησης είναι το ίδιο σοβαρές όσο και αυτές της φυσικής.

Σχετικά με την σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην μόρφωση και το υψηλό οικονομικό επίπεδο των ζευγαριών και την εμφάνιση του φαινομένου της κακοποίησης, θα πίστευε κανείς πως μόνο, ή περισσότερο σε οικογένειες με χαμηλό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο παρουσιάζονται υψηλά ποσοστά κακοποίησης. Αυτή η υπόθεση διαψεύδεται (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999). Οι Sugarman και Hotaling, σε έρευνά τους το 1989, διαπίστωσαν πως το υψηλό μορφωτικό επίπεδο και status quo σε άντρες και γυναίκες, έχει πολύ μεγάλη σχέση με την κακοποίηση. Επιπροσθέτως, όσον αφορά την διαφορά μόρφωσης μεταξύ ανδρών και γυναικών, έρευνα των Babcock et al. (1993), έδειξε πως δεν υπάρχει ουσιαστική σχέση με την ψυχολογική κακοποίηση. Στην έρευνα μας, τα αποτελέσματα έδειξαν πως δεν υπάρχει καμία σχέση ανάμεσα στο μορφωτικό επίπεδο και τις τέσσερις μορφές κακοποίησης που εξετάσαμε (σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική και ψυχολογική). Από την άλλη πλευρά, το βιοτικό επίπεδο παίζει ρόλο, αλλά εξίσου κακοποιούνται γυναίκες

με μεσαίο βιοτικό επίπεδο (κάτοικοι Ν. Φιλαδέλφειας) και γυναίκες με υψηλό βιοτικό επίπεδο (κάτοικοι Χολαργού).

Επίσης, από την έρευνά αυτή βρέθηκε ότι οι έγγαμες γυναίκες, οι οποίες έχουν και παιδιά, σε συνδυασμό με χαμηλά ποσοστά ανδρογυνίας, είναι πιο ευάλωτες στην κακοποίηση. Έρευνα του Κ.Ε.Θ.Ι που πραγματοποιήθηκε το 1999, έδειξε παρόμοια αποτελέσματα. Το γεγονός ότι μια γυναίκα δεν μπορεί να ξεφύγει εύκολα από τον κλοιό της κακοποίησης μέσα σε μια έγγαμη σχέση εξηγείται, στο ότι μετά τον ερχομό ενός παιδιού στην οικογένεια, η γυναίκα εξαναγκάζεται να παραμείνει σ' αυτήν και να υποστεί την κακοποίηση. Σ' αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονίσουμε πως δυστυχώς υπάρχει η νοοτροπία και κυρίως στον Ελλαδικό χώρο ότι το παιδί δεν πρέπει να στερείται τον πατέρα του και να διαλύεται η οικογένεια του. Αυτή η άποψη είναι φυσικά λανθασμένη, πρώτον γιατί σε μία οικογένεια που επικρατεί βία η οικογένεια θεωρείται ούτως ή άλλως «διαλυμένη» και δεύτερον, οι ψυχολογικές επιπτώσεις ενός παιδιού που αντικρίζει σκηνές βίας στο περιβάλλον που ζει είναι πολύ οδυνηρές. Επιπλέον οι γυναίκες διστάζουν να διαλύσουν έναν γάμο διότι φοβούνται την κοινωνική κατακραυγή. Αν λάβουμε υπόψη μας τους παραπάνω παράγοντες και τους συνδυάσουμε με την προσωπικότητα μιας γυναίκας που δεν την χαρακτηρίζουν δυναμικά στοιχεία όπως υψηλή διεκδικητικότητα, δυναμισμός και εμπιστοσύνη στον εαυτό της (αντρικά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά) αντιλαμβανόμαστε πόσο δύσκολο είναι να ξεφύγει από μια έγγαμη σχέση στην οποία δέχεται είτε ψυχολογική είτε σωματική κακοποίηση.

Σε έρευνες που έχουν γίνει αναφορικά με την κακοποίηση στην έγγαμη σχέση, έχει βρεθεί πως και η ηλικία που παντρεύονται τα ζευγάρια έχει σημαντικό ρόλο στο φαινόμενο της κακοποίησης. Οι O'Leary (2) & Murphy, (1989) αναφέρουν πως όσα ζευγάρια είναι παντρεμένα σε μικρές ηλικίες διαπιστώνεται το φαινόμενο της σωματικής κακοποίησης της γυναίκας. Κάτι τέτοιο όμως δεν αποδείχθηκε στην δική μας έρευνα.

Η παρούσα έρευνα, λοιπόν, έδειξε πως γυναίκες που υιοθετούν έστω και κάποια από τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά (αρσενικά, θηλυκά ή ουδέτερα), είναι λιγότερο ευάλωτες στην θυματοποίηση από τον σύντροφό τους. Αυτό φέρνει μια νέα προοπτική και προβληματισμό για την αναζήτηση περισσότερων στοιχείων που θα εμπλουτίσουν και θα επαυξήσουν την συγκεκριμένη άποψη και την στροφή της Κοινωνικής Πολιτικής του κράτους στην καταπολέμηση και εξαφάνιση αυτού του φαινομένου καθώς και την παρέμβαση σε πρωτοβάθμια εκπαίδευση όσον αφορά την έκφραση ανδρόγυνων χαρακτηριστικών από μικρή ηλικία.

5.1 Περιορισμοί της έρευνας

Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφέρουμε και τους περιορισμούς που υπόκειται η μελέτη μας, με πρώτο και κυριότερο το μικρό μέγεθος του δείγματος. Είναι φυσικό ένα δείγμα 150 γυναικών να μειώνει το εύρος και την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Ένας άλλος περιορισμός είναι και ο τόπος στον οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνά μας, καθώς αφορά μια αστική περιοχή. Ίσως σε μια πιο κλειστή (αγροτική) κοινωνία, τα αποτελέσματα να είχαν διαφορετική μορφή. Τέλος, δεν χρησιμοποιήθηκαν όλα τα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά από το Bem Sex Role Inventory (χρησιμοποιήθηκαν 40 από συνολικά 60), για εξοικονόμηση χώρου στο ερωτηματολόγιο της έρευνας. Για τους παραπάνω λόγους, θα ήταν απαραίτητο η έρευνα να επαναληφθεί μελλοντικά, σαφέστατα σε μεγαλύτερο δείγμα και σε διευρυμένο γεωγραφικό πλάτος, στο οποίο θα περιλαμβάνονται τόσο αστικές, όσο και αγροτικές περιοχές.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι κλίμακες των Cronbach alpha, για τα ουδέτερα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά και την Σεξουαλική κακοποίηση, μόλις που υπερέβαιναν το 0,500 και άρα η αξιοπιστία των απαντήσεων πρέπει να ελεγχθεί, ώστε να ανέβει η εσωτερική συνάφεια που διακρίνει τα θέματα των αντίστοιχων δεικτών. Ευελπιστείται ότι θα επαναλειφθούν άλλες έρευνες οι οποίες θα λάβουν υπόψη τους τα δικά μας ευρήματα.

6. Η χρησιμότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας για την Κοινωνική Εργασία

Πολλές είναι οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο εξωτερικό κυρίως (Ουόκερ Λ., 1989, Pathna I.& Shay A. 2004, κ.α.), αλλά και στην Ελλάδα (Κ.Ε.Θ.Ι., (1999), Τζαμαλούκα Γ. και συν., (2004) ⁽³⁾ κ.α) αναφορικά με το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών. Οι έρευνες αυτές – κατά μεγάλο ποσοστό – έχουν επικεντρώσει το ενδιαφέρον τους στα είδη της κακοποίησης, τα κύρια αίτια, το βιοτικό επίπεδο του θύτη και του θύματος, τις συνέπειες της κακοποίησης στα πλαίσια της οικογένειας (ενδοοικογενειακή βία), τα γενικά χαρακτηριστικά που σκιαγραφούν τόσο τις γυναίκες που κακοποιούνται, όσο και τους άντρες που ασκούν βία.

Η χρησιμότητα των παραπάνω ερευνών είναι πολύ σημαντική, όσον αφορά στην πρόληψη, αντιμετώπιση και εξάλειψη του προβλήματος. Εμείς με την σειρά μας, διεξάγοντας αυτή την έρευνα, αποσκοπούσαμε στην παροχή επιπρόσθετης γνώσης γύρω από το θέμα της κακοποίησης σχετικά με την θεωρία της ανδρογυνίας.

Όπως έχει αναφερθεί, από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, αποδείχτηκε ότι οι γυναίκες που διαθέτουν ανδρόγυνα χαρακτηριστικά, είναι λιγότερο ευάλωτες στην κακοποίηση. Ευελπιστούμε, ότι η μελέτη αυτή θα αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο για τους ειδικούς (Ψυχολόγους και Κοινωνικούς Λειτουργούς), οι οποίοι αντιμετωπίζουν περιστατικά κακοποίησης.

Η επιπρόσθετη αυτή γνώση, θα κατευθύνει τους ειδικούς στο να βοηθήσουν τις κακοποιημένες γυναίκες να αναδείξουν δυναμικά στοιχεία (ανδρόγυνα) στην συμπεριφορά τους, ώστε να αποκτήσουν δυναμισμό, αυτοεκτίμηση, οικονομική και κοινωνική ανεξαρτησία. Επιπλέον, η μελέτη αυτή θα μπορούσε να δώσει μια πολύ σημαντική πληροφορία σε Κοινωνικούς Λειτουργούς και Ψυχολόγους σχετικά με την κατανόηση των αιτιών που μια γυναίκα παραμένει σε μια βίαιη σχέση.

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι η έρευνά μας, ναι μεν ασχολήθηκε με την μελέτη της ανδρογυνίας σχετικά με τις γυναίκες, αλλά η σημασία της αποτελεί εργαλείο για την υιοθέτηση ανδρόγυνων χαρακτηριστικών και από τα δύο φύλα. Για παράδειγμα, ένας ειδικός που εργάζεται με τέτοια περιστατικά, μπορεί να βοηθήσει τον θύτη να αναδείξει κάποια θηλυκά χαρακτηριστικά, όπως τρυφερότητα, ευαισθησία, κ.λ.π. Έτσι λοιπόν, η εργασία και με τα δύο φύλα προσφέρει μια ισορροπία μέσα στην σχέση.

Για την αποφυγή, όμως, τέτοιου είδους φαινομένων, σημαντικό είναι να δίνεται έμφαση, τόσο στην αντιμετώπιση, αλλά και στην πρόληψη. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, θα φέρουν μια νέα προοπτική στην χάραξη Κοινωνικής Πολιτικής, με σκοπό την παρέμβαση και την έκφραση ανδρόγυνων χαρακτηριστικών σε μικρή ηλικία. Για παράδειγμα, ένας Κοινωνικός Λειτουργός που εργάζεται με οικογένειες, θα μπορούσε να κατευθύνει τους γονείς να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά τους με τέτοιο τρόπο,

ώστε να αναδειχθούν και να ενισχυθούν τόσο τα αρσενικά, όσο και τα θηλυκά χαρακτηριστικά των παιδιών τους σε μικρή ηλικία. Αυτό θα συμβάλλει αργότερα στην διαμόρφωση μιας ισορροπημένης προσωπικότητας, γεγονός που θα βοηθήσει τους μελλοντικούς ενήλικους στην ανάπτυξη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων και συνεπώς σε μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

7. Προτάσεις για την πρόληψη κατά της βίας των γυναικών και ισχύουσα νομοθεσία

Κλείνοντας αυτή την εργασία, θεωρήσαμε απαραίτητο να αναφέρουμε κάποιες προτάσεις που έχουν γίνει σχετικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών, καθώς και την ισχύουσα νομοθεσία.

Η κακοποίηση των γυναικών αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα στις μέρες μας και για αυτό τον λόγο θα πρέπει ο σχεδιασμός των δράσεων αντιμετώπισης να εστιαστεί στην πρόληψη και την αντιμετώπιση, με ενίσχυση και επέκταση των υποστηρικτικών φορέων.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου απαραίτητες θα είναι οι δράσεις που θα σχετίζονται με την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου γύρω από το θέμα της κακοποίησης των γυναικών.

Στο επίπεδο της πρόληψης, αρχικά θα πρέπει να ληφθούν κάποια μέτρα ευαισθητοποίησης του κοινού, κυρίως μέσω των Μ.Μ.Ε., αφού ασκούν μεγάλη επιρροή στις μέρες μας. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με διάφορα τηλεοπτικά σποτ όπου θα εμφανίζεται η έκταση του προβλήματος και οι συνέπειες. Εκτός της ευαισθητοποίησης του κοινού, θα μπορούσε να ξεκινήσει και μια καμπάνια ενθάρρυνσης αυτών των γυναικών να καταγγείλουν το περιστατικό της βίας και να πληροφορηθούν σχετικά με τις υπηρεσίες που μπορούν να αποτανθούν, ώστε να τους παρέχεται στήριξη ώσπου να σταθούν στα δικά τους πόδια. Μεγάλη έμφαση θα πρέπει να δοθεί σε κοινωνικές κατηγορίες όπως λαθρομετανάστριες, κοινωνικά αποκλεισμένες ή άνεργες γυναίκες κ.α.. Τέλος, θα ήταν καλό να γίνουν παρεμβάσεις και στον τομέα της Παιδείας, κυρίως σε μικρές ηλικίες, κατά τις οποίες διαμορφώνεται η προσωπικότητα του κάθε ατόμου (π.χ. εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων κλπ (ΚΕ.Σ.Ο ,2004).

Στο επίπεδο της αντιμετώπισης τώρα, θα πρέπει να δημιουργηθούν νέες δομές προστασίας των γυναικών που έχουν υποστεί μορφές βίας, καθώς και ενίσχυση των ήδη υπάρχοντων υποστηρικτικών υπηρεσιών. Όσον αφορά τα Κέντρα Υποδοχής των Κακοποιημένων Γυναικών, η συμβολή τους είναι μεγάλη στον τομέα της αντιμετώπισης, αλλά η αδυναμία κάλυψης των αναγκών στην παροχή υπηρεσιών, καθιστά απαραίτητη την επέκταση αυτών των Κέντρων, καθώς και των χώρων υποδοχής αυτών των γυναικών, σε όλη την χώρα. Ο συντονισμός και η συνεργασία των δομών και υπηρεσιών που απευθύνονται στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου, θα συμβάλλουν προς την προσφορά ενός θετικού αποτελέσματος σε αυτή την κατεύθυνση.

Η Λένορ Ουόκερ, στο βιβλίο της «Γυναίκα και κοινωνία, η κακοποιημένη γυναίκα», αναφέρει πως για την ανάπτυξη νέων δομών και υπηρεσιών παροχής βοήθειας σε αυτές τις γυναίκες, χρειάζεται μια πολυεπίπεδη και συστηματική προσέγγιση (Ουόκερ Λ., 1989). Αυτό το σύστημα αποτελείται από τρία επίπεδα τα οποία είναι η πρωτοβάθμια πρόληψη, η δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια παρέμβαση.

Η πρωτοβάθμια πρόληψη περιλαμβάνει προγράμματα που έχουν ως στόχο να περιορίσουν την έκταση του φαινομένου. Για την επιτυχία αυτού του σταδίου πρέπει να γίνουν βήματα όπως: η μείωση -ως και εξαφάνιση- του στερεότυπου διαχωρισμού των δύο φύλων-ίση αντιμετώπιση γυναικών και αντρών, μείωση της βίας στην κοινωνία, μείωση της αυστηρότητας στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών και τέλος πληροφόρηση του κοινού σχετικά με το φαινόμενο της κακοποίησης, καθώς και για τις διάφορες μορφές του (σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική κακοποίηση). Η στελέχωση των σχετικών κοινωνικών υπηρεσιών με ειδικούς (Κοινωνικούς Λειτουργούς, Ψυχολόγους κλπ) θα βοηθούσε ως ένα βαθμό την εκπλήρωση του πρώτου στόχου.

Η δευτεροβάθμια παρέμβαση έχει πιο περιορισμένη μορφή. Περιορίζεται, λόγου χάρη, σε επισκέψεις στην κατοικία, σε τηλεφωνήματα, σε νομικές συμβουλές, στην οικονομική ενίσχυση και παροχή πληροφοριών. Ο κύριος στόχος αυτού του δεύτερου βήματος είναι η κακοποιημένη γυναίκα να συνειδητοποιήσει ότι αυτό που της συμβαίνει δεν είναι κάτι φυσιολογικό. Όσο πιο σύντομα γίνει αυτό, τόσο επιτυχημένη θα είναι και η παρέμβαση.

Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο του προγράμματος το θύμα έχει ανάγκη από ένα περιβάλλον υποστήριξης και που θα της παρέχει την απαιτούμενη ασφάλεια για να πάρει τις δικές αποφάσεις και να στηριχθεί στις δυνάμεις της. Πολλές γυναίκες τρομοκρατούνται όταν σκέφτονται ότι θα πρέπει να αναλάβουν μόνες τους τις ευθύνες της ζωής τους και επιστρέφουν στους δράστες.

Τα τρία επίπεδα παρέμβασης πρέπει να γίνονται ταυτόχρονα. Η γυναίκα πρέπει μετά από αυτό να βρεθεί και πάλι στο εξωτερικό περιβάλλον και να αρχίσει από την αρχή την ζωή της. Κάτι τέτοιο, όμως, προϋποθέτει να υπάρξουν αλλαγές και στην αντιμετώπιση της κοινωνίας απέναντι σε αυτές τις γυναίκες, ώστε να είναι έτοιμη να τις δεχτεί και πάλι στους κόλπους της.

Ένας παράγοντας προστασίας αυτών των γυναικών είναι και τα καταφύγια κακοποιημένων γυναικών. Τα καταφύγια αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της θεραπείας των κακοποιημένων γυναικών που δεν θέλουν να επιστρέψουν στην βίαιη σχέση.

Το πρώτο γνωστό καταφύγιο ιδρύθηκε στην Αγγλία το 1971. Αρχικά ορίστηκε ως τόπος συνάντησης γυναικών που ήθελαν να συζητήσουν (Ουόκερ Λ., 1989). Αργότερα, απευθυνόταν εκεί γυναίκες οι οποίες κακοποιούνταν από τον σύντροφό τους και επιθυμούσαν να απελευθερωθούν από μια τέτοια σχέση.

Η προσφορά των κέντρων αυτών προς τις κακοποιημένες γυναίκες, έγκειται στην παροχή βοήθειας, όπως για παράδειγμα παροχή προσωρινής στέγης, ιατρικής βοήθειας, επαγγελματικής εκπαίδευσης κλπ. Με την είσοδό τους μέσα σε ένα ανάλογο κέντρο, ξεκινούν να αποκτούν δύναμη στη ζωή τους και το αίσθημα ότι κάποιος νοιάζεται για εκείνες. Παρακινούνται να ζουν με διαφορετικό τρόπο, κυρίως παρατηρώντας τον τρόπο ζωής του προσωπικού, καθώς και άλλων γυναικών και μέσω του εντοπισμού ομοιοτήτων και διαφορών, βοηθούνται να ξεπεράσουν πιο εύκολα την κατάθλιψη τους.

Στον ελληνικό χώρο τώρα, η μελέτη και η αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών αποτελεί βασική προτεραιότητα και

άξονα της πολιτικής που εφαρμόζει η Γενική Γραμματεία Ισότητας, η οποία είναι και ο κατ'έξοχην αρμόδιος κρατικός φορέας για την προώθηση της ισότητας.

Από το 1988, η Γενική Γραμματεία Ισότητας, δημιούργησε και λειτούργησε Συμβουλευτικό Κέντρο για την βία κατά των γυναικών στο κέντρο της Αθήνας, ενώ το 1999 δημιουργήθηκε αντίστοιχο Συμβουλευτικό Κέντρο στον Πειραιά (Τσουμάνη Ε., 2004).

Στην γυναίκα –θύμα της ενδοοικογενειακής βίας που απευθύνεται στα παραπάνω κέντρα, παρέχεται δωρεάν ψυχοκοινωνική στήριξη και νομική συμβουλευτική, στο πλαίσιο ολοκληρωμένων δράσεων και παρακολούθησης της εξέλιξής της.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας σε συνεργασία με τον Δήμο Αθηναίων, από το 1993 λειτουργεί, επίσης, Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών, που εξασφαλίζει για τις γυναίκες και τα παιδιά τους προσωρινή φιλοξενία.

Παράλληλα με τα Συμβουλευτικά Κέντρα για την βία κατά των γυναικών, λειτουργεί και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, το οποίο εποπτεύεται και χρηματοδοτείται από την Γενική Γραμματεία Ισότητας και στο οποίο έχουν ενταχθεί συνοδευτικές υπηρεσίες για τις γυναίκες –θύματα βίας. Εκτός από την Αθήνα, υπάρχουν παραρτήματα του ΚΕΘΙ και σε τέσσερις ακόμα πόλεις: Θεσσαλονίκη, Βόλο, Πάτρα και Ηράκλειο Κρήτης.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας ,σχεδιάζει πρωτοβουλίες όπως :

1. Κέντρα Υποδοχής Κακοποιημένων γυναικών, τα οποία αποσκοπούν στην ενημέρωση και υποστήριξη των κακοποιημένων γυναικών, ώστε να βρουν τις καλύτερες δυνατές λύσεις για την ζωή τους, παρέχοντας ακόμη και προσωρινή φιλοξενία τόσο στις ίδιες, όσο και στα παιδιά τους όταν υπάρχει ανάγκη.
2. Προσπάθεια δημιουργία τηλεφωνικής γραμμής S.O.S., στοχεύοντας στην παροχή ψυχολογικής και νομικής υποστήριξης σε θύματα βίας, καθώς και στην παραπομπή τους σε αρμόδιες υπηρεσίες όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.
3. Δημιουργία νομικής επιτροπής για την επεξεργασία του νομικού πλαισίου για όλες τις μορφές βίας.

Επίσης στους άμεσους στόχους της Γενικής Γραμματείας Ισότητας είναι: α) Η δημιουργία περισσότερων Συμβουλευτικών Κέντρων Υποδοχής και Ξενώνων για τις κακοποιημένες γυναίκες και β) η διερεύνηση της συνεργασίας της με γυναικείες οργανώσεις που ασχολούνται με το θέμα της βίας.

Κλείνοντας, αξίζει να αναφέρουμε και την σημαντική προσπάθεια –για την στήριξη αυτών των γυναικών – της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, με την ίδρυση του Κέντρου Στήριξης της Οικογένειας (ΚΕ.Σ.Ο). Το κέντρο διαθέτει γραφείο παροχής πληροφοριών, όπου –εθελοντικά- μια Νομικός, δίνει πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία του κέντρου και τον ξενώνα ο οποίος ιδρύθηκε για την παροχή βοήθειας σε κακοποιημένες γυναίκες, καθώς και γυναίκες –θύματα του σύγχρονου «δουλεμπορίου», το λεγόμενο trafficking και της πορνείας.

Η πιο προφανής αναγκαιότητα για μια κακοποιημένη γυναίκα είναι και η παροχή ψυχολογικής στήριξης προς αυτήν. Η βοήθεια αυτή προσφέρεται από διάφορους ειδικούς επαγγελματίες, καταρτισμένους πάνω στο θέμα αυτό ή από υπάρχουσες υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής στήριξης και συμβουλευτικής οι οποίες είναι καταρτισμένες από διεπιστημονικό προσωπικό (Ψυχολόγους, Κοινωνικούς λειτουργούς).

Η απόφαση των γυναικών-θύματων είναι ένα πολύ σημαντικό βήμα ώστε να συνειδητοποιήσουν την κατάσταση στην οποία βρίσκονται και ενδεχομένως να ξεφύγουν απ'αυτήν. Αρκετές από τις γυναίκες που κακοποιούνται διακατέχονται από συναισθήματα θυμού, λύπης, από μια έντονη τάση ανικανότητας να αντεπεξέλθουν στα προβλήματα τους, δεν είναι λίγες εκείνες που καταφεύγουν στην χρήση αλκοόλ και αντικαταθλιπτικών φαρμάκων ή ακόμα και σε αυτοκτονία για την διαφυγή τους από την κατάσταση αυτή (ΚΕ.Σ.Ο, 2004). Έτσι λοιπόν η στήριξη προς τις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση είναι ένα θέμα άμεσης ανάγκης.

Τα είδη θεραπείας που παρέχονται στις κακοποιημένες γυναίκες ποικίλλουν από την άποψη της τεχνικής και της οπτικής γωνίας, οι στόχοι όμως παραμένουν σταθεροί. Εστιάζονται στην τρέχουσα συμπεριφορά. Ορισμένες φορές όμως, η διερεύνηση του παρελθόντος των κακοποιημένων γυναικών είναι βοηθητική για την κατανόηση των τωρινών προβλημάτων τους, έτσι λοιπόν χρειάζεται να εξεταστεί η ψυχική τους δομή, τα παιδικά βιώματα, το είδος σχέσεων που είχαν με τους γονείς τους καθώς και το κίνητρο επιλογής συντρόφου.

Η θεραπεία που παρέχεται στις γυναίκες –θύματα στοχεύει στην ενθάρρυνση τους να στηριχτούν στις δυνάμεις τους και στις περισσότερες περιπτώσεις όπου κρίνεται αναγκαίο να σπάσουν τα δεσμά της καταστροφικής σχέσης (Κ.Ε.Θ.Ι, 1999). Σε αρχικό στάδιο η γυναίκα που απευθύνεται σε έναν ειδικό πρέπει να συνειδητοποιήσει με την βοήθεια του πως είναι κακοποιημένη, πως τα γεγονότα που έχει ζήσει και οι συμπεριφορές που έχει δεχτεί από τον σύντροφο της, της προσδίδουν αυτόν τον χαρακτηρισμό. Συνήθως οι κακοποιημένες γυναίκες αρνούνται τον χαρακτηρισμό αυτό, γεγονός που τις αποτρέπει να προχωρήσουν σε οποιαδήποτε ενέργεια. Ο θεραπευτής παροτρύνει τη γυναίκα να μιλήσει για τις σχέσεις της, τις εμπειρίες και τα περιστατικά κακοποίησης που έχει βιώσει με τεκμηριωμένες λεπτομέρειες έτσι ώστε να συνειδητοποιήσει την κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Επιπλέον, την βοηθάει στο να αποσαφηνιστούν τα αντιφατικά συναισθήματα της. Πολλές γυναίκες νοιώθουν αμφιθυμικά συναισθήματα, όπως αγάπη και μίσος ταυτόχρονα, θυμό και παθητικότητα, κατάθλιψη, ανησυχία για φυγή και διάθεση για παραμονή, αίσθηση ασφάλειας και πανικού.

Η διαδικασία που σκοπεύει στην συνειδητοποίηση της κατάστασης που έχει βιώσει η γυναίκα απαιτεί κάποια χρονική διάρκεια. Η γυναίκα που έχει βιώσει έντονα περιστατικά κακοποίησης είναι τόσο αποδιοργανωμένη όπου πιστεύει ότι κανείς δεν θα την κατανοήσει, για αυτό τον λόγο χρειάζεται μεγάλη κατανόηση και υπομονή από την πλευρά του ειδικού. Η κακοποιημένη γυναίκα προκειμένου να εναποθέσει τα εσώψυχα της στον θεραπευτή

χρειάζεται να χτίσει μια σχέση εμπιστοσύνης μαζί του η οποία θα στηρίζεται σε ειλικρίνεια και απόλυτη εχεμύθεια. Το να απευθυνθεί μια κακοποιημένη γυναίκα σ' έναν ειδικό για να ζητήσει βοήθεια είναι μια κίνηση πολύ δύσκολη από την μεριά της. Είναι αρκετές οι γυναίκες που έχουν δυσκολευτεί να σπάσουν την σιωπή τους και κρατάνε αυτό το μυστικό για χρόνια. Ο ειδικός στον οποίο απευθύνεται φροντίζει να της εμπνέει ασφάλεια και ηρεμία ώστε να μπορέσει η κακοποιημένη γυναίκα να ανοιχτεί σ' αυτόν ελεύθερα.

Ο πρωταρχικός στόχος που τίθεται στην ψυχολογική βοήθεια που προσφέρεται στην κακοποιημένη γυναίκα, είναι όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η συνειδητοποίηση της κατάστασης στην οποία βρίσκεται. Ο επόμενος στόχος είναι η ανακάλυψη των ψυχικών δυνάμεων που έχει μέσα της και η αποενοχοποίηση. Πολλές κακοποιημένες γυναίκες νιώθουν πως η κακοποίηση τους αξίζει, πως εκείνες φταίνε για την συμπεριφορά του συντρόφου τους. Είναι αρκετές οι περιπτώσεις όπου γυναίκες απευθύνονται στο ειδικό στην διάρκεια του πρώτου κύκλου κακοποίησης (Ουόκερ Λ., 1989), όταν βλέπουν ότι αυξάνεται η ένταση στην σχέση τους και αισθάνονται ότι είναι αναπόφευκτο ένα επεισόδιο κακοποίησης. Ζητούν βοήθεια για να απαλλαγούν από την προκλητική συμπεριφορά που πιστεύουν ότι έχουν, ώστε οι δράστες να αλλάξουν συμπεριφορά απέναντι τους. Ο ειδικός σε τέτοιες περιπτώσεις εξηγεί ότι η στάση αυτή δεν οδηγεί πουθενά, τις βοηθάει να βρουν τα πραγματικά αίτια αυτής της κατάστασης και να μην ρίχνουν το βάρος της ευθύνης επάνω τους. Προσπαθεί να αναδειξεί τα θετικά στοιχεία που έχουν ώστε να ενισχυθεί η αυτοεκτίμηση και η αυτοπεποίθηση τους, βοηθάει ώστε μέσα από την ανακάλυψη των ψυχικών τους δυνάμεων να αποκτήσουν την εσωτερική τους ανεξαρτησία και να στηριχτούν στον εαυτό τους.

Το να αποκτήσει μια κακοποιημένη γυναίκα την ανεξαρτησία της είναι η λύση στο πρόβλημα που αντιμετωπίζει. Στις σχέσεις κακοποίησης το θύμα έχει πάντα εξαρτημένη συμπεριφορά προς τον δράστη, στηρίζεται πάνω του για την κάλυψη διάφορων αναγκών που έχει (συναισθηματικές, οικονομικές). Η γυναίκα γίνεται θύμα λόγω της απόλυτης εξάρτησης που έχει από τον σύντροφο της. Πάνω σ' αυτό το σημείο λοιπόν, ο ειδικός προσπαθεί να δουλέψει σε συνεργασία με το θύμα.

Ένα ισχυρό κίνητρο για να ξεφύγει μια κακοποιημένη γυναίκα από μια σχέση κακοποίησης είτε είναι ψυχολογική, είτε είναι συναισθηματική αυτή, είναι η οικογένεια της. Η ψυχολογική στήριξη που παρέχεται σ' αυτές τις περιπτώσεις στοχεύει και στην στήριξη όλης της οικογένειας. Ο ειδικός γνωστοποιεί στην κακοποιημένη γυναίκα ότι οι σχέσεις της με τον σύντροφο της έχουν επίδραση σ' όλη την οικογένεια, ότι όταν το ζευγάρι δεν έχει ομαλή ζωή υπάρχουν ιδιαίτερα σημαντικές επιδράσεις στα παιδιά τους εφόσον από την σχέση αυτή εξαρτάται η συναισθηματική κατάσταση των παιδιών, η συμπεριφορά τους ως ενήλικες και ο τρόπος με τον οποίο θα αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της ζωής. Η συνειδητοποίηση των προβλημάτων που παρουσιάζονται στα παιδιά λόγω της άσχημης σχέσης του ζευγαριού και το αίσθημα ευθύνης που φέρουν προς αυτά είναι ένας πολύ βασικός λόγος για την αποφυγή της κατάστασης αυτής και ένα βασικό κίνητρο για μια θετική αλλαγή.

Πρέπει να τονιστεί ότι τα περιστατικά βίας στη σχέση ενός ζευγαριού που συμβαίνουν μέσα σε μια οικογένεια, δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται μεμονωμένα. Χρειάζεται μια συνολική προσέγγιση του θέματος. Είναι αναγκαίο πέρα από την ψυχολογική στήριξη που προσφέρεται στις κακοποιημένες γυναίκες να υπάρχει βοήθεια και για τα ίδια τα παιδιά που γίνονται δέκτες όλων των βίαιων καταστάσεων. Επιπλέον, η συμμετοχή των δραστών σε προγράμματα θεραπείας με σκοπό να καταβάλλουν προσπάθειες για την αλλαγή της συμπεριφοράς τους θα ήταν πολύ αποτελεσματική.

Τέλος, αναφερόμενοι στην αντιμετώπιση του φαινομένου της κακοποίησης ενάντια στις γυναίκες πέρα από την ψυχολογική στήριξη τους, από τις παρεχόμενες υπηρεσίες χρειάζεται και η άμεση προσφορά νομικής βοήθειας. Η νομική βοήθεια είναι ένα από τα μέσα προστασίας της κακοποιημένης γυναίκας. Ο τομέας νομοθεσίας όμως θα πρέπει να ενισχυθεί πάνω στο φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών μια και παρουσιάζει αρκετές ελλείψεις.

Στον Ελλαδικό χώρο η κατάσταση που αφορά τη νομοθεσία και το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης, δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ικανοποιητική. Είναι αλήθεια ότι το σύνταγμα μας προβλέπει την διασφάλιση όλων των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συγχρόνως υποχρεώνει και τα τρία σώματα (νομοθετικό, εκτελεστικό, δικαστικό) να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, ανεξάρτητα από το φύλο τους.

Το ποινικό δίκαιο στηρίζεται και αυτό στην ισότητα όλων ενώπιον του νόμου και στη δυνατότητα του κάθε πολίτη ανεξάρτητα από το φύλο του να προσφεύγει στην δικαιοσύνη σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων του. Με αυτή την έννοια, ο Ελληνικός, ποινικός κώδικας περιέχει τις αναγκαίες βάσεις για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, όπως και των αντρών. Τιμωρούνται οι πράξεις και οι συμπεριφορές που θίγουν την ακεραιότητα του ατόμου καθώς και την ελευθερία, την τιμή και την προσωπικότητα του, αλλά και τη σεξουαλική του ελευθερία. Όμως καμία ειδική αναφορά δεν γίνεται στη βία κατά των γυναικών εκτός από την περίπτωση του βιασμού (Χατζηφωτίου Σ, 2003).

Η γυναικεία κακοποίηση, αποτελεί μια ακραία μορφή παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και είναι ένα ζήτημα που από την νομοθετική του πλευρά πρέπει να διερευνηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, να ενισχυθεί με νέα δεδομένα και να καλυφθούν όλες οι ελλείψεις του.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω στο νομικό πλαίσιο δεν γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στην βία κατά των γυναικών παρά μόνο στον βιασμό. Ακόμα όμως και σ αυτό το σημείο ο νόμος δεν απευθύνεται σε όλες τις περιπτώσεις του βιασμού. Πιο συγκεκριμένα να μεν η πράξη αυτή τιμωρείται αλλά όχι στα πλαίσια του γάμου. Ο συζυγικός βιασμός έχει παραμείνει ατιμώρητος. Σύμφωνα με το άρθρο 336 του ποινικού κώδικα ο βιασμός χαρακτηρίζεται ως «έγκλημα της γενετήσιας ελευθερίας» και τιμωρεί όποιον εξαναγκάζει τον άλλον σε εξώγαμη συνουσία ή σε ασελγείς πράξεις με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου (ΚΕ.Σ.Ο., 2004). Παρατηρώντας αυτό το άρθρο βλέπουμε ότι γίνεται αναφορά σε εξώγαμη συνουσία όπου απαιτείται η άσκηση σωματικής βίας ή η απειλή σωματικού

κινδύνου ή και κινδύνου ζωής (δεν τίθεται θέμα άσκησης ψυχολογικής ή συναισθηματικής βίας). Βιασμός όμως, θεωρείται και όταν ένας σύζυγος εξαναγκάζει την γυναίκα του σε σεξουαλική πράξη χωρίς να συναινεί. Παρ' όλα αυτά ο συζυγικός βιασμός δεν θεωρείται αδίκημα (Χατζηφωτίου Σ., 2003).

Το γυναικείο κίνημα σε συζήτηση για τροποποίηση του ποινικού κώδικα και της ποινικής δικονομίας προέβαλλε τα αιτήματα του για την προστασία των δικαιωμάτων του γυναικείου φύλου. Κάποια από αυτά τα αιτήματα ήταν: α) να γίνει δεκτή η άσκηση ψυχολογικής βίας ως συστατικού στοιχείου του βιασμού, β) να συγκαταλέγεται ως έγκλημα και να τιμωρείται ο συζυγικός βιασμός. Όμως τα αιτήματα αυτά δεν έγιναν δεκτά κατά τη διάρκεια της συζητήσεως των άρθρων του νομοσχεδίου στην Βουλή (Χαντζηφωτίου Σ., 2003).

Το γεγονός ότι δεν έγιναν δεκτά αυτά τα αιτήματα και ειδικότερα η έλλειψη τιμωρίας του συζυγικού βιασμού, αυτού του εγκλήματος που προσβάλλει την προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια της γυναίκας δείχνει πόσο δύσκολο είναι να θέσουμε ζήτημα για την εξάλειψη ψυχολογικής ή συναισθηματικής βίας κατά των γυναικών.

Θα πρέπει λοιπόν, για την αντιμετώπιση αυτού του περίπλοκου φαινομένου να ληφθούν υπόψη οι υπάρχοντες νόμοι, να αναπροσαρμοστούν και να δημιουργηθούν νέοι νόμοι όπου θα συντελούν στην προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών. Επίσης, να υπάρξει διεθνής συνεργασία των κρατών καθώς και συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων-κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Αντωνοπούλου Χριστίνα**, «*Ανθρώπινη σεξουαλικότητα*», εκδόσεις Ατραπός , Αθήνα, 2000
- Γαλανός Γιάννης**, «*Η ερωτική ψυχολογία της παντρεμένης*», εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα, 1994
- Δαράκη Πέπη** , «*Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας*», εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1995
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι)**, «*Έρευνα για την ενδοοικογενειακή βία*», Αθήνα, 1999
- Κέντρο Στήριξης της Οικογένειας Ιεράς Αρχιεπισκοπής (ΚΕΣΟ)**, «*Πρακτικά και Παράρτημα πρακτικών Συνεδρίου*» ,Αθήνα, 2004
- Κακλαμανάκη Ρούλα**, «*Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία*», εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1984
- Καραβίτου Γιώτα**, «*Εργασία και δικαιώματα της γυναίκας : όψεις κατά φύλο κοινωνικών σχέσεων*», εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, 1992
- Κολονταΐ Αλεξάνδρα**, «*Οικονομική και σεξουαλική απελευθέρωση της γυναίκας*», εκδόσεις Πύλη, Αθήνα, 1984
- Κορδάτος Γεώργιος**, «*Η ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας*», εκδόσεις 20^{ος} αιώνας, Αθήνα, 1980.
- Κουκουλές Φαίδων**, «*Βυζαντινών βίος και πολιτισμός*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1948
- Λεντάκης Ανδρέας**, «*Είναι η γυναίκα κατώτερη από τον άντρα; Ή πως κατασκευάζεται η γυναίκα*», εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα, 1986
- Μίτσελ Τζούλιετ**, «*Η εποχή της γυναίκας*», εκδόσεις Πύλη, Αθήνα, 1976
- Μουσούρου Λουκία Μ.** , «*Γυναικεία απασχόληση και οικογένεια στην Ελλάδα και αλλού*», εκδόσεις Εστία, Αθήνα ,1985
- Μπελότι Έλενα**, «*Τι σόι κορίτσι είναι: προς μια νέα συνείδηση των γυναικών, ανοιχτός διάλογος πάνω σε προβλήματα της γυναικείας θέσης*», εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1982
- Μπούκας Θάνος**, «*Οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα*», εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1997
- Ουόκερ Λένορ**, «*Η κακοποιημένη γυναίκα*», εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1989

- Παρασκευόπουλος Ιωάννης**, «Εξελικτική ψυχολογία –νηπιακή ηλικία», χωρίς έκδοση, Αθήνα, 1990
- Παρρέν Καλλιρόη**, «Η ιστορία της γυναίκας από κτίσεως κόσμου μέχρι σήμερα», εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα, 1989
- Πολενάκη Μαρία**, «Μισώ–μισώ:Πώς να συμβιώσετε στον άγριο γάμο», εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 1994
- Ράτνερ Τζόσεφ**, «Ψυχολογία της γυναίκας: η σύγχρονη γυναίκα ανάμεσα στον μύθο και στην πραγματικότητα», εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα, 1970
- Σκόδρα Ελένη**, «Η ψυχολογία της γυναίκας», εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1993
- Τζαμαλούκα Γεωργία** (1), «Παραδόσεις για το μάθημα :Γυναικεία θέματα», Εξάμηνο Ζ, ΤΕΙ Κρήτης, 2003
- Τζαμαλούκα Γεωργία** (2), «Εισήγηση σε πρακτικά ημερίδας για τη γυναικεία επιθετικότητα στις συντροφικές σχέσεις», υπό έκδοση, Ηράκλειο, 2003
- Τζαμαλούκα Γεωργία** (3), **Χατζηφωτίου Σεβαστή**, **Χλιαουτάκης Ιωάννης**, «Συμπεριφορές συναισθηματικής κακομεταχείρισης σε ενήλικα ζευγάρια ,ένα μοντέλο με προγνωστικό δείκτη στον τρόπο ζωής», άρθρο υποβληθέν στο *Βήμα των κοινωνικών επιστημών*, 2004
- Τσουδερού Βιργινία**, «Οι γυναίκες στην πολιτική», εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1981
- Τσουμάνη Ευγενία**, *Πρακτικά συνεδρίου του ΚΕ.Σ.Ο: Βία κατά των γυναικών: Ενδοοικογενειακή βία, trafficking, πορνεία*. Γενική Γραμματεία Ισότητας, Αθήνα, 2004
- Χατζηφωτίου Σεβαστή**, «Παραδόσεις για το μάθημα:ενδοοικογενειακή βία» Εξάμηνο Ζ, ΤΕΙ Κρήτης, 2003
- Agustin E. A. & Conzalez C. J.**, «The impact of context of gender social identities», *European Journal of Social Psychology*, 1999
- Assagioli Roberto**, «Η ψυχολογία της γυναίκας και η ψυχοσύνθεσή της», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1990
- Babcock J. G., Waltz N., Jacobson N.S., Cottman J. M.**, «Power and Violence: The relation between Communication Patterns, Power Discrepancies and Domestic Violence», *Journal of clinical and consulting Psychology*, 1993.
- Badinter E.**, «*Power is by nature masculine, an interview on the character and suitability of women to politics*», *Histoire*, 1992
- Bem S.S.** (1), «Gender schema theory and self schema theory compared», *Journal of personality and social psychology*, 1982
- Bem S.S.** (2), «Bem Sex Role Inventory professional manual», *Psychological press*, 1978
- Block J.H.**, «Conceptions of sex role», *American Psychologist*, 1973
- Condry J.**, «Sex differences –study of eye of Beholder-Child development», *Chicago Press*, 1976
- Constantinople A.**, «Masculinity –Feminity: an exception to the famous dictum» *Psychological Bulletin*, 1973
- Davis Elisabeth Gould**, «Το πρώτο φύλο», εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1982
- Deaux K**, «Sex and gender», *Annual review of psychology*, 1985

- Dowling Colette**, «*Το σύνδρομο της σταχτοπούτας: ο φόβος της γυναίκας μπροστά στην ανεξαρτησία*», εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα, 1983
- Dowling Colette**, «*Τέλειες γυναίκες: το ξεπέραςμα του φόβου και ο δρόμος προς την επιτυχία και αναγνώριση*», εκδόσεις Γλάρος Αθήνα 1990
- Dutton D. G.**, «A scale for measuring propensity for abusiveness», *Journal of Family Violence*, 1995
- Erikson E.H.**, (1950), «Η ταυτότητα του φύλου..» στον Παρασκευόπουλο Ιωάννη, «*Εξελικτική ψυχολογία –νηπιακή ηλικία*», χωρίς έκδοση, Αθήνα, 1990
- Fisher L., Ransom D.C., Terry H.E.**, «Summary and integration of findings», *The California family health project*, 1993
- Giannakos I.**, «The relation of Sex Role Identity to Career Decision- Making Self-Efficacy», *Journal of Vocational Behavior*, 1995
- Giddens Anthony**, «*Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*», γ' έκδοση, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1989
- Gray John**, «*Άντρες και γυναίκες: διαφορές και ομοιότητες*», εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα, 1996
- Handman M.E.**, «*Βία και πονηρία: άντρες και γυναίκες σε ένα ελληνικό χωριό*», β' έκδοση, εκδόσεις Καστανιώτη, εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1990
- Hargreaves M., Stoll K.J., Farnworth L.C. & Morgan E.**, «Psychological androgyny and ideational fluency», *British journal of social psychology*, 1981
- Huston T.L. & Geis G.**, «In what ways do gender related attributes and beliefs affect marriage?», *Journal of social issues*, 1993
- Johnson P. & Carlson I.**, «Androgyny and creativity. A study of relationship between a balanced sex role and creative functioning», *Scandinavian journal of psychology*, 2000
- Kelly J. & Worell A.**, «New formulations for sex roles and Androgyny: A critical review», *Journal of clinical and consulting Psychology*, 1977
- Kingston P. & Penhale B.**, «*Family violence and the caring professions*», Mac Millan, 1995
- Lamke L.**, «The impact of sex role orientation on self-esteem in early adolescence», *the journal of psychology*, 1982
- Lax F.R.**, «What keeps women from reaching their goals», *the Psychoanalytic Review*, 2002
- Maguire M.C.**, «Content and process in the experience of self», *New York Academic Press*, 1988
- Marsh H. & Mayers M.**, «Masculinity, Femininity and androgyny: A methodological and theoretical critique», *Sex Roles*, 1986
- Masson H. & Beauvois J.L.**, «Men's and Women's attributions of male and female traits to the in-group and out group», *European Journal of Social Psychology*, 1999
- Meulenbert Anja**, «*Το τέλος της ντροπής*», εκδόσεις Σύνορα, Αθήνα 1980
- Money W.**, «*Imprinting and the establishment of gender role*», *AMA Arch Neurol. Psychiatry*, 1957
- O' Leary K.D.** (2), «Psychological abuse: A variable reversing critical attention in domestic violence», *Journal: Violence and Victims*, 1999

O' Leary K.D. ⁽¹⁾ & **Murphy C. M.**, «Psychological aggression on predicts physical aggression in early marriage», *Journal of psychology*, 1989

Olivier Christiane, «Οι κόρες της Εύας: γυναικεία ψυχολογία και σεξουαλικότητα», εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1993

Onorato S. R. & Turner J.C., «Fluidity in the self concept: the shift from the personal to social identity», *European Journal of Social Psychology*, 2004

Pahl J. & Jackson B.W., «Sex identity and self-esteem in adulthood», *International journal of aging and human development*, 1981

Pathna I. & Shay A., «Sex roles and marital adjustment in Indian couples», *International journal of social psychiatry*, 2004

Pearson J. & Cooks L., «Gender and power. In P.M. Kalbfleish & M.J. Cody», *Gender and power and communication in human relationships*, 1995

Prager J.T. & Bailey J.M., «Androgyny, ego development and psychological crisis relation», *Sex roles*, 1985

Puglishi J.T. & Jackson D.W., «Sex role identity and self esteem in adulthood», *International journal of counseling psychology*, 1981

Raine K. & Paquette M.C., «*Breaking silence, the case that change the face of human rights*», John's Hopkins Univ press Baltimore, 2004

Ricciardelli R. & Williams R., «Desirable and undesirable traits in three behavioral domain», *Sex roles*, 1995

Sagrestanno C. M., Heavy C. L., Christensen A., «Perceived power and physical violence in marital conflict», *Journal of Social Issues*, 1999

Sears E.H. ⁽¹⁾ , «Developmental psychology», *Annu rev Psychology*, 1957

Sears E.H. ⁽²⁾ , **Bandura A. & Mischel S.**, «*Η θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης*» στον Παρασκευόπουλο Ιωάννη, «*Εξελικτική ψυχολογία –νηπιακή ηλικία*», χωρίς έκδοση, Αθήνα, 1990

Shimonaka Y., Katsuharu N., Cheko K. & Shinichi S., « Androgyny and successful adaptation across the life span among Japanese adults», *Journal of Genetic Psychology*, 1997

Shumacher J.A., «Risk factors for male to female partner psychological abuse. Aggression and violent behavior», *Journal of psychology*, 2001

Simon de Beauvoir, «*Το δεύτερο φύλο*», εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα, 1990

Sinot J.D., «Correlates of sex roles of older adults», *Journal of Gerontology*, 1982

Spence J.A. ⁽¹⁾, «Sex role orientation and career indecision», *Journal of psychology*, 1975

Spence J.A. ⁽²⁾ & **Helmreich R. & Stapp K.**, «The personal attributes questionnaire: A measure of sex role stereotypes and masculinity- femininity», *Journal catalogue of selected documents in psychology*, 1975

Strage C. & Rea J., «Career choice considerations and sex role concept of male and female undergraduates in non traditional majors», *Journal of occupational choice in college, journal of vocational behavior*, 1983

Sugarman D. B. & Hotaling G. T., «Violent men in intimate relationships: An analysis of risk markers», *Sex Roles*, 1989

Taylor C. W., «*Creativity, progress and potential*», New York M.C Graw, heel, 1964

Williams J.E., Munich M.L, Saiz J.L & Formyduval D.L, «Psychological importance of the “big five” impression and context effects», *Personality and psychology bulletin*, 1995

Woodhill M. B. & Samuels A. C., «Positive and Negative Androgyny and their relationship with Psychological Health and Well-Being», *Journal of social psychology*, 2003

Wolfe L. & Betz N., «Traditionality of choice and sex role edifications of congruence of occupational choice in college women», *Journal of vocational behavior*, 1981

Wulff M. B. & Steitz A. J., «A path model of the relationship between career indecision, androgyny, self-efficacy and self-esteem», *Perceptual and Motor Skills*, 1999

Yanico B.J., «Androgyny and occupations sex-stereotyping of college student», *Psychological reports*, 1982

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

«ΤΥΠΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ»

A.A.E. {   }

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2004

A. Σε κάθε περίπτωση ,παρακαλούμε κυκλώστε τον κωδικό αριθμό που αντιστοιχεί στην άπαντησή σας και βρίσκεται στην δεξιά στήλη κάθε ερώτησης :

- A1 . Ηλικία : .....
- A2 . Έτη σπουδών : .....
- A3 . Επάγγελμα : .....
- A4 . Οικογενειακή κατάσταση :
- α) άγαμη
- β) έγγαμη
- γ) άλλο
- A5 . Έτη συμβίωσης με τον τωρινό σύντροφο: .....
- A6 . Αριθμός παιδιών : .....
- A7 . Είδος κατοικίας :
- α) διαμέρισμα
- β) μονοκατοικία
- A8 . Τόπος διαμονής : .....

B. Παρακαλώ κυκλώστε αυτό που σας αντιπροσωπεύει :

		Ποτέ ή σχεδόν ποτέ	Συνήθως όχι	Σπάνια	Συνήθως ναι	Συχνά ναι	Μερικές φορές ναι	Πάντα ή σχεδόν πάντα
B1.	Έχετε εμπιστοσύνη στον εαυτό σας ;	1	2	3	4	5	6	7
B2.	Είστε αποδοτική στη δουλειά σας ;	1	2	3	4	5	6	7
B3.	Βοηθάτε τους άλλους ;	1	2	3	4	5	6	7
B4.	Υπερασπίζεστε τα πιστεύω σας ;	1	2	3	4	5	6	7
B5.	Είστε χαρούμενη ;	1	2	3	4	5	6	7
B6.	Είστε σκυθρωπή ;	1	2	3	4	5	6	7
B7.	Είστε ανεξάρτητη ;	1	2	3	4	5	6	7
B8.	Είστε ντροπαλή ;	1	2	3	4	5	6	7
B9.	Νοιάζεστε για τους άλλους ;	1	2	3	4	5	6	7
B10.	Είστε αθλητικός	1	2	3	4	5	6	7

	τύπος;							
B11.	Υποστηρίζετε τους άλλους ;	1	2	3	4	5	6	7
B12.	Είστε κολακευτική ;	1	2	3	4	5	6	7
B13.	Έχετε δυνατή προσωπικότητα ;	1	2	3	4	5	6	7
B14.	Είστε πιστή ;	1	2	3	4	5	6	7
B15.	Είστε απρόβλεπτη ;	1	2	3	4	5	6	7
B16.	Είστε δυναμική ;	1	2	3	4	5	6	7
B17.	Είστε φεμινίστρια ;	1	2	3	4	5	6	7
B18.	Είστε αξιόπιστη ;	1	2	3	4	5	6	7
B19.	Είστε συμπονετική ;	1	2	3	4	5	6	7
B20.	Ζηλεύετε ;	1	2	3	4	5	6	7
B21.	Έχετε ηγετικές ικανότητες ;	1	2	3	4	5	6	7
B22.	Νοιάζεσται για τις ανάγκες των άλλων ;	1	2	3	4	5	6	7
B23.	Παίρνετε ρίσκο στη ζωή σας ;	1	2	3	4	5	6	7
B24.	Έχετε κατανόηση για τους άλλους ;	1	2	3	4	5	6	7
B25.	Είστε μυστικοπαθής ;	1	2	3	4	5	6	7
B26.	Παίρνετε εύκολα αποφάσεις ;	1	2	3	4	5	6	7
B27.	Είστε συναισθηματική;	1	2	3	4	5	6	7
B28.	Νοιώθετε επαρκής με τον εαυτό σας ;	1	2	3	4	5	6	7
B29.	Είστε αλαζονική ;	1	2	3	4	5	6	7
B30.	Είστε τρυφερή ;	1	2	3	4	5	6	7
B31.	Είστε επιθετική ;	1	2	3	4	5	6	7
B32.	Είστε φιλική με τους άλλους ;	1	2	3	4	5	6	7
B33.	Είστε αφελής ;	1	2	3	4	5	6	7
B34.	Είστε μη αποδοτική ;	1	2	3	4	5	6	7
B35.	Συμπεριφέρεστε σαν αρχηγός ;	1	2	3	4	5	6	7
B36.	Έχετε παιδαριώδη συμπεριφορά ;	1	2	3	4	5	6	7
B37.	Είστε ατομκίστρια ;	1	2	3	4	5	6	7
B38.	Είστε συγκαταβατική;	1	2	3	4	5	6	7
B39.	Αγαπάτε τα παιδιά ;	1	2	3	4	5	6	7
B40.	Είστε φιλόδοξη ;	1	2	3	4	5	6	7

Γ. Παρακάτω αναγράφεται μια σειρά καταστάσεων που παραπέμπουν στη στάση του συντρόφου σας προς εσάς και για τις οποίες θα θέλαμε να μας πείτε πόσο συχνά είχατε κάποια παρόμοια εμπειρία :

		Ποτέ	Σπάνια	Καμια φορά	Αρκετά Συχνά	Συχνά	Πάντα
Γ1.	Στέρηση της προσωπικής σας ζωής	1	2	3	4	5	6
Γ2.	Υποχρεωτικά καθήκοντα (μαγείρεμα ,πλύσιμο κλπ)	1	2	3	4	5	6
Γ3.	Βρίσιμο ,χυδαιολογία ,ειρωνεία ,κλπ	1	2	3	4	5	6
Γ4.	Προσβολή, απαξίωση (π.χ. για το παρελθόν	1	2	3	4	5	6
Γ5.	Αγάπη, τρυφερότητα υπό όρους (π.χ. «θα σε αγαπάω αν κάνεις αυτό που θέλω»)	1	2	3	4	5	6
Γ6.	Απαγόρευση δραστηριοτήτων εξέλιξης (π.χ. επαγγελματική, κοινωνική εξέλιξη)	1	2	3	4	5	6
Γ7.	Γκρίνιες ,παράπονα	1	2	3	4	5	6
Γ8.	Παραμέληση προς εσάς ,αδιαφορία για την κατάστασή σας σε δύσκολες στιγμές	1	2	3	4	5	6
Γ9.	Απόδοση κατηγοριών ,ευθυνών σε εσάς	1	2	3	4	5	6
Γ10.	Επίκληση στο συναίσθημα μετά από σύγκρουση (π.χ. κλάμα, μετάνοια, δώρα, αλλαγή συμπεριφοράς)	1	2	3	4	5	6
Γ11.	Συνεχείς διαφωνίες σε καθημερινά θέματα	1	2	3	4	5	6
Γ12.	Απαίτηση για διαχείριση των οικονομικών σας	1	2	3	4	5	6
Γ13.	Ψυχολογική πίεση ή εκβιασμός για τα δικά του οφέλη	1	2	3	4	5	6
Γ14.	Απειλές παρακράτησης παιδιών (π.χ. «αν χωρίσουμε θα έχω εγώ τα παιδιά»)	1	2	3	4	5	6
Γ15.	Απειλές για φυσική ή συναισθηματική κακοποίηση (π.χ. απειλητικό βλέμμα ,εύκολη απώλεια ψυχραιμίας)	1	2	3	4	5	6
Γ16.	Επιμονή όταν διαφωνείτε να περάσει το δικό του	1	2	3	4	5	6
Γ17.	Κατηγορία για φλέρτ με άλλους	1	2	3	4	5	6
Γ18.	Χρησιμοποίηση της σιωπής ως όπλο	1	2	3	4	5	6
Γ19.	Ανικανότητα ή άρνηση επικοινωνίας	1	2	3	4	5	6
Γ20.	Απουσία εκδήλωσης συναισθήματος	1	2	3	4	5	6
Γ21.	Κούνημα, άρπαγμα, πίεση τσιμπήματα, γρατσούνισμα	1	2	3	4	5	6

Γ22.	Χαστούκι,δαγκώματα,χτυπήματα,τράβηγμα μαλλιών,στρίψιμο χεριών	1	2	3	4	5	6
Γ23.	Γρονθοκόπημα,κάψιμο,κόψιμο,πνίξιμο,χρή ση όπλων	1	2	3	4	5	6
Γ24.	Συμμετοχή σε ανεπιθύμητες πράξεις που προκαλούν δυσφορία ,αηδία κλπ	1	2	3	4	5	6
Γ25.	Πρόκληση πόνου στη διάρκεια της σεξουαλικής πράξεις παρά τη θέλησή σας	1	2	3	4	5	6
Γ26.	Έλλειψη σεξουαλικής ικανοποίησης	1	2	3	4	5	6
Γ27.	Υποτιμητικά σεξουαλικά υπονοούμενα	1	2	3	4	5	6
Γ28.	Υποχρεωτικό σεξ	1	2	3	4	5	6
Γ29.	Διακοπή ύπνου για σεξ	1	2	3	4	5	6
Γ30.	Ενοχλητικά ερωτικά αγγίγματα μπροστά σε τρίτους	1	2	3	4	5	6

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ!!!

**ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
(ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ, κ.λπ)**

<http://www.domesticviolencedata.org/>

<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/abstract/ipv.htm>

<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/bcs1.html>

<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/r86.pdf>

<http://www.ncjrs.org/pdffiles1/nij/188199.pdf>

<http://www.womensaid.org.uk>

<http://www.homeoffice.gov.uk/violenceagainstwomen>

<http://www.ncjrs.org/txtfiles/alldom.txt>

<http://virlib.ncjrs.org/vict.asp?category=50&subcategory=105>

<http://www.safeyouth.org/topics/intimate.htm>

<http://www.cdc.gov/ncipc/factsheets/ipvfacts.htm>

<http://www.4woman.gov/violence/index.cfm?page=92>

<http://endabuse.org/newsdesk/facts/>

<http://www.famvi.com/>

<http://www.ncadv.org/>

<http://www.feminist.org/other/dv/dvhome.html>

<http://www.domesticviolence.org/>

<http://www.cpsdv.org/>

<http://womenlobby.org>

<http://www.unicef.org>

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

http://www.ssw.umich.edu/trapped/res_sur_colten.html

<http://www.jrf.org.uk/knowledge/findings/socialpolicy/830.asp>

http://www.ssw.umich.edu/trapped/res_sur_questions.html#contents

<http://www.aic.gov.au/publications/proceedings/27/gardner.pdf>

<http://chppm-www.apgea.army.mil/documents/FACT/59-019-0402.pdf>

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Benard Cheryl, *Η καθημερινή βία στο γάμο: Κείμενα για μια κοινωνιολογία της εξουσίας και του έρωτα*, Θεσσαλονίκη, Παραρτηρητής 1990-91.
- Δημητρακοπούλου Νίκη, *Βία- βιασμός*, Αθήνα, Ωκεανίδα 1983.
- Τσαλίκोगλου Φ., *Μυθολογίες βίας και καταστολής*, Αθήνα, Παπαζήση 1989.
- Τσιγκρής Α., *Βιασμός: Το αθέατο έγκλημα*, Αθήνα, Σάκκουλας Α., 1996.
- Τσιγκρής Α., *Χωρίς συναίνεση: Εγκληματολογική και νομολογική προσέγγιση του βιασμού στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σάκκουλας Α., 1998.
- Walker L., *Η κακοποιημένη γυναίκα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1989.
- Walker L., *Όταν η αγάπη σκοτώνει: Γιατί οι κακοποιημένες γυναίκες φθάνουν στο έγκλημα και πως αντιδρά η κοινωνία*, Αθήνα, Φυτράκης, 1997.